

KANDIDATNUMMER: 637, 640

Mastergradsoppgave i samfunnsarbeid

Veien blir til mens vi går

Om utvikling av støttegrupper i et
samfunnsarbeidsperspektiv

Av
Edle Damm og Tone Kildedal

Innleveringsdato:
06.06.2011

Institutt for vernepleie og sosialt arbeid

MA-SAA Høst 2008

Antall ord: 42 344

Denne oppgaven er gjennomført som en del av studiet ved Høgskolen i Bergen, Avdeling for helse- og sosialfag. Dette innebærer ikke at høgskolen går god for de metoder som er anvendt, de resultater som er fremkommet, eller de konklusjoner som er trukket.

Forord

Ideen til arbeidet med denne oppgaven har vokst fram ved at vi gjennom vårt arbeid har latt oss berøre av foreldre som er fratatt omsorg for egne barn. Gjennom møter med foreldre som ikke lenger har omsorg for egne barn har vår undring blitt vekket: Hvordan er det å være foreldre når omsorgen for barna blir overtatt av det offentlige? Hvem støtter dem?

Vår arbeidsmåte har vært preget av at vi begge to har vært bidragsyttere på alle områder. Vi har ikke utarbeidet hver våre deler, men har vært sammen om alt gjennom hele prosessen. Vi har vekslet på å lete frem relevant forskning og teori på feltet, utarbeide intervjuguide og gjennomføre intervjuer, transkribere og analysere. Vi opplever begge at vi eier hele prosessen med å skrive masteroppgaven og vi er felles ansvarlig for det endelige sluttproduktet.

Å lære er oppdage, for seg selv. Det å skrive denne masteroppgaven har vært en lærerik prosess, hvor vi har oppdaget og gjenoppdaget.

Vi vil først og fremst takke hverandre for det samarbeidet vi har hatt gjennom disse tre årene og ikke minst nå på slutten. Videre vil vi takke våre barn og ektemenn for forståelse og rom for å tøyne strikken. En spesiell takk til vår veileder Helge Folkestad som har fulgt oss tett den siste tiden. Vi takker også Kjell Henriksbø for gode innspill gjennom prosessen. Edle takker sin nærmeste leder Ove Christian Fredriksen for raushet og tilrettelegging slik at det å skrive denne oppgaven har vært mulig. Tone takker sin nærmeste leder Eirik Pettersen som gjennom alle år har vært en som har motivert og støttet.

Og sist men ikke minst en stor takk til informantene våre for at dere tok dere tid til oss i en travel hverdag.

Edle og Tone

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	5
Abstract	6
Del 1 Innledning	7
En interesse vokser frem	
Problemstilling	
Behov for støttegrupper	
Avgrensing av oppgaven	
Oppgavens oppbygging	
Del 2 Kunnskapsstatus på feltet	13
Barndom og foreldreskap	
Barnevernets ansvar for oppfølging av foreldre	
Støtte og oppfølging av foreldre	
Internasjonale støttegrupper	
Norske støttegrupper og interesseorganisasjoner	
Del 3 Teoretisk forståelsesramme	27
Samfunnsarbeid	
Empowerment	
Deltakelse og medvirkning	
Samhandling, selvpresentasjon og stigma	
Del 4 Metode	36
Vitenskapsteoretisk forankring	
Kvalitativ metode	
Forskningsdesign	
Utvalg av informanter	
Innsamling av datamaterialet	
Fremgangsmåte og utfordringer ved analyse av datamaterialet	
En kort presentasjon av informantene våre	
Forskningsetiske betraktninger	
Gyldighet og pålitelighet	

Del 5 Veien blir til mens vi går	49
En idé blir til	
Vert og tilrettelegger	
Fra informasjon til deltakelse	
Rammer som hemmer eller fremmer?	
Å høre til	
Del 6 Å se, og se om igjen	97
Ingen er bare det du ser	
En støttegruppe med karakter av samfunnsarbeid	
Del 7 Avsluttende refleksjoner	129
Litteraturliste	130
Antall vedlegg: 3	

Sammendrag

Veien blir til mens vi går –

om utvikling av støttegrupper i et samfunnsarbeidsperspektiv

Hensikten med vår forskning har vært å bidra til større innsikt og kunnskap om hva som må til for å få etablert en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn og få den til å vare. Vi har sett nærmere på hvilke betingelser som må være tilstede i opprettelse og vedlikehold av en støttegruppe, og hvordan samfunnsarbeid kan bidra til utvikling av en slik gruppe. I den siste større offentlige utredningen om barnevernet ble det etterlyst en bedre oppfølging av denne brukergruppen. Det foreligger lite forskning på dette feltet og vi håper å kunne bidra til å fylle et kunnskapshull og gi nyttige innspill tilbake til praksisfeltet.

Vi har produsert data ved hjelp av fem intervjuer av personer som har eller har hatt en rolle i den samme støttegruppen. Data er analysert med bakgrunn i meningsgenerering gjennom ad hoc-metoder.

Våre resultater viser at støttegruppens forankring og tilhørighet har betydning for hvordan livet i gruppen arter seg og for hvordan foreldrene i gruppen konstrueres. En viktig del av arbeidet er knyttet til det å rekruttere foreldre til gruppen. Vi kan se mange gode oppløp til samfunnsarbeid slik støttegruppen drives i dag. Utviklingspotensialet i et samfunnsarbeidsperspektiv er knyttet til hvordan foreldrene konstrueres, rollen som fagperson og gjennomføring av en samfunnsanalyse for å se foreldrenes situasjon i sammenheng med ytre samfunnsforhold.

Nøkkelord:

Fellesskap, kritisk bevissthet, empowerment, dialog, støttegrupper

Abstract

The road is made while we are walking -
about development of supportgroups in a community work perspective

The purpose of our research has been to contribute to better understanding of what is needed to establish a supportgroup for parents where the care of their children is taken over by child-welfare-service. We have looked at the conditions that must be present in the establishment and maintenance of a support group, and how social work can contribute to develop such groups. A government report about child welfare requested a better follow-up of this usergroup. There is not much research in this field and we hope to fill a knowledge gap and provide useful input back to the practice field.

We have produced data by interviewing people who have or have had a role in the same supportgroup. Data is analyzed on the basis of meaning generation through ad hoc methods.

Our results says that the supportgroup's foundation influence how life is lived in the group and how parents in the group are constructed. An important part of the work is related to the recruitment of parents to the group. The development potential of a community work perspective is related to how parents are constructed, the role of professional and implementation of a social analysis to see their parents' situation in the context of external social conditions.

Keywords:

Community, critical consciousness, empowerment, dialogue, support groups

Masters thesis in Community Work, 2011. Bergen University College.

By Edle Damm and Tone Kildedal

1 Innledning

En interesse vokser frem

Vi er to studenter som skriver denne oppgaven sammen. Av profesjonsbakgrunn er vi begge pedagoger med blant annet videreutdanning i spesialpedagogikk, men vi har ikke studert eller arbeidet sammen tidligere. Gjennom hele masterstudiet har vi samarbeidet om ulike oppgaver og vi har opplevd samarbeidet som fruktbart. Dermed ble det naturlig for oss å skulle skrive denne masteroppgaven sammen.

Temaet vårt i denne masteroppgaven er foreldre som er fratatt omsorg for egne barn. Vi ønsker å se nærmere på betingelser som må være tilstede for å opprette og vedlikeholde en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorg for barna sine, og hvordan samfunnsarbeid kan være med å utvikle en slik gruppe. Det har derfor vært interessant for oss å søke denne kunnskapen gjennom å intervju personer som har, eller har hatt, erfaring fra denne type arbeid.

I vår praksis som førskolelærere og spesialpedagoger i barnehage, bekymret vi oss ved en del anledninger for barn og deres omsorgssituasjon. I liten grad var bekymringen vår rettet mot foreldrene og den situasjonen de står i etter å ha blitt fratatt omsorg for sine barn. Det var ikke et tema for noen av oss. Holdningene våre var *bare barna får andre omsorgspersoner så blir alt bra*. Selv om vi er pedagoger, så har vi også med oss arbeidserfaring fra andre arenaer enn pedagogiske institusjoner i bagasjen. Andre arenaer har gitt oss nye perspektiver, en mulighet til å se verden litt annerledes. En av oss har arbeidet med forebyggende familiearbeid i mange år, i frivillig sektor. Intensjonen med dette arbeidet var å skape møteplasser i familienes nærmiljø. Den andre av oss har arbeidet med ungdom i kontakt med barneverntjenesten og med mennesker som har en psykisk utviklingshemming. Gjennom disse praksiserfaringene har vi begge møtt på mange ulike mennesker, i ulike situasjoner og med ulike rammebetingelser, blant annet foreldre som ikke lenger har omsorg for egne barn. Og våre holdninger til foreldrene er blitt utfordret og endret i møte med dem. Gilje og Grimen¹ viser til Gadamer som sier at vi aldri møter verden forutsetningsløst, men at vi alltid bærer med oss visse forutsetninger. Disse forutsetningene omtaler Gadamer som forforståelser, og skriver at de kan være mer eller mindre bevisst for den enkelte og at

¹ Gadamer i Gilje og Grimen 2007:148

de kan endres i møte med verden og med nye erfaringer. Slik kan ny kunnskap oppstå, ved at vi utfordrer det vi kan fra før for å lære noe nytt.

Felles for oss begge er altså at vi gjennom vårt arbeid har latt oss berøre av foreldre som er fratatt omsorg for egne barn. Gjennom møter med foreldre som ikke lenger har omsorg for egne barn har vår undring blitt vekket: Hvordan er det å være foreldre når omsorg for ens barn blir overtatt av det offentlige? Hvem støtter dem?

En annen opplevelse vi har erkjent å ha felles, er frustrasjonene vi har kjent på når vi har jobbet individorientert med familier. Gjennom individuelle møter med ulike mennesker, har vi erfart at de hver for seg har reist problemstillinger som de ikke har vært alene om å erfare. Men uten kjennskap til andre i samme situasjon har de opplevd seg som alene med sine utfordringer og flere har ytret ønske om et fellesskap med andre mennesker med lignende erfaringer. Som fagpersoner har det vært frustrerende å se at mange strever med de samme problemene og ønsker et fellesskap, uten å ha verktøy til å kunne løfte de felles problemstillingene opp til et kollektivt nivå, slik at de kunne ha delt sine felles erfaringer.

Vi kjente på et behov for å øke vår egen kunnskap og svaret på det ble å søke denne masterutdanning i samfunnsarbeid som vi nå er i ferd med å avslutte. I studieplanen for mastergradsstudiet² står det at hovedmålsettingen med studiet er å kvalifisere studentene til å utforme og igangsette prosesser og tiltak i samarbeid og samspill med dem det gjelder, myndigheter, næringsliv eller frivillig sektor. Rammen rundt denne oppgaven er altså samfunnsarbeid. Innenfor samfunnsarbeid finnes det ulike tilnærminger. Slik vi ser det, handler samfunnsarbeid om å bidra til at mennesker kan forbedre egne levekår gjennom kollektiv handling. Begreper som innflytelse, deltakelse og fellesskap er sentrale. Utgangspunktet er at vi jobber sammen *med* de berørte og ikke *for* dem.³

Våre felles erfaringer, det at vi har latt oss berøre av foreldre som ikke lenger har omsorg for egne barn og frustrasjonen over å mangle verktøy for å løfte individuelle problemstillinger opp til et kollektiv nivå, er altså utgangspunkt for fenomenet vi vil se nærmere på og for problemstillingen vi har valgt.

² Studieplan for Mastergradsstudiet I Samfunnsarbeid 2008

³ Ledwith 2005:75

Problemstilling

Fenomenet vi har valgt å forske på er en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn. Denne støttegruppen er forankret i en organisasjon i frivillig sektor.⁴

Formålet med en slik form for støttegruppe er at foreldre kan få hjelp av andre foreldre, enkeltvis eller i gruppe. Målet er å utvikle gjensidige relasjoner som kan gi emosjonell og praktisk støtte og som kan redusere følelsen av sosial isolasjon, ensomhet og uthenging.⁵

Hensikten med vår forskning er å bidra til større innsikt og kunnskap om hva som må til for å få etablert en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn og få den til å vare. Vi vil se nærmere på hvilke betingelser som må være tilstede i opprettelse og vedlikehold av en støttegruppe. Og hvordan samfunnsarbeid kan bidra til utvikling av en slik gruppe. Bakgrunnen vår for å se på en støttegruppe fra dette perspektivet, henger sammen med vårt ønske om å bidra sammen med foreldre, til å få etablert en slik gruppe her i Bergen etter endt utdanning, siden det ikke finnes tilsvarende tilbud her i vår kommune. Slik sett, vil vi også være i tråd med Fangen,⁶ som skriver at målet med forskning ikke bare bør være å utvikle kunnskap, men også å forbedre situasjonen for dem man studerer, slik at et eventuelt stigma for gruppen ikke opprettholdes, men kan påvirkes og kanskje endres. Problemstillingen vi velger å forske ut ifra er:

Hvilke betingelser må være tilstede ved opprettelse og vedlikehold av en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn, og hvordan kan samfunnsarbeid være med å utvikle en slik støttegruppe?

Behov for støttegrupper

Thagaard⁷ skriver at i utarbeidelse av problemstillingen bør vi begrunne hvorfor fenomenet som studeres er viktig. Det innebærer at vi viser hvordan temaet har relevans innenfor teoretiske tradisjoner innenfor faget. Hun vektlegger videre at prosjektet har en tilknytning til den forskning som er gjort på feltet. Gjennom faglige begrunnede problemstillinger, kan målsettingen være å utvikle etablert teori, utforme nye måter å

⁴ Vi har valgt å anonymisere støttegruppen vi har sett nærmere på. Redegjørelse for vårt valg om anonymisering er utdypet i del 4, under forskningsetiske betraktninger.

⁵ Slettebø 2009:84

⁶ Fangen 2004:43

⁷ Thagaard 2003:53

undersøke noe på, eller komme fram til en forståelse som er ulik forståelsen forskeren tok utgangspunkt i.

Statistisk sentralbyrå⁸ utarbeider årlige statistikker på antall barn som er i kontakt med barnevernet. Tallene vi har hentet fra statistisk sentralbyrå er fra 2009. Familier i kontakt med barnevernet utgjør en stor brukergruppe i velferdsstaten. 46 500 barn og unge tok imot tiltak fra barnevernet i 2009. Tallet på barn som tar imot hjelp fra barnevernet har økt hvert år det siste tiåret. Også sett i forhold til barnebefolkningen er økningen stor. De siste ti årene har antall saker som er startet undersøkt økt med 72 prosent. I 2009 var det over 30000 undersøkelser som ble startet.

Vel åtte av ti barn med barnevernstiltak tar bare imot hjelpetiltak, som for eksempel kan være økonomisk hjelp, besøkshjem, barnehage eller støttekontakt. I alt 38 700 barn tok imot hjelpetiltak i 2009. Ved utgangen av 2009 var 11 350 barn og unge plassert utenfor familien, enten som hjelpe- eller omsorgstiltak. Av disse var tre av fire plasserte i fosterhjem, i alt 8 150 barn og unge. Bruken av fosterhjem øker. Tallene fra Statistisk sentralbyrå viser også at det er forskjeller på hvor i landet en bor. Av de fire største byene er det Bergen som har flest barn med tiltak i forhold til barnebefolkningen med 32,4 per 1 000 barn under 18 år ved utgangen av 2009.

Artikkel 18 i FNs barnekonvensjon⁹ pålegger offentlige myndigheter å støtte foreldrene for å fremme barnets oppdragelse og utvikling. Vedtak om å ta over omsorg for barn er hjemlet i Lov om barneverntjenester¹⁰ § 4-12 og vedtas i fylkesnemda for barnevern og sosiale saker. Også oppfølging av foreldre som blir fratatt omsorg for egne barn er forankret i denne loven. Barneverntjenesten fikk ved en lovendring i 2006 et selvstendig ansvar for å følge opp foreldre etter en omsorgsovertakelse, hjemlet i § 4-16 i Lov om barneverntjenester.¹¹ Målet med oppfølgingen er å utvikle bedre hjelp til barnet, men også å ivareta foreldrenes egne behov for hjelp. Hjelp til foreldrene kan gis som henvisning til andre hjelpeinstanser eller ved at barneverntjenesten selv tilbyr råd og veiledning.¹²

⁸ Statistisk sentralbyrå 2010

⁹ FNs barnekonvensjon 1989

¹⁰ Lov om barneverntjenester 1992

¹¹ Lov av 17. juni 1992 nr. 100 om barneverntjenester med endringer, sist ved lov av 20. januar 2006 nr 3 (i kraft 1. juli 2006) samt forskrifter

¹² Barne-og likestillingsdepartementet 2009:11

Barneverntjenestens oppfølging av foreldre etter at barna er plassert utenfor hjemmet har ikke vært en prioritert oppgave i barnevernet. I den siste større offentlige utredningen om barnevernet¹³ ble det etterlyst en bedre oppfølging av denne brukergruppen. Slettebø¹⁴ viser til at både norsk og internasjonal forskning har dokumentert et behov for å styrke oppfølgingen av foreldrene, både av hensyn til barnet selv og foreldrenes egne behov. Videre peker han på at henvisning til støttegrupper er viktig for foreldrene, og trekker frem at dette er noe foreldrene selv ønsker. Dette avdekker et behov for mer kunnskap om støttegrupper for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn.

Avgrensning av oppgaven

Med ujevne mellomrom raser debatten i media om ressursmangel i barnevernet og om hva som er *barns beste*. Det berører oss når vi leser om barn som vokser opp uten trygge rammer og med en hverdag preget av vold, mishandling eller andre former for overgrep. Som pedagoger har vi vært og er vi opptatt av å ha barns beste i fokus, samfunnet vårt tilstreber et sterkt vern om barn. Da vi startet ved masterutdanningen var vi begge ganske sikker på at det var barns stemmer vi skulle skrive frem i vår avsluttende oppgave. Men så endret perspektivene seg underveis. Som pedagoger kan vi kanskje kritiseres for å vende blikket mot oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse. Samtidig mener vi at kunnskap om støttegrupper for foreldre som er fratatt omsorg for egen barn, slik vi vil skrive frem, også er et bidrag i debatten om barns beste, sett i en større sammenheng. Slettebø¹⁵ viser til at barneombudet mener at bedre hjelp til foreldrene også kan være god hjelp til barna. Og at barn lettere faller til ro i en ny omsorgssituasjon når foreldrene deres blir ivaretatt.

Vi har i denne oppgaven utelatt foreldrenes egne stemmer. Det kunne vært interessant for oss å søke deres opplevelser og erfaringer med det å delta i en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn. Når vi likevel ikke har valgt foreldrene som informanter, handler det om at vi i denne oppgaven vil skrive frem betingelser for opprettelse og vedlikehold av støttegrupper. Dermed ble det personer som har eller har hatt erfaring fra denne form for arbeid som ble valgt som våre informanter. Vi har sett

¹³ NOU 2000:12

¹⁴ Slettebø 2009:70

¹⁵ Slettebø 2008:9

på hvordan informantene våre konstruerer fenomenet vi er opptatt av og hvordan et samfunnsarbeidsperspektiv kan bidra til å utvikle en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn.

Oppgavens oppbygging

I del to vil vi vise til relevant kunnskapsstatus på feltet. Vi vil presentere barndom og foreldreskap slik det kan sees i dag. Dette mener vi er viktig i vår oppgave som en innramming. Deretter peker vi på barnevernets oppfølging av foreldre som er fratatt omsorg for egne barn, før vi viser til forskning om støttegrupper og interesseorganisasjoner både internasjonalt og nasjonalt.

Del tre er redegjørelse av vår teoretiske forståelsesramme innenfor samfunnsarbeid. Vi vil her presentere sentrale teorier og begreper som vi mener er hensiktsmessig for oss å benytte i denne oppgaven.

Del fire viser vår metodiske tilnærming. Her gjør vi rede for oppgavens vitenskapsteoretiske forankring og vårt valg av metodisk tilnærming. Vi presenterer vår forskningsdesign, vårt utvalg og begrunnelse for dette. Vi gir en beskrivelse av hvordan vi har samlet inn datamaterialet og vår framgangsmåte, og de valg og avveininger som er gjort underveis ved analysen av dette. Så gir vi en kort presentasjon av våre informanter. Til slutt skriver vi om noen forskningsetiske betraktninger og oppgavens pålitelighet og gyldighet.

Del fem tar for seg analyse og diskusjon. Vi diskuterer våre funn opp mot den teoretiske referanserammen og tidligere forskning og søker å svare på vår den første delen av problemstilling vår *Hvilke betingelser må være tilstede i opprettelse og vedlikehold av en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn?*

I del seks søker vi å svare på den andre delen av problemstillingen vår *Hvordan kan samfunnsarbeid være med å utvikle en slik støttegruppe?*

Del syv er viet avsluttende refleksjoner.

2 Kunnskapsstatus på feltet

Vi vil nå vise kunnskapsstatus på feltet vårt. Først vil vi presentere synet på *Barndom og foreldreskap* slik det kan sees i dag. Dette mener vi er relevant i vår oppgave, i og med at samfunnets syn på barn ligger føringer for hvordan foreldre skal skjøtte om sin rolle som foreldre. Deretter vil vi se på *Barnevernets ansvar for oppfølging av foreldre* som er fratatt omsorg for egne barn. Så vil vi presentere relevant forskning om *Støtte og oppfølging av foreldre* før vi til slutt ser på *Internasjonale støttegrupper og Norske støttegrupper og interesseorganisasjoner*.

I våre søk etter litteratur om fenomenet har vi søkt i databaser, bøker og litteraturlister. Vi har hatt telefonisk kontakt med ulike barnevernkontor og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Søkeordene vi har brukt er ulike kombinasjoner av ordene *foreldre som er fratatt omsorg for egne barn, oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse, støttegrupper for foreldre uten omsorg for egne barn, selvhjelpsgrupper og å ikke lenger ha omsorg*. Engelske søkeord enkeltvis og i ulike kombinasjoner har vært: *supportgroups for parents, self-help, support, groupwork, parent, user, child protection og interestgroup*.

Barndom og foreldreskap

Syn på barn og barndom

Den vestlige barndommen slik vi kjenner den ikke er mer enn ca 150 år.¹⁶ James & Prout¹⁷ hevder at i denne perioden har forståelsen av barn og barndom endret seg med ny kunnskap og forskning. Synet på barn er ikke statisk, men konstrueres og forhandles fram kulturelt, politisk og teoretisk. De senere årene er det blitt mer vanlig å mene at holdningene våre til barn er sosialt konstruert. Sagberg og Steinsholt¹⁸ skriver at vi er blitt mer opptatt av å studere barndom, barns sosiale relasjoner og barns kulturer ut ifra hvordan barna selv framstår som aktivt deltagende mennesker. Barn betraktes som personer med selvstendig status, egne behov og rettigheter. Det *nye* barneperspektivet formuleres som oppdagelsen av barn som aktører som samtidig er skapere av og blir skapt av sine betingelser. Barn betraktes som unike personer og ikke som representanter for en kategori.

¹⁶ Sagberg og Steinsholt 2003:20

¹⁷ James og Prout i Haug og Hoverak 2009:81

¹⁸ Sagberg og Steinsholt 2003:20

Thuen¹⁹ viser til at diskursen om barn har endret seg innen akademien, fra fokus på det å bli til det å være. Tidligere diskurs ser barn som ”*human becomings*”, som ufullstendige små mennesker som trenger beskyttelse på grunn av sin sårbarhet. De innehar ikke voksnes kompetanse og er voksne underlegen, de er underveis. Diskursen som avløser dette synet er diskursen om det kompetente barnet. Her blir barnet sett som ”*human beings*”, som aktive og samhandlende mennesker som er subjekt i eget liv. Haug og Hoverak²⁰ skriver at synet på barn som aktør innebærer at vi ser på barn som aktive og som er med på å prege denne verden gjennom sine handlinger. Dermed er de også med å skape sitt eget liv under historisk konstruerte betingelser i endring, de forsøker å påvirke sitt eget liv, sin egen identitet og generelle utvikling. Barna vil aktivt forsøke å mestre de situasjonene de befinner seg i.

Schjelderup og Omre²¹ viser til Backe-Hansen og Tiller som skriver at det fra midten av 1980-årene har vært et skifte i hvordan vi ser på barn: fra et paternalistisk syn på barn der voksne vet best hva barn kan og bør og derfor kan ta beslutninger på deres vegne, til et syn på barna som kompetente aktører og som selvstendige subjekt. Gjennom en langsom prosess har en altså en ny forståelse av barn og barndom vokst frem. Ulike trekk i samfunnsutviklingen kan sies å ha sammenheng med dette skifte i synet på barn.

Schjelderup og Omre²² viser også til Telhaug som skriver at det i de siste århundrer blant annet har foregått en frigjøringsprosess i samfunnet, som har akselerert de siste tretti årene. Denne prosessen har bidratt til at barn får komme til orde som en del av et kulturelt mangfold. I denne prosessen har også feminisme og kvinners rettigheter vært sentrale og det har åpnet for å individualisere barn og deres rettigheter. I tillegg har det vært en politisk interesse for å verne om svake grupper, deriblant barn, ved å tildele dem rettigheter.

Å være foreldre i Norge i dag

Synet vårt samfunn har på barn har direkte innvirkning på hvordan vi forventer at foreldre skal agere i sin rolle som foreldre. Turunen²³ skriver om den reflekssive

¹⁹ Nygren og Thuen 2008:24

²⁰ Haug og Hoverak 2009:81

²¹ Schjelderup og Omre 2005:18

²² Schjelderup og Omre 2005:18

²³ Turunen 2004

modernisering i vårt samfunn. Dagens samfunn består av oppløsende, så vel som gjenoppbyggende prosesser. Samtidig som vi frikobles fra tradisjoner og gitte strukturer bygger vi opp nye og fornyende strukturer, livsformer og praksis, skriver hun. Thuen²⁴ skriver at et av de mest fremtredende trekk ved vår moderne tid er de stadig hurtige endringene innenfor mange områder: i moter og trender, normer og verdier, kunnskaper og informasjon, språk og kommunikasjon, og alle slags teknologiske nyvinninger. Alt som er med på å forme vår kultur, livsstil og kollektive bevissthet, er i hurtig forandring. Dette er prosesser som alltid har vært i bevegelse og utvikling, men i vår tid foregår endringene raskere enn tidligere. Derfor virker forrige generasjon å være lengre borte enn noensinne, selv om vi fortsatt bærer med oss spor fra det som har vært.

Videre skriver Thuen at foreldre er barn av sin tid. Foreldreskapet endrer karakter i takt med tiden og blir påvirket av den kulturen vi lever i. Mange foreldre i dag kan ikke lene seg på sin egen oppvekst i like stor grad som tidligere, til det har verden forandret seg for mye. Dagens foreldreskap krever at foreldre må ha sosiale og kommunikative ferdigheter, på en helt annen måte enn det som tidligere var påkrevd. Og de må se det unike ved hvert enkelt barn. Foreldre må i større grad kunne forklare, argumentere og begrunne sine vurderinger og valg overfor barna. Det er ikke tilstrekkelig å bare slå fast hva de mener og dermed er en beslutning fattet. Foreldre må også kunne takle og håndtere motstridende ønsker og behov, og kunne løse opp i uenigheter og konflikter på en konstruktiv måte. Og ikke minst må de være i stand til å snakke med sine barn om det aller meste, også om det som er problemfylt, tabubelagt eller sårt. Thuen skriver at de som kommer til kort i foreldrerollen, gjerne mangler dette innblikket i sine barns spesielle egenskaper og kvaliteter. Eller de mestrer ikke fullt ut alle de ferdighetene som kreves av dem. Eller begge deler. Å ha en stor grad av kontroll i eget liv gjør det lettere å være gode foreldre. I motsatt fall, hvis man sliter selv med å fungere kan det å skulle være gode foreldre by på ekstra utfordringer. Både fysiske og psykiske lidelser kan føre til at foreldrerollen blir svekket. Dette kan også gjelde ved samlivsbrudd. Foreldrerollen er også i stor grad preget av de livsbetingelsene barn og foreldre lever under. Den forekommer ikke i et sosialt vakuum.

Synet på både barn og foreldreskap konstrueres og forhandles fram. Hvordan vi ser på barn, barndom og foreldreskap har endret seg gjennom tiden og vil fortsette å endre seg

²⁴ NOU 2009:21

i takt med et samfunn i stadig endring. Det vil si at de tanker og den måten foreldre som blir fratatt omsorg for egne barn i dag blir møtt på, sannsynlig vil konstrueres annerledes om tjue år og om femti år. De ulike diskursene rundt barn og foreldre i kontakt med barnevernet har endret seg og overlappet hverandre slik vi ser det; fra å se barnet som ansvarlig for sine vansker, til å se foreldrene som årsak til barnets vansker og til dagens diskurs, hvor det har vært en glidende overgang til det å se barnet i kontekst, i samspill med både familie og nettverk.

Barnevernets ansvar for oppfølging av foreldre

Barnevernets rolle og mandat har endret seg gjennom tidene. Marit Skivenes²⁵ skriver at Lov om barneverntjenester av 1992 markerte begynnelsen på en ny epoke i norsk barnevern. Den introduserte ideen om å integrere barnevernet i den generelle plattformen til velferdsstaten. Loven er mer rettighetsorientert i forhold til både barn og foreldre enn barnevernloven av 1953, som den avløste. Egne domstoler for beslutninger i barnevernssaker med fokus på kunnskap- og evidensbasert praksis ble etablert, og det ble gjort lovendringer for å sikre barnas verdighet og rettigheter.

Lov om barneverntjenester av 1992 har medført en del endringer, for eksempel er det satt et større fokus på forebygging. Skivenes²⁶ nevner eksempler på nye metoder til bruk i familier, som Multisystemisk terapi (MST) og Parent Management Training (PMT). Dette er familieorienterte og evidensbaserte metoder som regjeringen oppfordrer barneverntjenesten til å ta i bruk for å hindre alvorlig skade og plassering av barn utenfor hjemmet.

Barneverntjenestens oppfølgingsansvar for barn og foreldre etter omsorgsovertakelse er nedfelt i Lov om barneverntjenester § 4-16. Fra januar 2006 ble oppfølgingsansvaret ytterligere presisert i lovverket, nettopp for å styrke oppfølgingen til foreldre:

”Barneverntjenesten skal nøye følge utviklingen til de barn som det er truffet vedtak om omsorgsovertakelse for, og likeledes utviklingen til deres foreldre. Barnevernstjenesten skal kort tid etter en omsorgsovertakelse kontakte foreldre med tilbud om veiledning og oppfølging. Dersom foreldre ønsker det, skal

²⁵ Skivenes i Gilbert et al 2011:159

²⁶ Skivenes i Gilbert et al 2011:167

barnevernstjenesten som en del av oppfølgingen formidle kontakt med øvrige hjelpeinstanser”.²⁷

Bakgrunnen for presisering i lovverket finner vi i Befringutvalgets utredning,²⁸ som understreker at barneverntjenesten har et selvstendig ansvar for å hjelpe foreldre til å komme i en posisjon til at de igjen kan make omsorgen for barnet. Befringutvalget viser til at foreldre ofte er den part som får minst hjelp i slike saker. Det påpekes at det må fokuseres mer på foreldrenes ressurser og på et mer systematisk oppfølgingsarbeid, samt nødvendigheten av å innføre rutiner som sikrer at foreldre gis tilbud om veiledning og oppfølging kort tid etter plasseringen.

Støtte og oppfølging av foreldre

Lov om barneverntjenester²⁹ har som formål *å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, samt å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår*. Barnevernet har de siste årene blitt kritisert for å ikke involvere de ulike aktørene i sitt arbeid, selv om det er en forventning knyttet til mer brukermedvirkning.³⁰ En særlig utfordring har vært å ta vare på foreldre til barn som av ulike årsaker er plassert utenfor foreldrehjemmet.

Å plassere et barn utenfor hjemmet, både med og mot foreldrenes vilje, innebærer en betydelig omveltning i livet både for barn og foreldre. Hovedregelen er at et eventuelt omsorgsvedtak skal oppheves når foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg. I dette ligger at det er ønskelig at barn flytter tilbake til sine foreldre når det er mulig og dersom det ikke vil medføre alvorlige problemer for barnet. At foreldrene ofte er den parten som får minst hjelp i saker der de blir fratatt omsorgen for barnet, kan ha som konsekvens at det som var tenkt som en midlertidig plassering, blir varig.³¹

Som vist tidligere er oppfølging av foreldre som er fratatt omsorg for egne barn forankret i lov om barnverntjeneste 1992. Flere instanser har gitt uttrykk for at

²⁷ Lov av 17. juni 1992 nr. 100 om barneverntjenester med endringer, sist ved lov av 20. januar 2006 nr 3 (i kraft 1. juli 2006) samt forskrifter

²⁸ NOU 2000:12

²⁹ Lov om barneverntjenester 1992

³⁰ NOU 2000:12

³¹ Stortingsmelding nr. 39 2001-2002, Ot.prp.nr.64 2004-2005:30

foreldrene ikke følges godt nok opp. Riksrevisjonen³² pekte på at nærmere 2/3 av landets barneverntjenester manglet rutiner for oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse. Forskning utført av Egelund og Hestbæk³³ viser at mangelfull oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse er et problem for barnevernet i Norge. Dette samsvarer med Slettebø³⁴ sin doktoravhandling. Slettebø skrev i 2008 en doktoravhandling om *foreldres medvirkning i barnevernet*. Han har gjennomført en casestudie med foreldre, fagfolk og fosterforeldre og intervjuet foreldre som er fratatt omsorg for egne barn. Gjennom denne studien konkluderer Slettebø med at foreldrene som er blitt fratatt omsorgen for barna sine, er entydige i sin kritikk av barnevernets mangel på oppfølging etter en omsorgsovertakelse. Både intervjuundersøkelsen og casestudien tyder på at barneverntjenesten ikke følger opp intensjonene som ligger i barnevernlovens § 4-16. I Nou 2000:12³⁵ skrives det at foreldre må få en tettere oppfølging etter omsorgsovertakelse, og at det er foreldrene som får minst hjelp etter en omsorgsovertakelse.

I 2009 skrev Slettebø³⁶ en rapport med tittel *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon*. Rapporten er skrevet etter oppdrag for Barne- og likestillingsdepartementet. I rapporten skriver Slettebø³⁷ at barneverntjenesten har et klart definert ansvar for oppfølging av foreldre som har barn plassert i fosterhjem og på institusjon, enten det er som et hjelpetiltak eller som et omsorgstiltak. Målet med innsatsen er å utvikle bedre hjelp til barnet, men også å imøtekomme foreldrenes egne behov for hjelp. Noen foreldre trenger hjelp slik at de igjen skal kunne ha omsorgen for barnet, mens andre trenger hjelp til å forsone seg med at barnet ikke skal flytte hjem. Videre skriver han³⁸ at henvisning til støttegrupper kanskje er det viktigste tilbudet å gi til foreldre som barneverntjenesten ikke lykkes å samarbeide med.

Rapporten til Slettebø danner grunnlag for en veileder utgitt av Barne- og likestillingsdepartementet i 2009.³⁹ Denne veilederen bærer samme tittel som rapporten

³² Riksrevisjonen 2003

³³ Egelund & Hestbæk 2007

³⁴ Slettebø 2008:269

³⁵ NOU 2000:12

³⁶ Slettebø 2009

³⁷ Slettebø 2009:7

³⁸ Slettebø 2009:8

³⁹ Barne- og likestillingsdepartementet 2009:7

Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plasser i fosterhjem eller på institusjon. Her skriver Slettebø at Barne- og likestillingsdepartementet er klar over at ikke alle foreldre har fått en tilstrekkelig oppfølging av barneverntjenesten etter en plassering av barnet utenfor hjemmet. Hensikten deres med å utgi en veileder er å gi kommunene og de ansatte i barneverntjenesten forslag til praktiske og konkrete retningslinjer for oppfølging av foreldrene. I veilederen skriver Slettebø at noen av foreldrene har store psykiske problemer og trenger behandling og/eller akutt hjelp, mens andre vil ha behov for støtte til bedring av sine foreldrefunksjoner. Han viser til at mange av familiene har problemer med vanskelig levekår og trenger råd og veiledning for å bedre sin økonomiske situasjon, og for å komme i gang med utdanning og arbeid. Foreldrene kan være utsatt for stigmatisering fordi de har brutt med samfunnets verdi om at barn skal vokse opp sammen med sine foreldre. Nettverksarbeid og selvhjelpsvirksomhet er av denne grunn aktuelle tiltak, skriver han. Enkelte foreldre ønsker ikke kontakt med barneverntjenesten, da blir det viktig å finne andre som kan ivareta foreldrene.⁴⁰ Støttegrupper kan være et slikt tiltak. Foruten å møte andre foreldre, er målet med støttegrupper at de tilbys en aktivitet hvor nettopp de er velkommen. Kjennetegn ved selvhjelps- og støttegrupper er at deltakerne opplever stor grad av emosjonell støtte, informasjon og praktisk hjelp. I gruppene kan foreldrene oppleve omsorg og de kan få råd og veiledning i konkrete saker. Foreldrene fortelle om sine erfaringer og dele sine frustrasjoner med hverandre.⁴¹

Angel⁴² skrev i 2007 om *Det vanskelige foreldreskapet* hvor han intervjuet ni foreldre med barn i fosterhjem. Disse foreldrene var deltaker på et kurs i regi av Barne- ungdoms- og familieetaten i region Sør. Studien peker blant annet på noe av det grunnleggende i all menneskelig aktivitet, nemlig det å skape verdighet i eget liv. Utøvelse av foreldreskapet hvor barnet er plassert i fosterhjem i regi av barnevernet er et vanskelig foreldreskap, skriver Angel. Det å tilby foreldre kurs kan være en begynnelse til å klare å håndtere det vanskelige foreldreskapet. Studien foreslår at det offentlige bør etablere en ordning som virkelig tar tak i foreldrene når barnevernet griper inn, og særlig når det skjer mot foreldrenes vilje. Denne ordningen må i følge foreldrene selv, være helt utenfor barnevernets kontroll og styring. Det å delta sammen

⁴⁰ Barne- og likestillingsdepartementet 2009:9

⁴¹ Barne- og likestillingsdepartementet 2009:32

⁴² Angel 2007:75-77

med andre gav foreldrene anledning til å dele erfaringer og å støtte og styrke hverandre. Angel mener at det er viktig å få etablert kollektive ordinger med fokus på myndiggjørende praksis. Dette for å sikre at foreldre blir ivaretatt på en så god måte som mulig. Dette ligger innenfor det som er *barnets beste* slik foreldrene i Angel sin studie anser det.

Vår tanke med å sette søkelys på støttegrupper for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn er begrunnet i vårt engasjement om å bidra til å få etablert en slik gruppe i Bergen, med utgangspunkt i et samfunnsarbeidsperspektiv. Slettebø og Angel sine studier legitimerer, slik vi ser det, vårt forskningsfelt.

Internasjonale støttegrupper

Vi velger å kort presentere erfaringer fra internasjonale støttegrupper, i og med at det foreligger liten forskning fra dette feltet i norsk sammenheng.

I København er det etablert et tilbud til foreldre som blir fratatt omsorg for egne barn, kalt Forældrestøtten.⁴³ Senteret ble åpnet i 1994 med støtte fra København kommune og drives i samarbeid med Foreldrelandsforeningen (FBU). Forældrestøtten gir ulike tilbud til foreldrene blant annet individuelle samtaler, gruppesamtaler og det blir arrangert temakvelder og ulike sosiale aktiviteter. I tillegg kan foreldrene gjennom senteret få med seg en støtteperson/bisitter til møter med barnevernet. Forældrestøtten ledes av fagpersoner som ikke er ansatt i barnevernet. Forældrestøtten har utgitt en brosjyre som beskriver deres virksomhet. I denne brosjyren er det fremhevet sitater fra foreldre som har benyttet seg av det tilbudet som Forældrestøtten gir. Et av sitatene er som følger:

”Her kan vi snakke om våres barn. Det kan vi ikke snakke med våre familier om. De har vanskelig for å forstå hvorfor vi ikke lenger har omsorg for våre barn. Det kan vi snakke om her, for her har vi alle sammen opplevd det.” (vår oversettelse)

⁴³ Forældrestøtten

Fra Irland foreligger det en evaluering av en støttegruppe for foreldre med barn i fosterhjem.⁴⁴ Denne evalueringen bygger på gruppeintervjuer og individuelle intervjuer med medlemmene i støttegruppen, som var både foreldre og fagfolk. Deltakerne i gruppen gav uttrykk for at de opplevde gruppen som positiv. Fagfolkene sin vurdering handlet om at de opplevde å få konstruktiv tilbakemelding på sitt arbeid. Foreldrene på sin side opplevde den uformelle kontakten de fikk med fagfolkene som verdifull, ved at deres rolle som foreldre ble akseptert og verdsatt. Dette bidro til å øke deres selvfølelse.

En evaluering fra Canada sier mye av det samme.⁴⁵ Støttegruppene der har vært basert på frivillighet og vært ledet av fagpersoner. Foreldrene forteller om en positiv endring i selvfølelse, økt mestring og økt sosial støtte. Foreldrene hadde også mindre behov for oppfølging av de profesjonelle enn en kontrollgruppe som ikke deltok i støttegrupper.

Norske støttegrupper og interesseorganisasjoner

Både Angel⁴⁶ og Slettebø⁴⁷ skriver at det har vært gjort flere forsøk på å utvikle samtalegrupper, støttegrupper og interesseorganisasjoner for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn i Norge. Mange av disse foreligger det ikke evaluering på.

Interesseorganisasjoner/foreninger

Det som kan sies å være felles for de fleste foreningene som er forsøkt etablert er at de alle har hatt kort levetid. Foreningen for foreldres rettigheter (LFFR) ble etablert i 1991 og målgruppen var foreldre i kontakt med barnevernet. LFFR sin funksjon var å gi støtte i de situasjoner der en familie kom i konflikt med barnevernet.⁴⁸ Foreningen ble nedlagt etter kort tid, blant annet som følge av interne konflikter. Også foreningen Det Norske Familievern, som var en forening som stod for kritikk av barnevernet, fikk en kort levetid.⁴⁹ Begge disse foreningene var foreldreinitiert.

⁴⁴ O'Connor 1996:74-75

⁴⁵ Cameron og Birnie-Lefcovitch 2000: 421-440

⁴⁶ Angel 2007:75-77

⁴⁷ Slettebø 2008:28

⁴⁸ Paulsen 1993:4-14

⁴⁹ Ingerslev 1999:13-22

Foreningen for foreldre med barn i fosterhjem (FABAFO) ble startet høsten 2002 med hjelp fra Norsk Fosterhjemsforening. Slettebø⁵⁰ skriver i sin doktoravhandling at driften ble lagt på is i 2004 fordi organisasjonen ikke fikk støtte til drift, og de sentrale personene i organisasjonen ble utslitt. De søkte støtte hos Barne- og familiedepartementet men fikk avslag med begrunnelse i at det ikke ble gitt støtte til foreninger.

Det at det synes vanskelig å igangsette og vedlikeholde interesseorganisasjoner for foreldrene i vår målgruppe, mener vi gjør det interessant å se på betingelser for opprettelse og vedlikehold av støttegrupper for foreldre i et samfunnsarbeidsperspektiv. Dette begrunner vi ut ifra tanken om at sentrale betingelser for opprettelse og vedlikehold av en støttegruppe, kan være overførbar til andre områder, som en interesseorganisasjon.

Nettsteder

Det finnes i dag en norsk landsomfattende interesseforening, kalt Barnas Rett⁵¹. Dette er et nettsted for foreldre som er i kontakt med barnevernet. På deres nettsider heter det blant annet:

”BarnasRett.no er et partipolitisk og livssyns-uavhengig nettsted. Målet er å bidra til åpenhet om barnevernet; om manglende teoretisk grunnlag for barnevernet som fag, om skadeløs saksbehandling, om det skadelige institusjons- og fostervesenet, om bruken av korrupte sakkyndige psykologer. Vi vil fortelle deg det myndighetene ikke vil at du skal vite. Formålet er å få nedlagt det barnevernet vi har i dag, et barnevern som fungerer så dårlig at vi var bedre tjent uten. Vi krever at myndighetene tar ansvar og stanser sprengningene av familier, og at man starter gjenforening av barn og foreldre”.

Foreningens nettsted har oppdatert informasjon om barnevernet, om lovgivning og om barn og foreldres rettigheter. De skriver at de bistår enkeltpersoner som er i konflikt med barnevernet, blant annet gjennom aksjoner og kontakt med politikere og presse. I

⁵⁰ Slettebø 2008:26

⁵¹ Barnas Rett

tillegg ligger det ute en liste med informasjon om hvilke profesjonelle utøvere foreningen mener foreldre i kontakt med barnevernet bør holde seg unna.

Et liknende nettsted heter Redd Barna Våre.⁵² Det står lite om hva som er formålet med foreningen, men nettstedet har lagt ut en god del informasjon og inneholder mange leserinnlegg som ensidig kritiserer barnevernet.

Slik vi leser informasjonen på disse nettstedene kan foreldre som blir fratatt omsorg for sine barn hente ut informasjon og få individuell støtte dersom de selv tar kontakt, men nettstedene gir ingen form for gruppetilbud, slik vi er opptatt av.

Seminar

Det har også vært arrangert en del seminarer hvor foreldre som er fratatt omsorg for egne barn og fagpersoner har vært aktører. Disse seminarene har blitt til enkeltstående hendelser.⁵³ Formålet med seminarene har vært erfaringsutveksling og er blitt vurdert som positive av både foreldre og fagfolk. Dette begrunnes med at de ulike aktørene har møtt hverandre med respekt, dermed har informasjon de har utvekslet blitt forstått på en annen måte, i og med at den er gitt av aktørene selv og i dialog.

Det vi kan ta med oss videre fra disse seminarene som er blitt evaluert er at det er av grunnleggende betydning å møte foreldrene med respekt.

Selvhjelpsgrupper

I et hefte kalt *Nasjonal plan for selvhjelp*⁵⁴ utgitt av Sosial-og helsedirektoratet står det at det er svært få opplagte begrensninger med henhold til hvilke grupper som kan ha nytte av selvhjelp. Det er egenmestring og brukermedvirkning selvhjelp retter seg inn mot. Selvhjelpsarbeid kan gi økt livskvalitet og øke den enkeltes muligheter til å delta i samfunnet. Grunnprinsippene er selvstendighet og evne til å mestre eget liv. Det presiseres i heftet at selvhjelp ikke skal være en avlastning for det offentlige hjelpeapparatet. Det kan være et supplement eller alternativ til profesjonell hjelp.

⁵² Redd Barna Våre

⁵³ Havik og Røed 1995, Follesø 1998:5-10

⁵⁴ Nasjonal plan for selvhjelp 2004

”Selvhjelp er å ta tak i egne muligheter, finne fram til egne ressurser, ta ansvar for livet sitt og selv styre det i den retning en ønsker. Selvhjelp er å sette i gang en prosess, fra passiv mottaker til aktiv deltaker i eget liv.”

Initiativet til selvhjelpsgrupper tas gjerne av selvhjelpsorganisasjoner eller andre frivillige organisasjoner. Disse legger til rette for slike grupper. Men selvhjelpsgrupper kan også oppstå spontant mellom mennesker som er i samme situasjon. Eksempler på selvhjelpsgrupper i Norge er Anonyme Alkoholikere (AA) som ble startet allerede i 1935 som den første organisasjonen som bevisst og planmessig brukte prinsippene om selvhjelp og egenmestring. Det fant sted en oppblomstring av selvhjelpsgrupper på midten av 80-tallet, blant annet startet en selvhjelpsgruppe av mennesker med angst som senere ble kalt Angstringen. Forskningen viser at gruppedeltakelsen gir mulighet til å forstå seg selv bedre, og deltakerne mottar sosial støtte. Gjensidighet og fellesskap er de bærende elementene i selvhjelpen. Det å bli sett og hørt i en vanskelig periode i livet skaper trygghet og kan gjøre det lettere å akseptere seg selv.

Støttegruppen vi har sett på inneholder elementer av selvhjelp, derfor er det å se nærmere på selvhjelpsgrupper sentralt. Den skiller seg likevel fra å være en ren selvhjelpsgruppe fordi den er ledet av fagfolk. Men noen av prosessene vil være sammenlignbar og en støttegruppe kan utvikle seg til å bli en ren selvhjelpsgruppe.

Brukergruppa

Slettebø⁵⁵ skriver i boken *Brukermedvirkning i barnevernet* om en gruppe kalt *Brukergruppa*. Dette var en samtalegruppe hvor deltakerne bestod av foreldre som var fratatt omsorgen for egne barn, fosterforeldre, ansatte i barneverntjenesten og Slettebø som forsker. Denne gruppen eksisterte i perioden 2003 – 2007, med midler fra Norsk forskningsråd. Den ble nedlagt fordi de økonomiske midlene til prosjektet ble omprioritert til et annet prosjekt. *Brukergruppa* var et forsøk med profesjonelt igangsatt kollektiv brukermedvirkning. Slettebø skriver at denne gruppen er et eksempel på hvordan barneverntjenesten kan utvikle et gruppetilbud for foreldre som er fratatt omsorgen for egne barn. Foreldrene som deltok i denne gruppen opplevde det som like viktig å møte andre i samme situasjon som arbeidet med økt innflytelse. Dette

⁵⁵ Slettebø i Seim & Slettebø 2007:148-163

aktualiserer det å få igangsatt og vedlikeholdt støttegrupper for foreldrene, slik vi er opptatt av.

I denne gruppen ble det åpnet for dialog gjennom gjensidig informasjonsutveksling og læringsprosesser. I utformingen av det generelle tjenestetilbudet ble brukernes erfaringer og synspunkter trukket inn. Denne måten å samhandle på la grunnlag for endringsprosesser både på individ – og organisasjonsnivå. Brukergruppa representerte en arena der både brukerne og hjelperne kunne lære av samhandlingen. Slettebø problematiserer likevel at tilbudet ble organisert av barneverntjenesten som hadde fratatt foreldrene barna. Han skriver at dette kan ha bidratt til at foreldre ikke kom på møter. Det kan også hende at foreldrene som deltok la en demper på kritikken av barneverntjenesten fordi det var fagfolk til stede. Dette samsvarer med Angel⁵⁶ sine funn, foreldrene i hans studie var entydig i at hjelp til foreldrene burde organiseres av andre enn barneverntjenesten. Støttegruppen vi har sett på er organisert av en organisasjon i frivillig sektor.

Foranledningen til at brukergruppa ble startet opp, var en arbeidsgruppe som ønsket å utrede mulighetene for å utvikle tiltak for foreldre som var fratatt omsorg for egne barn. Arbeidsgruppen mente at en økt innsats i forhold til foreldrene kunne forebygge problemer som kan oppstå når barn og foreldre ofte gjenforenes etter fosterhjemsplassering. Hva formålet med gruppen skulle være var et gjennomgående tema på møtene. Foreldrenes motiver til å delta varierte. Noen var mest opptatt av egne behov, noen mest opptatt av å påvirke barneverntjenesten og noen begge deler. Noen foreldre ønsket bare å møte andre i samme situasjon. De fleste foreldrene deltok ut ifra både egne behov og et ønske om å kunne påvirke. Gruppeprosessen vekslet mellom de ulike intensjonene, hjelp til selvhjelp og muligheter for å påvirke utviklingen av barneverntjenesten. Slettebø skriver at flere av foreldrene utrykte at de hadde oppnådd verdighet ved å delta i gruppen. Deres vonde erfaringer og opplevelser gav en mening når de kunne brukes til å hjelpe andre foreldre, samt lære ansatte i barneverntjenesten noe.

⁵⁶ Angel 2007:75-77

Fosterforeldrene uttrykte blant annet at de hadde lært viktigheten av at fosterhjemmene anerkjenner den biologiske familien. De ansatte i barneverntjenesten mente at de ved deltakelse i gruppen hadde endret syn på foreldrene, og dette så de på som nødvendig for å få til et bedre samarbeid. De oppdaget blant annet at foreldrene hadde ressurser som de tidligere ikke hadde vært klar over. Slettebø skriver at foreldrene gjennom dialog med de ansatte og fosterforeldrene, har hatt anledning til å påvirke og forhandle om resultater. Erfaringene fra brukergruppa tyder altså på at foreldrene har fått økt innflytelse både på kollektivt og individuelt nivå. Han skriver at denne gruppen er et eksempel på kollektiv medvirkning i barnevernet der dialogen er en forutsetningen for gjensidig læring. Og at opplevelsene foreldrene har hatt ved å delta i gruppen langt på vei må kunne betegnes som empowerment.

Vi finner i våre søk at det er lite skrevet om norske støttegrupper for foreldre i kontakt med barnevernet, utover det Slettebø har skrevet i sin doktoravhandling om *Brukergruppa* i Drammen. Det vi trekker ut av våre litteratursøk er dermed at det er behov for å se nærmere på fenomenet støttegrupper for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn. Dette med bakgrunn i at det har vist seg vanskelig i praksis å etablere og vedlikeholde slike grupper.

3 Teoretisk forståelsesramme

I denne delen av oppgaven vil vi presentere sentrale retninger og begreper som vil være sentral for oss i vår analyse.

Samfunnsarbeid

Samfunnsarbeid kan forstås på flere måter og det finnes ulike retninger innen faget. Et felles utgangspunkt kan sies å handle om endring på kollektivt nivå, enten det er kollektiv bevisstgjøring eller endringer på system og strukturnivå, som får betydning for flere enn en person eller familie.

Vår studieplan⁵⁷ beskriver at samfunnsarbeid står i en samfunnsvitenskapelig tradisjon, og bygger på en forståelse av at samfunn og sosiale strukturer skapes og endres gjennom menneskers handlinger. Samfunnsarbeid tar utgangspunkt i et menneskesyn der menneskene er kreative, kompetente og handlende aktører som selv kan bedre sine muligheter for sosial deltakelse. Handlende aktører kan gjennom felles innsats utvikle sine sosiale fellesskap, som kan være geografisk, interessemessige eller organisatorisk basert. Samfunnsarbeid er en planlagt prosess der en eller flere profesjonelle aktører bistår en interessegruppe, et interessefellesskap eller et lokalsamfunn som ønsker å ta i bruk egne ressurser for å løse problemer de selv erfarer, og nå mål de selv har satt.

Twelvetrees⁵⁸ skriver at samfunnsarbeid kan forstås som: *The process of assisting people to improve their own communities by undertaking collective action*. Han skriver at rollen som samfunnsarbeider blir å fungere som en slags katalysator som gjør det mulig for gruppen å få til en forandring til det bedre, ved å avdekke og identifisere problemer og ved å bidra til mobilisering slik at den lokale handlingsevnen styrkes. Videre skriver han at vi skal starte der folk er. Hutchinson⁵⁹ skriver at rollen som samfunnsarbeider innebærer å være en som kjenner systemer, som igangsetter og muliggjør. Hun viser til Ronnby⁶⁰ som skriver dette om katalysatorrollen:

⁵⁷ Studieplan for Mastergradsstudiet I Samfunnsarbeid 2008

⁵⁸ Twelvetrees 2002:1-3

⁵⁹ Hutchinson 2003:14-15

⁶⁰ Ronnby 1992:252 I Hutchinson 2003:15

Socialarbetaren vil då fungera som en slags katalysator som settar i gång sociala prosessor vilka möjliggör aktivt och konstruktivt handlande hos dom som har problem. Det handlar altså om att stimulera människor att förändra sin situation och därmed också att själva utvecklas under denna process.

I følge Twelvetrees⁶¹ er den største fellen for alle som driver med samfunnsarbeid at de faller for fristelsen eller i uforstand fremmer egne meninger/saker eller ignorerer hva folk ønsker.

Minkler⁶² skriver at for å kunne samle mennesker og få til en gruppe må de oppleve at de har en *issue*, et felles problem og/eller felles mål, bare slik kan vi få til kollektiv handling. Målene må være realistisk, kunne formuleres kort, forene medlemmene i meningsfull aktivitet, gi effekt for mange og ha betydning utover gruppens aktivitet, det må være en del av en større plan/strategi. Minkler og Wallerstein⁶³ trekker fram empowerment, kritisk bevissthet, deltagelse, lokal handleevne og sosial kapital som sentrale begreper i samfunnsarbeid

Ledwith⁶⁴ representerer en retning innenfor samfunnsarbeidsfaget som hun selv beskriver som *radical community development*. Hun hevder at vi i dagens samfunn trenger en slik radikal tilnærming til samfunnsarbeid mer enn noensinne. Hun mener samfunnsarbeid har blitt for ukritisk i sin form og at det i for stor grad er pluralistisk og preget av symbolskhet. Samfunnsarbeidsperspektivet må i følge Ledwith handle om analysen av de grunnleggende problemene i samfunnet, og ikke av symptomer på et slikt problem. Det er hovedsakelig Ledwith sin tilnærming til samfunnsarbeid vi vil ha med oss videre i oppgaven. Dette fordi hennes radikale tilnærming kan bidra til å belyse hvordan støttegruppen vi har forsket på kan utvikles i et samfunnsarbeidsperspektiv.

Ledwith⁶⁵ skriver at vi må jobbe *sammen med* de berørte, ikke *for*, og videre at deltagelse, empowermentprosesser og medvirkning fra de berørte er nøkkelbegrep innefor samfunnsarbeid. Et viktig moment er å skape kritisk bevissthet for handling.

⁶¹ Twelvetrees 2002

⁶² Minkler 2005:39

⁶³ Minkler 2005:35

⁶⁴ Ledwith 2005

⁶⁵ Ledwith 2005:73

Støttegruppen gir mulighet for at foreldrene kan komme sammen for å dele sine erfaringer. Sammen kan de sette ord på sine opplevelser og oppdage forhold som hindrer sosial deltakelse. Dette kan bidra til å øke deres kritiske bevissthet. Nye spørsmål kan stilles, og diskusjoner startes med utgangspunkt i de nye spørsmålene.

Ledwith er inspirert av Gramsci og Freire. Gramsci⁶⁶ bruker begrepet hegemoni om den dominansen en gruppe har over andre grupper. Hegemoni er til stede når en gruppe i stor grad kan diktere handlingsbetingelser til sin egen fordel, eller mer generelt kan påvirke kulturelle perspektiver og oppfatninger i samfunnet slik at det favoriserer den dominante gruppen. Gramsci mente at kritisk opplæring var viktig for å kunne skape et mot-hegemoni. Hans forståelse av hegemoniet endret tanken om at mennesker er kontrollert med tvang, med at de er undertrykket som et resultat av deres svakhet i forhold til ideologi. Verdier og holdninger kontrolleres via sivile institusjoner som media, familie, skole og andre. Mennesket blir altså styrt i forhold til hvordan det skal tenke, føle og handle. Det sentrale i Gramscis tanker var hvordan øke bevisstheten hos undertrykte mennesker uten å ødelegge deres medfødte kraft. Han la vekt på praksis i endringsprosessen.

Freire⁶⁷ har vært en viktig inspirasjonskilde blant annet innefor empowermenttradisjonen. Freire var opptatt av at mennesket formes med handling og refleksjon. Han skriver at ordet er et redskap som muliggjør dialog, ordet er altså dialogens essens. I ordet finnes to dimensjoner, refleksjon og handling. Refleksjon og handling er i et så grunnleggende samspill at om det ene ofres vil det andre lide under dette umiddelbart. Den dialogiske handlingsteorien støtter autoritet og frihet ved at den motsetter seg autoritære prinsipper og tøylessløshet. Men dialogen kan ikke eksistere dersom det ikke finnes en dyp kjærlighet til menneskene og verden, sier han. Det er skapende og gjenskapende handling å gi verden et navn. Dette er ikke mulig om den ikke er gjennomsyret av kjærlighet. Anti-dialogisk handling som er det motsatte beskriver Friere som en handling hvor folket blir bedøvet av manipulering slik at det er lettere å herske over dem.

⁶⁶ Gramsci i Ledwith 2005:113-131

⁶⁷ Freire 1999

Empowerment

Askheim⁶⁸ skriver at empowerment i dag brukes av ulike aktører i det velferdspolitiske feltet. Aktører med ulike agendaer og de ulike tilnærmingene vil ha konsekvenser som peker i forskjellige retninger. Dette problematiserer han. Han mener at empowerment som ord selv har behov for empowerment, fordi det står i fare for å bli helt utvannet, da det brukes i så mange sammenhenger med ulike betydninger. Empowerment har ingen entydig farge i det politiske miljøet, og politikerne ser den fargen de ønsker. Innenfor en markedsmodell har empowerment blitt sidestilt med individuell selvutvikling. Dette har skapt motreaksjoner som har ført den opprinnelige radikale forståelsen fram.

Empowerment blir betraktet som en reaksjon mot tendensen til avpolitisering og individualisering.

Videre skriver Askheim at empowerment er både en målsetting og et virkemiddel for personer eller grupper som er i en avmaktssituasjon. Begrepet empowerment uttrykker noe om at personer eller grupper som er i en avmaktssituasjon, skal opparbeide seg styrke og makt til å komme seg ut av avmakten. Og at de gjennom denne kraftmobiliseringen skal bli i stand til å motarbeide kraften som holder dem nede og få mer makt, kontroll og styring over eget liv.

Rappaport beskriver empowerment i NOU 1998:18⁶⁹ som at folk oppnår kontroll over sitt eget liv i en sammenheng hvor de deltar sammen med andre for å endre de sosiale og politiske realiteter de lever under. En spesielt tiltalende forståelse av empowerment er at folk blir i stand til å finne sine egne problemer og sine egne løsninger. En slik forståelse krever en ny forståelse av ekspertens/den profesjonelles rolle i denne form for arbeid. Slettebø⁷⁰ skriver at formålet med en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorg for egen barn, kan være at foreldre kan få hjelp av andre foreldre, enkeltvis eller i gruppe. Foreldrene kan utvikle gjensidige relasjoner som kan gi emosjonell og praktisk støtte og som kan redusere følelsen av sosial isolasjon, ensomhet og uthenging. Dermed er det aktuelt for oss å se på hvordan empowermentprosesser kan være tilstede i støttegruppen.

⁶⁸ Askheim i Askheim og Starrin 2007:21-33

⁶⁹ NOU 1998:18 s.189

⁷⁰ Slettebø 2009:84

I følge Ledwith⁷¹ handler empowerment-basert arbeid om å styrke enkeltindivider og grupper, slik at de kan få kraft til å endre betingelsene som gjør at de befinner seg i en avmaktssituasjon. Det handler om å få i gang prosesser og aktiviteter som kan gi økt selvtillit, økte kunnskaper og ferdigheter, og økt kontroll over eget liv. Enkelt sagt, empowerment er det motsatte av avmakt. Freire⁷² definerte empowerment som etablering av motmakt. Freire mente at mennesket først og fremst må bli klar over undertrykkingens årsaker for å kunne overvinne den ved å handle annerledes og dermed skape en ny situasjon som muliggjør å strekke seg etter et rikere menneskeverd. Dermed ble bevisstgjøring det sentrale begrepet for Freire. Han definerte bevisstgjøring som *opplæring til å oppfatte sosiale, politiske og økonomiske motsetningsforhold, og til å bekjempe de sider ved undertrykkelsen som skaper undertrykkelse.*

Freire⁷³ skriver at endringsprosesser starter med en erfart realitet. Når erfaringer blir fortalt bidrar dette til kritisk bevissthet. Historiene som fortelles av en gruppe mennesker kan brukes som verktøy for empowerment for å lede til kritisk bevissthet, autonomi og endring. I denne prosessen er det altså viktig at de ansatte er åpen og lyttende, og i tillegg må man ha gjensidig tillit til hverandre for å kunne legge en til rette for refleksjon og handling.

Bracht, Kingsbury og Rissel⁷⁴ sitt syn på empowerment kan knyttes opp til Freire. De velger å dele begrepet empowerment i psykologisk empowerment og samfunns/felleskaps empowerment. Dette fordi det er store forskjeller i den subjektive oppfatning av større kontroll over ens eget liv ved aktiv deltagelse i en gruppe/organisasjon, og den objektive økningen i makt som følger en faktisk omfordeling av ressurser. Bracht et al viser til ulike måter å se på sammenhengen mellom disse fenomenene, og presenterer en modell av de kritiske komponentene. Modellen viser hvordan psykologisk empowerment, felleskapsfølelse og samfunnsempowerment hører sammen. Bracht et al hevder at psykologisk empowerment kan oppnås hos individer i grupper/organisasjoner uten at det forutsetter deltagelse i kollektive aksjoner, men at når fokuset skifter fra individuell til kollektiv blir potensialet til samfunnsempowerment maksimert.

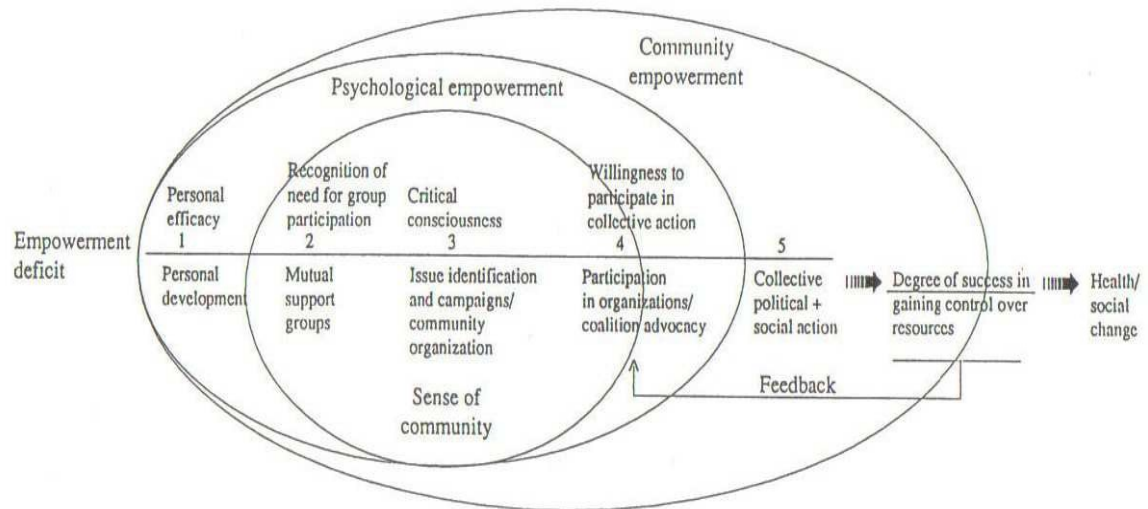
⁷¹ Ledwith 2005

⁷² Freire 1999

⁷³ Freire 1999

⁷⁴ Bracht et al i Bracht 1999:83-104

Modellen under fremstiller fem elementer som er vesentlige i forhold til å se prosessen mellom disse to nivåene:

Potensialet til samfunnsempowerment blir maksimert når fokuset skifter fra individuelt til kollektivt nivå. Kritisk bevissthet som både Freire⁷⁵ og Ledwith⁷⁶ skriver om blir sett på som et viktig forbindelselement mellom psykologisk empowerment og samfunnsempowerment i Bracht et al sin modell.

Deltakelse og medvirkning

Støttegruppen vi har forsket på er en selvhjelpsgruppe, ledet av fagpersoner. Det aktualiserer begrepene deltakelse og medvirkning. Er det en gruppe initiert av fagpersoner? Gir fagpersonene rom for medvirkning og deltakelse fra foreldrene?

Arnstein⁷⁷ viser til ulike former for deltagelse. Hun skriver at det å få informasjon kan være et skritt på veien mot reel deltagelse. Det forekommer faktisk innflytelse på beslutninger, når det skjer en forskyvning av makt. Når en deltaker har full kontroll over et program, og styrer og bestemmer retningslinjene er det full deltakelse sier hun. For å illustrere dette har hun laget en stige hun kaller *Ladder of Citizen Participation*:

⁷⁵ Freire 1999

⁷⁶ Ledwith 2005

⁷⁷ Arnstein 1969

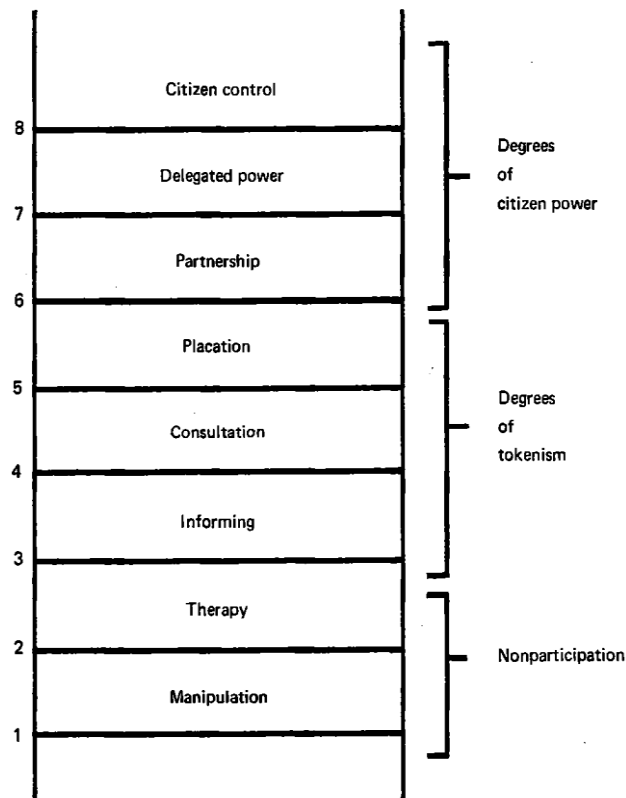

FIGURE 2 *Eight Rungs on a Ladder of Citizen Participation*

I følge Arnstein⁷⁸ gir de to første trinnene, *manipulasjon* og *terapi* ikke reell deltakelse. Deltakelse i planleggingsfasen eller gjennomføringen er ikke et mål, fokuset bør være, i følge Arnstein, på at folk skal endres gjennom utdanning eller helbreding. En går inn og forsøker å tilpasse det enkelte individet, i stedet for å se på muligheter for å endre samfunnet. Trinn tre og fire, *informasjon* og *konsultasjon* gir tillatelse til de som står utenfor til å ha en stemme, men ingen medbestemmelse. Trinn fem *placation* kan blant annet oversettes med å *tilfredsstille*. Her gis en mulighet til å rådgi, men en er fremdeles utelatt fra retten til å ta avgjørelser. I trinn seks, *partnerskap*, ligger samarbeid mellom partene, på planleggingsnivå men også i forhold til avgjørelser. I trinn syv og åtte, *delegert makt* og *brukerkontroll*, ligger full deltakelse. På disse trinnene har de som tidligere stod utenfor innhentet flertallet av beslutningsprosessen eller har full ledelsesmessig makt. Cornwall⁷⁹ er kritisk til Arnsteins stigemetafor og mener den innehar normative antakelser, men gir støtte til Arnstein om at deltakelse handler om makt og kontroll.

⁷⁸ Arnstein 1969:221-223

⁷⁹ Cornwall 2008:271

Samhandling, selvpresentasjon og stigma

Goffman sin tilnærming på mikronivå og begrepene vi nå skal presentere er nyttige redskaper for oss når vi skal se på hvordan informantene konstruerer foreldre som er fratatt omsorg for egne barn.

Goffman⁸⁰ er opptatt av samhandling mellom forskjellige individer og face-to-face møter. Han beskriver deler av livet som teaterstykker. Med det menes at vi hele tiden, når vi presenterer oss for andre, spiller forskjellige roller tilpasset den situasjonen vi befinner oss i. Selvet forandres i samhandling med andre. Goffman beskriver formingen av selvet som en evig prosess, der det alltid befinner seg en annen maske bak en maske. Dette perspektivet bruker Goffman for å analysere sosial samhandling. Det gjør det lettere for oss å se hvordan ulike roller blir fordelt og hvordan sosial orden blir skapt. Goffman hevder at selvpresentasjon og rollespill er grunnleggende trekk som er med på å skape samfunnsorden. Dette er viktig for oss når vi skal se hvordan foreldrene i støttegruppen konstrueres.

Goffman skriver videre at det første som skjer i møtet mellom ulike mennesker, er at de skaffer seg oversikt over situasjonen. Dette kaller han for en situasjonsdefinisjon. Etter hvert som vi har erfaring, kategoriserer vi mennesker raskt. Erfaring får man på den måten at man i møte med andre lagrer erfaringer og minner. Når man senere treffer på noe lignende forventer man det samme. Det skjer en rollefordeling når alle har skaffet seg en definisjon av situasjonen. Da blir det klart av hvem og hvordan de ulike rollene skal utspilles. Dette betegner Goffman⁸¹ som et riktig samspill. Situasjonsdefinisjonen har både en handling og et moralsk innhold. Med en persons definisjon stilles det samtidig et moralsk krav til de andre partene i situasjonen, en forventning om å bli verdsatt og behandlet slik man har rett til å forvente.

Goffman⁸² tar i bruk begrepet stigma om de tegn som vi avgir og som ikke er verdsatt i den kulturen vi er i. Å inneha et stigma innebærer å ha en egenskap ved seg selv som er ufordelaktig for ”de andre”. Et stigma kan oppstå av ulike årsaker og kan knyttes til fysisk fremtoning, personlige egenskaper, eller det at man tilhører en stigmatisert

⁸⁰ Goffman 1992

⁸¹ Goffman 1992:20

⁸² Goffman 1986

gruppe. Stigmaet vil allerede i starten av en interaksjon, påvirke hvordan de forskjellige rollene utspilles. Goffman skriver også at mennesker kan skjule sine stigma for omgivelsene ved informasjonskontroll, de prøver da å fremstå som personer som er sosialt akseptert og respektert. Dette kaller han for passering. Goffman⁸³ bruker også begrepet kunsten å kontrollere inntrykk. Det handler om hvordan vi klarer å styre hvordan vi presenterer oss selv, som igjen påvirker hvordan andre oppfatter oss. Noen av de tegnene vi avgir er det ikke det vanskelig å styre eller skjule, slik som kjønn eller hudfarge.

⁸³ Goffman 1992:173

4 Metode

Vi vil nå redegjøre for oppgavens *Vitenskapsteoretiske forankring*. Videre kommer en begrunnelse for vårt valg av metodisk tilnærming og en utdypning av *Kvalitativ metode*. Deretter presenterer vi det *Forskningsdesign* vi har valgt, vårt *Utvalg av informanter* og bakgrunnen for dette. Vi gir en beskrivelse av hvordan vi har gått frem ved *Innsamling av datamaterialet* vårt og ulike valg og avveininger som er gjort underveis ved analysen av materialet. Så er det *Fremgangsmåte og utfordringer ved analyse av datamaterialet*. Videre gir vi *En kort presentasjon av våre informanter*. Til slutt skriver vi om *Forskningsetiske betraktninger*, hvordan vi har anonymisert våre informanter og oppgavens *Gyldighet og pålitelighet*.

Som nevnt innledningsvis er vi to studenter som skriver denne oppgaven sammen. Vår arbeidsmåte har vært preget av at vi begge to har vært bidragsytere på alle områder. Vi har ikke utarbeidet hver våre deler av oppgaven, men har vært sammen om alt gjennom hele prosessen. Vi har vekslet på å lete frem relevant forskning og teori på feltet, utarbeide intervjuguide og gjennomføre intervjuer, transkribere og analysere. Vi opplever begge at vi eier hele prosessen med å skrive masteroppgaven og vi er felles ansvarlig for det endelige sluttproduktet.

Vitenskapsteoretisk forankring

Vår master i samfunnsarbeid hører til i den samfunnsvitenskapelige tradisjonen. Coleman⁸⁴ skriver at samfunnsvitenskapens oppgave er å forklare sosiale fenomener, ikke enkeltindividers atferd. Sosiale fenomener oppstår når mennesker samhandler, dermed kan vi si at samfunnsforskning omhandler mennesker og relasjoner mellom mennesker. Gilje og Grimen⁸⁵ skriver at som samfunnsforskere utvikler vi teorier om de sosiale fenomenene vi studerer, forklaringer på hvorfor mennesker oppfører seg som de gjør og forsøker å få teoriene bekreftet eller avkreftet ved hjelp av erfaring.

Vi opplever å se verden ut fra en hermeneutisk tradisjon som innebærer at vi tar med oss våre erfaringer og betraktninger også når vi forsker. Gilje og Grimen⁸⁶ skriver at hermeneutikken forsøker å lage en metodelære for fortolkning av meningsfulle

⁸⁴ Coleman 1990 i Grimen 2004:265

⁸⁵ Gilje og Grimen 2007:17

⁸⁶ Gilje og Grimen 2007:142

fenomener og å beskrive vilkårene slik at forståelse av mening skal være mulig. Hermeneutikken fokuserer på fortolkning, mening og kvalitet, og hvordan våre egne forforståelser spiller inn i oppfatningen av omverdenen. Vi har innledningsvis vist til Gadamer og vår forforståelse. En viktig forutsetning for å bruke en hermeneutisk innfallsvinkel til å tolke og forstå, er at forskeren har innsikt i egen forforståelse. Denne forforståelsen kan omfatte forskerens egne erfaringer og betraktninger, tidligere forskning og teoretiske referanserammer.

Videre skriver Gilje og Grimen⁸⁷ at mening sees igjen i språk, tekst, menneskeskapte gjenstander og i aktiv handling. Når oppgaven er å forstå, tolke, finne ut av mening og hensikt, er det naturlige å benytte den hermeneutiske sirkel som metode. Denne forståelsesprosessen, som veksler mellom å se helheten og å studere enkelte deler, lar seg best gjennomføre etter modell av den hermeneutiske sirkel. Den peker på forbindelsene mellom det vi skal fortolke, forforståelsen og den sammenhengen eller konteksten det må fortolkes i.

Grønmo⁸⁸ skriver at den forstående samfunnsforskningen i all hovedsak er basert på kvalitative tilnæringer. Grimen⁸⁹ skriver at den menneskemodellen en samfunnsforsker har, åpent eller skjult, er sentral for hva han vil oppfatte som viktige data og for hvilke type forklaringer på sosiale fenomener og menneskelige handlinger han vil betrakte som relevant og dekkende.

Innen sosiologien er dikotomiene aktør/struktur sentral. Det er et spørsmål om hva som har kausal forrang i samfunnslivet. Vårt menneskesyn har som utgangspunkt at mennesker er handlende aktører som påvirker og påvirkes av det samfunn som omgir dem og vi har tillit til at alle mennesker er i stand til selv å foreta, små eller store, endringer av sine livsbetingelser. Vi støtter oss til det Gilje og Grimen⁹⁰ skriver om som handlingsparadigme. Innenfor dette paradigme blir individets forestillinger, begreper og intensjoner sentralt og samfunnsforskning foregår ofte på mikronivå. Samtidig er vi opptatt av relasjoner og samhandling mellom mennesker og det samfunn som omgir oss.

⁸⁷ Gilje og Grimen 2007:143

⁸⁸ Grønmo 2004:49

⁸⁹ Grimen 2004:70-71

⁹⁰ Gilje og Grimen 2007:95-99

Grønmo⁹¹ skriver at metodologisk relasjonisme har som utgangspunkt at kunnskap om samfunnet ikke bare kan bygge på enkeltindividers egenskaper eller trekk ved større strukturer, men derimot på relasjoner mellom disse og deres ulike egenskaper. Ut fra et slikt syn er det ofte mesonivå som er sentralt for forskning. Med bakgrunn i dette bestemte vi oss for en kvalitativ orientert tilnærming til vårt forskningsfelt.

Kvalitativ metode

Grønmo⁹² skriver at kvalitative metoder preges mer av forståelse enn forklaring, nærhet heller enn avstand og fortolkning med fokus på informantens subjektive opplevelse.

Kvalitative metoder egner seg til å vinne større forståelse for menneskelig egenskaper som erfaringer, tanker og opplevelser, de etterspør hvordan virkeligheten oppleves for dem man henvender seg til.

I følge Johannessen⁹³ er det forskningsspørsmålet som bestemmer valg av metode. Med utgangspunkt i problemstillingen vår: *Hvilke betingelser må være tilstede ved opprettelse og vedlikehold av en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn, og hvordan kan samfunnsarbeid være med å utvikle en slik støttegruppe?* landet vi på at det kvalitative forskningsintervju ville være den beste metoden å benytte i vår kunnskapsproduksjon.

Forskningsdesign

Dalen⁹⁴ skriver at det kvalitative forskningsintervju kan brukes som hovedmetode for å samle inn kunnskap. Kvale⁹⁵ skriver at forskningsintervju er basert på den daglige samtale eller konversasjon, men det er en faglig konversasjon. Temaet er gitt fra forsker. Det vitenskapelige produkt blir en måte å forstå verden på og kunnskapen blir skapt gjennom den menneskelige relasjonen i intervjuet.

Forskningsintervjuet blir definert som et intervju som har som mål å innhente beskrivelser av den intervjuedes livsverden, med henblikk på fortolkning av de

⁹¹ Grønmo 2004:31-32

⁹² Grønmo 2004

⁹³ Johannessen et al 2006:60

⁹⁴ Dalen 2004:16

⁹⁵ Kvale 2004:21

beskrevne fenomenene.⁹⁶ Formålet med intervju er å fremskaffe fyldig og beskrivende informasjon om hvordan andre mennesker opplever ulike sider ved sin livssituasjon. For oss har det vært viktig å intervju personer som på ulik måte har bidratt i opprettelse og vedlikehold av en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorgen for egne barn for å kunne belyse forskningsspørsmålet vårt. Vi har vært opptatt av å få frem deres opplevelse, erfaring og motivasjon.

Et intervju kan enten være uformelt eller strukturert sier Grønmo.⁹⁷ Vi har benyttet oss av et halvstrukturert intervju, også kalt semistrukturert. Dette er den mest benyttede formen i intervjusammenheng. Vi utarbeidet en intervjuguide⁹⁸ som utgangspunkt for intervjuene i samarbeid med veileder. Rammen vår ved utarbeidelse av intervjuguiden var forskningsspørsmålet vårt.

I og med at vi i vår problemstilling sier at vi vil se på betingelsene for å kunne starte opp og vedlikeholde en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorgen for egne barn valgte vi å støtte oss til Nylehn⁹⁹ sin faseinndeling for prosjektorganisering i arbeidet med intervjuguiden. Nylehn¹⁰⁰ beskriver selv denne inndelingen som en analytisk konstruksjon som kan hjelpe oss med å få frem det som er viktig. Fasene han benytter er en innledende fase, en startfase, en arbeidsfase og en avslutningsfase. I den innledende fasen beskriver han sonderinger, avklaringer, rammer, vedtak, prosjektleder og organisering som sentrale elementer. I startfasen beskriver han forankring, oppgaven, målene, ressurser, bemanning, organisering og avtaler som sentrale elementer. I arbeidsfasen beskriver han etablering av gruppen, inkludert lederen og selve arbeidet som sentrale elementer og for avslutningsfasen trekker han fram overføring, gjennomføring, implementering, oppsummering av resultater, rapportering og evaluering som sentrale elementer.

Intervjuguiden dannet utgangspunkt for intervjuene, men rekkefølge på temaer og spørsmål varierte, slik Johannessen¹⁰¹ beskriver. Intervjuguiden hjalp oss å fokusere

⁹⁶ Kvale 2004:21

⁹⁷ Grønmo 2004:159

⁹⁸ Vedlegg 1

⁹⁹ Nylehn 2002:67-93

¹⁰⁰ Nylehn 2002:68 Tabell 3.1 faser i arbeidet i et prosjekt

¹⁰¹ Johannessen et al 2006:139

samtalene mot de bestemte temaene som vi hadde valgt ut på forhånd. Samtidig gav den rom for spontanitet i forhold til samtalen og vi kunne veksle i tema ut ifra hva som var hensiktsmessig. Vi ønsket ikke at rekkefølgen for tema og spørsmål skulle være bindende for oss under intervjuet, dette ville vi tilpasse ut fra hvordan vi opplevde at intervjuet forløp, i tråd med det Kvale¹⁰² skriver. Dette opplevde vi å lykkes med i intervjuene.

Kvale¹⁰³ viser til noen kvalitetskriterier for et intervju. Det er av avgjørende betydning at man skaper en åpen og trygg ramme for intervjuet og at en ikke følger sine spørsmål slavisk. Jo mer spontane, innholdsrike, relevante og spesifikke svarene til informantene er, jo bedre er det. Vi opplevde at informantene våre var meddelsom med oss, og at vi med de fleste spørsmålene våre fikk lange, utfyllende svar. Intervju gir mulighet til å stille oppfølgingsspørsmål, det er en styrke slik at vi kan sjekke ut at vi har forstått spørsmål og begreper likt. Vår hermeneutiske tilnærming medførte at vi tilstrebet en tolkende lytting og var oppmerksom på virkningen av vår forforståelse. Vi sjekket ut med informantene om vi hadde forstått dem korrekt underveis i intervjuet.

Utvalg av informanter

Forskningsspørsmålet og størrelsen en ønsker på datatilfanget påvirker hvem og hvor mange som blir valgt ut til å være informanter. Forforståelse, problemstilling og teoretisk referanseramme bestemmer hvilke forhold vi må ta hensyn til for å kunne belyse fenomenet i tilstrekkelig dybde og bredde. I kvalitative intervju ønsker en som sagt å få mer utfyllende kunnskap om fenomenet. Vi har benyttet en strategisk utvelgelse av informanter. Et strategisk utvalg er sammensatt ut fra en målsetting om at materialet har mulighet til å belyse den problemstillingen vi søker svar på.¹⁰⁴

Informantene vi ønsket å komme i dialog med var relevante personer som har vært eller er involvert i en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorgen for egne barn fra ideen om å starte et slikt prosjekt ble unnfanget fram til støttegruppen fremstår i etablert form. Vi har foretatt til sammen fem intervjuer av personer som har eller har hatt en

¹⁰² Kvale 2004:76

¹⁰³ Kvale 2004:90

¹⁰⁴ Malterud 2003:58

rolle i den samme støttegruppen. Informasjonsbrev¹⁰⁵ om studien vår ble rettet til en person som vi har vært i dialog med i andre sammenhenger. Denne personen kan sies å være vår døråpner til feltet, i og med at videre rekruttering av informanter ble formidlet fra denne personen.

Siden vi er to studenter som skriver oppgaven sammen ser vi at datatilfanget vårt med fordel kunne vært større. Men i vårt forsøk på å komme i kontakt med informanter som har vært med i en slik prosess som vi har ønsket å undersøke, så var det ikke flere informanter tilknyttet støttegruppen. Dermed består datatilfanget vårt av fem informanter.

Innsamling av datamaterialet

Datainnsamlingen vår består av intervjuene. I tillegg hentet vi noe informasjon som var tilgjengelig via internett. Alle informantene våre fikk et brev¹⁰⁶ via e-post i forkant av intervjuene hvor vi redegjorde for formålet med studien vår, rammen for intervjuet og hvordan studien skulle dokumenteres. I tillegg ble det i forkant av intervjuet gitt muntlig informasjon om at intervjumaterialet kun ville bli anvendt i denne studien, at lydbandene ville bli oppbevart utilgjengelig for andre og slettet etter at transkriberingen var gjennomført.

I og med at samtlige informanter befant seg et annet sted i landet, var det nødvendig for oss å planlegge nøye for å få gjennomført intervjuene med kortest mulig mellomrom. Vi hadde behov for å koordinere på best mulig måte i forhold til at dette krevde oss for reiseutgifter og annen administrering, som fri fra arbeid. Vi klarte å få avtalt og gjennomført fire av intervjuene på to dager. Det siste intervjuet ble gjort noen uker senere, da vedkommende dessverre ikke hadde anledning til å treffe oss på det først avtalte tidspunkt.

Vi benyttet båndopptaker under intervjuene og vi var til stede begge to. Den som intervjuet kunne da konsentrere seg om temaene og dynamikken i selve intervjuet mens den andre tok notater underveis som mer omhandlet de visuelle aspektene ved situasjonen. Vi opplevde det som en styrke at vi begge to var til stede under intervjuene,

¹⁰⁵ Vedlegg 2

¹⁰⁶ Vedlegg 3

både med tanke på å fange opp hva som ble sagt og fordi det gav en trygghet å vite at det var en annen der som støttet en dersom en skulle glemme noe eller lignende. Vi avklarte rollene våre i forkant av intervjuene og plasserte oss hensiktsmessig i rommet for å unngå at det ikke skulle skape støy for informantene at vi var to tilstede.

I og med at intervjuene ble foretatt på et annet sted enn vårt hjemsted, var vi i dialog med informantene våre om hvilke lokaler som var egnet til gjennomføring av intervjuet. Lokalene måtte være egnet til formålet, med tanke på at vi ikke fikk for mye bakgrunnsstøy som kunne gjøre lydopptakene ubrukelig. Men informantene fikk selv velge hvor vi skulle gjennomføre intervjuene. De to første intervjuene gjennomførte vi på arbeidsplassen til to av informantene som var kollegaer. Intervjuene ble foretatt i en slags dagligstue, atmosfæren opplevdes hjemmekoselig og uformell. Vi hadde først en felles prat over en kopp kaffe alle fire, hvor vi fortalt om oss selv og prosjektet vårt. Informantene på sin side, fortalte oss om den delen av arbeidet sitt som ikke var knyttet opp til støttegruppen for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn. Denne praten varte i cirka femten minutter og bidro til en avslappet stemning. Det første intervjuet hadde en varighet på vel en time, det andre like i underkant av en time. I etterkant av intervjuene fikk vi anledning til å delta på en lunsj sammen med informantene våre, samt et par andre av deres kollegaer. Det gav oss et enda større helhetsbilde av arbeidet deres og også hvordan andre deler av arbeidet deres påvirker livet i støttegruppen for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn. Denne informasjonen som vi fikk utenom selve intervjuet gav oss opplysninger som vi ikke hadde etterspurt i intervjuene.

Det tredje intervjuet ble avholdt i et samtalerom i lokalet hvor støttegruppen har sine månedlige treff. Vi møtte informanten vår der. I og med at vi ikke hadde tilgang til lokalet i forkant, hadde vi ikke laget til kaffe eller annet. Intervjuets ramme var dermed mer formell enn de to foregående intervjuene. Samtidig var det dette intervjuet som opplevdes som det mest uformelle. Det viste seg at vi alle hadde kjenneskap til hverandre fra tidligere sammenhenger. Dette snakket vi om i forkant av intervjuene, samt at vi ble sittende å prate sammen også i etterkant av intervjuet. Selve intervjuet hadde en varighet på femti minutter.

Det fjerde intervjuet ble gjennomført på et møterom på arbeidsplassen til denne informanten vår. Rommet var formelt, og det samme var intervjuet. I dette intervjuet

visste vi at informanten vår skulle rekke et møte like i etterkant av den rammen vi hadde avtalt. For å unngå å la oss stresse, hadde vi avtalt at den som ikke stilte spørsmål, skulle følge med tiden og gi beskjed når det var ti minutter igjen. Dette opplevde vi fungerte etter intensjonen. Under dette intervjuet opplevde vi forstyrrelser fra gangen utenfor, dette var en korridor hvor mange mennesker passerte og stemmene deres var hørbar. Det medførte av vi av og til glippet konsentrasjonen, men vi mener selv at vi hentet oss fint inn igjen og at det ikke innvirket negativt i intervjuet. Dette intervjuet hadde varighet på en time.

Det siste intervjuet vårt ble gjennomført i samme rom som intervju nummer tre, men noen uker senere. Heller ikke denne gang hadde vi tilgang til lokalet i forkant, og dette bidro til den formelle rammen. Dette intervjuet hadde en varighet på en time.

Vi hadde i forkant av intervjuene sjekket at båndopptakeren var i orden og hadde med reserveutstyr som batteri og lignende. Det at informantene kan sies å ha vært på hjemmebane under intervjuene kan ha bidratt til at de var åpen og trygg i samtalen. Samtalene foreløp stort sett uten forstyrrelser. Men vi opplevde under transkriberingen at mobiltelefonene våre, som vi hadde hatt på lydløs under intervjuene, hadde innvirket noe på båndopptakeren, men det var likevel hørbart hva som var sagt. Vi gjorde, hver for oss, notater like i etterkant av hvert intervju. Dette opplevdes som nyttig når vi senere transkriberte og ble utfyllende til transkriberingen, ved at vi i notatene hadde skrevet ned vår opplevelse av intervjuene.

I intervju skjer kunnskapsproduksjonen kontinuerlig ved at vi påvirker hverandre underveis i intervjuet. Både forskernes evne til å være åpen og lyttende i forhold til det som fortelles og informantenes evne til å være reflektert og til å formidle sine erfaringer i denne settingen spiller inn. Vår tidligere erfaring, bevisst eller ubevisst, innvirker på hvilke spørsmål som blir stilt, og hvordan. Det er alltid en fare for at vi søker mot de svarene vi ønsker. Dermed kunne spørsmålene vi stilte og svarene vi fikk vært annerledes om den andre av oss hadde gjennomført intervjuene.

Vi jobbet mye i forkant sammen med medstudenter for sammen å finne gode spørsmål som kan åpne for refleksjon hos informantene og som gir mulighet for å gå i dybden. Vi opplevde at spørsmålene våre fungerte etter intensjonen. Selv om vi begge har erfaring

med prosjektarbeid med marginaliserte grupper er erfaringen vår fra arbeid med målgruppen begrenset. Et ønske om mer kunnskap om dette fenomenet er noe av bakgrunnen vår for valg av tema. Vi opplever selv at vi har hatt en åpen, nysgjerrig og lyttende tilnærming med oss inn i intervjuene. Vi startet hvert intervju med å ”rydde feltet”. Det vil si vi spurte om det var noe de hadde behov for å avklare eller gjøre før vi startet med spørsmålene. Avslutningsvis gav vi beskjed om at nå nærmer vi oss slutten, og vi avrundet alle intervjuene med et åpent spørsmål om det var noe mer de ønsket å fortelle oss. Tre av informantene våre gav tilbakemelding om at de opplevde at det var godt å bli intervjuet, det å reflektere rundt støttegruppen gav dem nye tanker å ta med seg tilbake i arbeidet.

Fremgangsmåte og utfordringer ved analyse av datamaterialet

Kvale¹⁰⁷ skriver at enhver transkripsjon fra én kontekst til en annen vil medføre mange vurderinger og beslutninger. Vår intensjon var å transkribere intervjuene så raskt som mulig etter at de var gjennomført og det klarte vi. Når vi hadde fått strukturert materialet i form av tekst, fikk vi en bedre oversikt, dette var i seg selv en begynnelse på analysen. En viktig side av arbeidet var kontroll av analysen av det transkriberte materialet. Vi så på det som vår fordel at vi var to fortolkere men tanke på å unngå vilkårlig subjektivitet.

Den mest vanlige teknikken for intervjuanalyse er meningsgenerering gjennom ad hoc-metoder. Vi ønsket å benytte oss av denne metoden, som er en eklektisk metode. Det vil si at vi ikke har brukt en standard metode for å analysere intervjumaterialet i sin helhet, men at det i stedet har vært et fritt samspill mellom ulike teknikker. Kvale¹⁰⁸ skriver at meningsgenererende metoder kan bidra til å få fram sammenhenger og strukturer som er av betydning for forskningsprosjektet, spesielt dersom intervjuene mangler en overordnet struktur ved første gjennomlesning.

Fangen¹⁰⁹ skriver at tolkning foregår underveis innenfor intervjuets hermeneutiske sirkel. Vi transkriberte ordrett så langt det lot seg gjøre. Latter, pauser eller andre

107 Kvale 2004:102-105

108 Kvale 2004:135

109 Fangen 2004:148

spesielle ting som skjedde under intervjuene skrev vi inn i en egen kolonne merket ”annet”.

Etter at alle intervjuene var ferdig transkribert leste vi gjennom dem hver for oss flere ganger. Deretter kom vi sammen og diskuterte tekstene en for en for å få belyst like og ulike fortolkninger vi hadde gjort hver for oss under lesningen. Videre gikk vi hver for oss og foretok en meningsfortetting i forhold til den transkriberte teksten av hvert enkelt intervju. Å foreta en meningsfortetting¹¹⁰ vil si å korte ned på informantenes uttalelser, og den umiddelbare mening i det som er sagt blir gjengitt med få ord i korte setninger. Vi sammenlignet hverandres meningsfortetting og tok alt inn i ett dokument. Her så vi klart en fordel med å være to som skriver sammen. Vi hadde fortettet litt ulikt og fikk dermed utfyllt hverandre. Etter at vi hadde foretatt en meningsfortetting følte vi behov for å gå tilbake til det transkriberte materialet igjen. Dette fordi vi opplevde at vi mistet litt av helheten i materialet under meningsfortettingen. Vi laget så et sammendrag av hvert enkelt intervju. Dette førte til at vi så bedre detaljer i lys av helheten og helheten i lys av detaljene når vi skulle fortolke. Dette er viktig for forståelsen og begrunnelsen av fortolkningen skriver Gilje og Grimen.¹¹¹

Deretter samlet vi all informasjonen fra de forskjellige informantene inn i ett dokument som vi strukturerte i forhold til de ulike temaene i intervjuguiden. Vi oppdaget underveis at det var flere data som passet inn under flere av temaene. Det var noen sammenhenger og strukturer som ble synlig for oss i materialet. Ut ifra disse har vi igjen og igjen jobbet med å spisse problemstillingen vår. I del fem og seks presenterer vi vår analyse og diskusjon ut ifra problemstillingen: *Hvilke betingelser må være tilstede ved opprettelse og vedlikehold av en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn, og hvordan kan samfunnsarbeid være med å utvikle en slik støttegruppe?*

En kort presentasjon av informantene våre

Som beskrevet tidligere har vi foretatt fem intervjuer av personer som har eller har hatt en profesjonell rolle i en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn. I

110 Kvale 2004:125

111 Gilje og Grimen 2007:153

tillegg har de alle sammen arbeidserfaring fra annet sosialt arbeid, innefor frivillig og offentlig sektor. Alle informantene våre har i tillegg til rollen i støttegruppen annet arbeid innenfor sosialt arbeid.

I denne oppgaven har vi valgt å gi informantene fiktive navn. De har alle fått kvinnenavn fra bokstaven L til bokstaven P, for å unngå eventuell gjenkjenning av informantene. Navnene er Lena, Malin, Nora, Oda og Pernille. Det er ikke slik at det fiktive navnet vi har gitt er knyttet til en enkelt informant. Det er tilfeldig hva den enkelte informant har sagt og hvilket navn denne har fått, dette får lettere å kunne anonymisere dem. Dette har vi kunnet gjøre fordi vi det ikke har vært et eksplisitt behov for å vise frem sammenhenger om hvem som har sagt hva. Vi har i oppgaven valgt å skrive alt på bokmål, uavhengig av om ordene ble sagt på bokmål eller dialekt, for å anonymisere informantene ytterligere. Å tilstrebe anonymitet er viktig, skriver Alver og Øyen.¹¹² Anonymitet er nært knyttet til det å kunne verne om den enkeltes integritet. Slik håper vi å unngå at informantene gjenkjennes i teksten som blir offentliggjort. Dette er viktig med tanke på at feltet vi ser nærmere på er en del av et lite miljø.

Forskningsetiske betraktninger

Dalen¹¹³ skriver at når det gjelder etiske refleksjoner i forhold til kvalitativt forskningsintervju tar man som ved annen metode utgangspunkt i forskningsetiske retningslinjer. Hun viser særlig til krav om samtykke, krav om å informere, krav om konfidensialitet, krav om barns beskyttelse og hensynet til svakstilte grupper.

Vi har tilstrebet å forske i tråd med vårt menneskesyn, ut fra en grunnleggende respekt for menneskeverdet. Dette er gjeldene for alle steg i forskningsprosessen, fra valg av tema til formidling av forskningsresultatene.¹¹⁴ Alle forskningsprosjekter som forutsetter aktiv deltakelse skal kun settes i gang etter at informantene har gitt sitt informerte og frie samtykke. Vi utarbeidet et brev til informantene hvor vi så godt som mulig beskrev alt som angikk informantenes deltakelse i forskningsprosjektet. Dette inneholdt målsetting med prosjektet, informasjon om selve intervjuene og hvordan resultater skulle presenteres og formidles. Dersom det skulle skje endringer underveis

112 Alver og Øyen 1997:119

113 Dalen 2004:111-116

114 Everett & Furseth 2004:25

ville vi vurdert dette opp mot tidligere formuleringer om samtykke slik Dalen¹¹⁵ mener er god praksis.

Dataene våre ble behandlet konfidensielt og anonymisert i tilstrekkelig grad.¹¹⁶ Vi var bevisst på at foreldre som er fratatt omsorg for egne barn kan sies å være en stigmatisert gruppe. Etter å ha lest retningslinjene for meldeplikt på nettsidene til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste – personvernombudet for forskning,¹¹⁷ samt tatt en telefonsamtale til dem, kunne vi ikke se at vårt prosjekt utløste meldeplikt. Dette begrunner vi ut fra at vi ikke skulle lagre lydopptakene fra intervjuene på datamaskin. Vi har ikke innhentet noen form for personopplysninger om dem vi intervjuet, slik at det foreligger ingen koplinger som kan gjøre informantene identifiserbar. Vi har gjennom hele prosessen vært åpen for at dersom noe skulle endre seg eller vi ble i tvil om vi utløste meldeplikt, så ville vi melde inn prosjektet.

Gyldighet og pålitelighet

Grønmo¹¹⁸ skriver at samfunnsforskningen etter hvert begynte å preges mer av forståelse enn forklaring, nærhet heller enn avstand og fortolkning med fokus på informantens subjektive opplevelse. Flere kvalitative metoder har blitt utviklet og har etter hvert fått status som vitenskapelige metoder. Kvalitativ forskning er preget av det samfunns- og fagsynet forskeren har og er ikke objektiv i naturvitenskapelig forstand. Likevel er det krav også til kvalitativ forskning at den må være reliabel og valid, bruke metoder som er tilpasset formålet med undersøkelsen og fremstille og formidle forskningsresultater på en grundig og tydelig måte. Ordparet reliabilitet og validitet har sin tilknytning til kvantitativ orientert forskning, mens gyldighet og pålitelighet er begreppparet som benyttes i kvalitativ orientert tilnærming til forskning.

Validitet, forstått som gyldighet, handler om at det må være en sammenheng mellom det vi sier vi skal undersøke og det vi faktisk undersøker.¹¹⁹ Reliabilitet handler om pålitelighet, sett i forhold til gjennomføring av dataproduksjon og bearbeidingen av

115 Dalen 2004:111-116

116 Alver og Øyen 1997:109

117 Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste

118 Grønmo 2004

119 Johannessen et al 2006:72

empiri. Reliabiliteten er en forutsetning for validitet.¹²⁰ Malterud¹²¹ skriver at utvikling av kunnskap i studier med kvalitativ tilnærming må være systematisk og refleksive, samt at prosessen må være åpen for innsyn.

Vi har forsøkt å redegjøre både for vår forforståelse og for oppgavens ontologiske og epistemologiske forankring for at det skal være mulig å se på oppgavens gyldighet. Vi har jobbet systematisk gjennom hele prosessen og har vært åpen om de valgene vi har foretatt. Dette har vi gjort ved å begrunne vårt valg av metode, beskrive hvordan intervjuene ble gjennomført og ved å redegjøre for hvordan vi har transkribert og analysert empirien vår. Etske overveielser har vi har vært oppmerksom på fra oppgavens start til slutt.¹²²

Vi kommer ikke utenom at enhver studie har både styrker og svakheter. Feilkildene våre kan være at vi som forskere har påvirket informantene våre eller at metoden vi har valgt ikke har klart å fange opp problemstillingen. Vi har forsøkt å minimalisere feilkilder ved åpent å vise de valg vi har foretatt undervis i forskningsprosessen og vi har etter beste evne redegjort for av hele forskningsprosessen vår. Forskningsdesignet vårt er begrunnet, sett i lys av problemstillingen vår. Intervjuguiden vår har vært temaorientert for at vi best skulle kunne svare på vår egen problemstilling. Vi har prøvd å legge til rette for at det er informantene våre sine tanker og erfaringer som skal komme frem, uten å bli vurdert av oss som forskere og vi har vært opptatt av å undre oss og lytte til det de har fortalt. Vår egen forforståelse har vært gjenstand for aktiv refleksjon slik at vi har kunnet ta den i bruk for å mest mulig åpent lytte til informantenes uttalelser.

120 Kvale 2004:136

121 Malterud 2003:21-22

122 Kvale 2004:80-81

Del 5 Veien blir til mens vi går

I denne delen av oppgaven vil vi søke å svare på den første delen av problemstillingen vår: *Hvilke betingelser må være tilstede i opprettelse og vedlikehold av en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn.*

Informantene våre arbeider, eller har arbeidet, i tilknytning til en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn, i regi av frivillig sektor. Støttegruppen ble startet som et prosjekt innenfor en frivillig organisasjon og senere forankret som fast virksomhet i organisasjonen. Gruppen er et tilbud til foreldre som ikke lenger har omsorg for sine barn om å møtes en kveld i måneden. Hensikten er å treffe andre foreldre som er i samme situasjon, for å dele erfaringer og bidra for hverandre. Støttegruppen har elementer av selvhjelp i seg, men den ledes av fagpersoner.

Vi har strukturert analysen vår ved først å presentere *En idé blir til* hvor vi ser på de forestillingene som kan antas å ligge til grunn når man velger å etablere en støttegruppe som et prosjektarbeid. Videre vil vi se på *Vert og tilrettelegger* og hvordan rollen som fagperson fremtrer i støttegruppen og hvilke funksjoner den inneholder. Deretter er det *Fra informasjon til deltakelse* vi ser på. Her setter vi søkelys på noen utfordringer med å gjøre tilbudet om støttegruppen kjent for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn. Så tar vi for oss *Rammer som hemmer eller fremmer?* hvor vi ser på støttegruppens rammer og struktur for å se hvordan disse virker inn på livet i gruppen. Avslutningsvis ser vi på *Å høre til*, hvor støttegruppens forankring i en frivillig organisasjon blir belyst.

En idé blir til

Vi har vært opptatt av utgangspunktet for at støttegruppen ble etablert. Ble den startet som følge av en bestilling fra en oppdragsgiver? Som en idé eller intensjon fra foreldre som er fratatt omsorg for egen barn? Eller med et annet utgangspunkt? Vi spurte informantene våre om deres tanker om hva som var utløsende for at det ble startet et arbeid med å etablere en støttegruppe. Informantene våre har litt ulik forståelse av hva som var utgangspunktet. Pernille har ikke vært med fra oppstart av gruppen og er litt usikker på hva som ligger forut for gruppens tilblivelse:

”Jeg tror det handlet om at de som startet det opp var ildsjeler. De hadde vel tenkt på det en stund, at et tilbud om støttegrupper, det har vi ikke her. Men jeg vet de var på studiebesøk i Danmark og ble inspirert av den informasjonen de fikk der.”

Nora har heller ikke vært med å etablere støttegruppen fra starten av. Hun mener tanken om å etablere en støttegruppe startet med at en mamma som benyttet seg av tilbud i andre deler av organisasjonen, opplevde å bli fratatt omsorg for sine barn:

”Jeg tror det var veldig mye den mammaen som var utgangspunktet. Fordi man kjente henne godt og ble opptatt av at det ikke fantes noe tilbud til henne etter at hun ikke lenger hadde barna hos seg.”

Oda var en av dem som var med å starte det hele og hun komplimenterer det Nora og Pernille forteller:

”Vi ble godt kjent med en mamma som var fratatt omsorg for sine barn og hun hadde et sterkt ønske om å treffe andre foreldre i samme situasjon. Så oppdaget vi at det ikke var et slikt tilbud her. Vi fikk høre om et tiltak i Danmark og da dro vi dit. Vi var to som dro dit sammen, to som begge kjente denne mammaen. Vi ble veldig inspirert av det de ansatte og foreldrene der sa om hvordan de drev støttegruppen sin, så da bare bestemte vi oss for å starte det.”

Videre sier Oda:

”Vi jobbet et sted hvor vi kunne sette i gang det vi brant for. Vi hadde ingen over oss som skulle godkjenne det, ikke noe byråkrati, vi hadde bare ledere som heiet på oss.”

Informantene våre har altså litt ulik oppfatning av hva som ligger forut for at gruppen ble startet. Dette kan ha sammenheng med tidspunktet for når de selv ble involvert i gruppen. Pernille og Nora har fått informasjon om gruppens tilblivelse via andre kanaler enn egen erfaring. Hvorvidt de har fått ulik informasjon, eller om de har oppfattet den

informasjonen de har fått ulikt, vet vi ikke. Oda har vært med fra oppstart av gruppen og kjenner hele prosessen, slik hun har erfart den.

Støttegruppen vi har sett på er startet som et prosjekt innenfor en organisasjon i frivillig sektor. Nylehn¹²³ skriver at når man velger å arbeide på en bestemt måte, som i et prosjekt, kan det være et uttrykk for et sett med oppfatninger om både mennesker, organisasjon og samarbeid. Han trekker opp linjer til det han omtaler som idealtipe i prosjektorganisering og mener at denne form for organisering kan være et supplement til den byråkratiske måten å organisere på. Den byråkratiske arbeidsformen bygger på andre sett av oppfatninger om mennesker, organisasjon og samarbeid. Når man velger en prosjektorganisering, skriver Nylehn¹²⁴, så handler det ofte om at man ser ulemper med den byråkratiske modellen.

Oda oppfatter at hun jobber i en organisasjon som ikke er byråkratisk i sin arbeidsform. Slik Oda forteller kan det se ut til at veien fra *tanken* om å opprette en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn til *handling* er relativt kort. Det var bare å starte prosessen etter noen sonderinger av hva som fantes og ikke fantes av tilbud til foreldrene. Dette kan sees som et alternativ til den byråkratiske modellen, som ofte er hierarkisk oppbygd med vekt på autoritet som grunnlag for beslutninger. Videre får vi høre at lederne heier frem medarbeidernes forslag og idéer. Det kan forstås som at lederen gir sine medarbeidere handlingsrom til å prøve ut nye idéer som kommer frem. Slik kan de våge å gå inn i nybrottsarbeid, som støttegruppen kan sies å være. Nylehn¹²⁵ skriver at det som er nytt, ukjent og uklart kan egne seg for prosjektorganisering.

Etter studiebesøket i Danmark jobbet informantene våre videre og mer konkret med å få til en støttegruppe. Malin forteller at de inviterte foreldre til et åpent møte:

”Vi lagde en invitasjon som vi gav til barneverntjenestene. I Danmark sa foreldrene veldig mange fine ting om det å dele sorger og gleder med hverandre. Det å være sammen med noen som har opplevd det samme, det er noe annet enn å være sammen med en fagperson. Gruppen hadde hatt stor betydning for å komme videre i livet og for videre kontakt med barna, sa de. Tilbudet og

123 Nylehn 2002:39

124 Nylehn 2002:39

125 Nylehn 2002:48

lovgivningen i Danmark er en helt annen enn hos oss. Men vi tok utgangspunkt i noe av det de sa og skrev en innbydelsen hvor vi inviterte til en åpen kveld for å se om dette var av interesse for foreldre.”

Støttegruppen sin opprinnelse sprang altså ut fra en idé. En idé som hadde sin bakgrunn i at en mamma som de kjente fra andre deler av arbeidet sitt var fratatt omsorg for barna sine. Hun signaliserte et ønske om å treffe andre foreldre i samme situasjon og en slik møteplass fantes ikke i nærheten. Informantene våre oppsøkte og lyttet til andre foreldre og fagpersoner med erfaring fra en støttegruppe, og tilpasset den informasjonen de fikk til sin idé om å etablere en støttegruppe.

Informantene våre inviterte foreldre som var fratatt omsorg for egne barn til et åpent møte ved å sende ut invitasjoner via barneverntjenesten. Dette gjorde de for å se om det var interesse blant foreldrene til å etablere en gruppe. Informantene våre besluttet ikke at dette var et behov som denne gruppen med foreldre hadde, de undersøkte om det kunne være av interesse for foreldrene. Dette er en viktig nyanse i et samfunnsarbeidsperspektiv. Twelvetrees¹²⁶ skriver at den største fellen for samfunnsarbeidere er å fremme egne saker og glemme å sjekke ut behovet til dem det gjelder. Ihle¹²⁷ skriver noe av det samme, at fagpersoner ofte setter i gang prosjekter og tiltak for andre mennesker som de mener det vil være bra for dem å benytte seg av, uten å undersøke om det stemmer med den andres forståelse.

Informantene våre var villig til å være med i en prosess for å kunne etablere en støttegruppe, dersom det var interesse for det blant foreldrene. Denne måten å arbeide på, ved at en ikke går inn og definerer hva det hele skal handle om, kan forstås som det Nylehn¹²⁸ beskriver som at oppgaven som prosjektet bygger på er åpen med henblikk på mål, innhold og gjennomføring. Oppgaven betraktes som unik og det må finnes frem til gode måter å utføre den på. Disse gode måtene er ikke gitt, det foreligger ikke en oppskrift man bare kan følge, da ville det å etablere et prosjekt vært unødvendig.

126 Twelvetrees 2002:9

127 Ihle 2008:145

128 Nylehn 2002:43

Ife og Tesoriero¹²⁹ skriver at arbeidsformen i samfunnsarbeid innebærer det å inneha et nedenfra og opp perspektiv, slik informantene våre forteller om. Det er prosessen som er det sentrale og den innebærer deltakelse fra de berørte. Det er undring og utforskning som preger framgangsmåten, og veien blir til mens man går. Man må være åpen for det som er ukjent og gjerne uventet. Videre forteller Oda:

”Vi planla dette åpne møte sammen med mammaen, vi arrangerte det sammen med henne og det var en drivkraft i det. Det betydde veldig mye for det første møtet. Det var veldig stille, veldig lenge. Flere foreldre hadde kontaktet oss i forkant og sagt at de ville komme for å høre hva dette var for et initiativ, men at de ikke ville si noe selv om sin situasjon. Så vi fortalte fra Danmark og jeg intervjuet mammaen. Hun snakket litt om sitt eget liv uten å gjøre det veldig personlig, men gjøre det gjenkjennbart. Da var det ganske mange som sa noe likevel, og de ville fortsette å møtes. Så organiserte vi lokaler for å komme i gang.”

Informantene våre startet med å invitere til en åpen kveld for å sjekke ut behovet. De var åpne for at det kunne bli med denne ene kvelden, som en slags ”happening”, dersom det ikke kom noen foreldre. Eller om foreldrene som kom vurderte at dette ikke var noe tilbud som de ønsket å benytte seg av. Informantene våre var også innstilt på å forsøke å etablere en støttegruppe, om det var det som ble utfallet etter det første møtet.

Den vet best hvor skoen trykker den som har den på, er det et ordtak som sier. Nylehn¹³⁰ skriver at en betingelse som ligger til grunn for å velge prosjektorganisering henger sammen med det han omtaler som nærhet til situasjonen. I dette ligger antakelsen om at forståelsen hos dem saken gjelder, kan være nyttig ballast for dem som arbeider med den. Dette er i tråd med tenkningen Twelvetrees¹³¹ legger til grunn for samfunnsarbeid, vi skal starte der folk er. Et annet viktig poeng er at en slik tenkning også gir rom for å redusere skillet mellom beslutning og gjennomføring. Det er hensiktsmessig at de som er en del av saken eller dens konsekvenser, i vårt tilfelle foreldre som er fratatt omsorg

129 Ife og Tesoriero 2006:171

130 Nylehn 2002:48

131 Twelvetrees 2002:3

for egne barn, kan delta i arbeidet med de beslutningene som skal iverksettes. Slik kan man unngå å påføre andre en løsning som de ikke vil ha.

Oda forteller at det var mammaen som var drivkraften i starten og at det var hennes historie og erfaring som gjorde at andre foreldre kunne kjenne at dette var et treffsted også for dem. Den åpne kvelden resulterte i at de foreldrene som kom, hadde et ønske om flere treffpunkt. Det å etablere en støttegruppe på denne måten kan sees som en begynnende empowermentprosess for foreldrene, ved at de inngår i en dialog. Foreldrene får mulighet til å sette ord på sine erfaringer og utforske disse sammen med andre. Dette gir mulighet for økt bevisstgjøring rundt egen situasjon. I følge Ledwith¹³² handler empowermentbasert arbeid om å styrke enkeltindivider og grupper, slik at de kan få kraft til å endre betingelsene som gjør at de befinner seg i en avmaktssituasjon. Det handler om å få i gang prosesser og aktiviteter som kan gi økt selvtillit, økte kunnskaper og ferdigheter, og økt kontroll over eget liv.

Nylehn¹³³ skriver at kanskje den mest sentrale betingelsen for prosjektorganisering er knyttet til det å se på oppgaver som tverrfaglig, det at man er opptatt av å få et mer helhetlig blikk. Oda forteller videre fra oppstarten:

”Vi brukte veldig mange personer i vårt eget system, fagpersoner i vår egen organisasjon. De som driver gruppen nå, ble jo invitert for å holde et innlegg ganske tidlig og etterpå bestemte de seg for å bli med i gruppen.”

Pernille sier følgende om sin start i gruppen:

”Vi ble invitert til å holde et innlegg for foreldrene i gruppen, om hvordan vi jobber opp mot fosterforeldre. Vi synes det var spennende og interessant å være i gruppen den kvelden. Det opplevde antakeligvis foreldrene også, for de spurte om vi kunne komme igjen for å snakke litt mer og være en del av gruppen”.

Nora sier:

¹³² Ledwith 2005

¹³³ Nylehn 2002:47-48

”å være i støttegruppen gav oss nye perspektiv på det arbeidet vi vanligvis sysler med, det var mye å ta med seg tilbake dit.”

Det informantene våre her forteller kan sees som et uttrykk for det Nylehn¹³⁴ kaller dobbel tilhørighet i organisasjonen. Informantene våre ble involvert i støttegruppen som et prosjektarbeid, i tillegg til sine ordinære oppgaver i organisasjonen. I motsetning til i byråkratisk tenkning sees interessene til den enkelte som legitime, heller enn som inhabilitet. Det at informantene våre har interesser i gruppen, kan sees som en ressurs for prosjektet. Tanken i prosjektorganisering er at den som har interesse i en sak vil være opptatt å finne gode løsninger som kan antas å være funksjonelle. Videre vil vedkommende kunne være i stand til å bidra inn i prosjektet, fordi personen har erfaring, kompetanse og forståelse som kan være hensiktsmessig. Interessen sees også som en motiverende faktor. Dette fordi personen ser mulighet for noe positivt for seg, enten i prosjektet eller i organisasjonen som sådan, slik Nora uttrykker, og vil dermed være villig til å gjøre en innsats. Gevinsten med å arbeide i et prosjekt og samtidig ivareta andre arbeidsoppgaver innenfor organisasjonen, kan blant annet være at den enkelte kan bidra som en ambassadør inn i organisasjonen. Dette fordi vedkommende får et mer helhetlig blick på situasjonen. I dette tilfellet var det også i foreldrenes interesse at Nora og Pernille ble tilknyttet gruppen, slik at foreldrene kunne få del i deres kunnskap om å arbeide med fosterhjemmene.

Både Nora og Pernille har altså denne doble tilhørigheten i organisasjonen. Det kommer frem at det også har sine utfordringer, som Pernille sier:

”Det var mange forhandlinger med arbeidsgiver om vi skulle bruke av vår tid på støttegruppen, og senere også hvor mye tid.”

Nora sier:

”Det blir lange dager, de dagene vi også skal ha støttegruppen på kvelden. Da går det i ett, fra ni om morgenen til ni om kvelden. Vi har jo våre daglige

¹³⁴ Nylehn 2002:45-46

oppgaver vi skal skjøtte. Det er vanskelig å prioritere vekk det ene i forhold til det andre.”

Det Nora og Pernille her forteller, kan forstås som det Nylehn¹³⁵ skriver som kostnaden med prosjektarbeid. Den doble tilhørigheten kan gjøre det vanskelig for dem, de kan oppleve økt arbeidspress og ha vanskeligheter med å prioritere mellom arbeidsoppgavene sine. Dette er viktig å ta på alvor når man velger en prosjektorganisering.

Støttegruppen vi har sett på er startet som et prosjektarbeid, med utgangspunkt i et ønske fra en mamma som var fratatt omsorg for sine barn. Det å starte et prosjekt hviler på noen forestillinger som på noen områder er sammenfallende med et samfunnsarbeidsperspektiv, slik vi oppfatter det. Dette gjelder særlig i forhold til det å se arbeidet som en prosess med utgangspunkt i at det er de saken gjelder som må komme til orde og delta i beslutninger. Men det er også et klart skille fra et samfunnsarbeidsperspektiv. Samfunnet er med å legge premisser for våre handlingsmuligheter. For å forbedre levekår, trengs det en kritisk refleksjon rundt disse premissene. I følge Ledwith¹³⁶ handler kritisk bevissthet om å stille spørsmål ved selvfølgeligheter, det vi tar for gitt. Bracht, Kingsbury og Rissel¹³⁷ har utviklet en modell som viser hvordan psykologisk empowerment, fellesskapsfølelse og samfunnsempowerment hører sammen. For en samfunnsarbeider vil det første trinnet være å gjennomføre en analyse for å avdekke sammenhenger som gjør at noen mennesker og grupper står utenfor det gode selskap. Gjennomføring av en slik analyse, er ikke en del av det informantene våre har utredet i sin rolle som fagperson i støttegruppen.

Det å arbeide i et prosjekt innvirker på rollen som fagperson. Vi retter nå blikket mot hvilke funksjoner som er knyttet til denne rollen, slik det framstår i vårt materiale.

¹³⁵ Nylehn 2002:46

¹³⁶ Ledwith 2005:1

¹³⁷ Bracht et al i Bracht 1999:83-104

Vert og tilrettelegger

Informantene våre beskriver blant annet støttegruppen som et sted der foreldre som har opplevd å bli fratatt omsorg for barna sine, kan komme sammen å dele sine erfaringer, snakke sammen om løst og fast og dele et godt måltid i fellesskap. Dette gir oss assosiasjoner til egen hverdag og det å gå i *klubb*. I vår sammenheng innebærer fenomenet *klubb* at vi er en del kvinner som en gang i måneden treffes over et godt måltid. Vi snakker sammen om tema som vi opplever er relevant i vår hverdag, vi deler små og store bekymringer med hverandre og støtter og utfordrer hverandre.

Utgangspunktet for *klubben* var at vi alle i ung alder ble foreldre og ønsket å være sammen med andre som var i samme situasjon.

Støttegruppen er dermed ikke ulik sosiale situasjoner som mange naturlig deltar i. Men den er likevel annerledes fordi det i støttegruppen er tilknyttet fagpersoner. Og det er fagpersonene som er våre informanter. Vi vil nå prøve å få frem hvordan rollen som fagperson fremtrer i vårt materiale og hvilke funksjoner den ser ut til å inneholde. Vi veksler mellom å bruke betegnelsen fagperson og informant om de samme personene.

Å legge til rette

Den mest sentrale funksjonen som fagperson i støttegruppen er knyttet til rollen som *muliggjørere*.¹³⁸ Det fagpersonene først og fremst skal muliggjøre er selve støttegruppen. De skal legge til rette for at gruppen kan eksistere, legge til rette for å skape gode møteplasser slik at foreldre som ikke har omsorg for barna sine som gruppe kan komme sammen og dele sine erfaringer. Dette er viktig både i oppstart og vedlikehold av støttegruppen. Informantene våre har ansvar for å planlegge, organisere og gjennomføre kveldene i gruppen. De skal løse foreldrene gjennom kvelden og ivareta deres innspill. Nora sier dette om rollen sin:

”Jeg er med og leder kveldene. Jeg har også ansvar for å planlegge og organisere.”

Malin utdyper:

¹³⁸ Hutchinson 2003:135, Twelvetrees 2002:6

”Vi planlegger og gjennomfører, det er vi som har ansvar og som har relasjonen til foreldrene”.

Ut ifra disse beskrivelsene ser vi at informantene våre forteller at en del av deres rolle er knyttet til det med organisering, samt å ivareta foreldrene. Informantene søker å legge til rette for et trygt og raust miljø hvor hver av foreldrene føler seg verdifull og opplever at de har noe å bidra med. Nora sier det slik når hun forteller om sitt møte med en forelder:

”Så jeg tenker at hun synes det var godt å bli møtt av andre som var opptatt av hennes historie og henne som person. Man er jo noe mer enn bare det å ikke mestre rollen som mamma.”

Mens Oda sier:

”Her får de mulighet til å bruke sin erfaring til å hjelpe andre som er i samme situasjon, samtidig som de får hjelp til å bearbeide sin egen sorg og det som er vanskelig.”

Lena utdyper:

”Noe av det jeg har sett på som viktig er å gi folk en type verdighet. I denne gruppen kan det som kanskje har vært mest traumatisk i deres liv, det å bli fratatt omsorg for barna sine, få en type mening. Fra å være noe som de har skammet seg over og som har vært lagt lokk på, så får plutselig den erfaringen en betydning. Så framfor å være noe som de bare har sett på som noe negativt, så kan det å være med i en sånn gruppe, gi en slags oppreisning og en følelse av anerkjennelse.”

Det informantene her forteller samsvarer med det Angel¹³⁹ peker på i sitt studie, at det å komme sammen med andre gir rom for noe av det grunnleggende i all menneskelig aktivitet, nemlig det å skape verdighet i eget liv. Denne typen tilnærming som

139 Angel 2007:75-77

informantene våre her formidler kan også knyttes til viktige verdier i samfunnsarbeid. Twelvetrees¹⁴⁰ oppsummerer disse til å være rettferdighet, respekt, demokrati, kjærlighet, myndiggjøring og det å få til et bedre liv for dem som faller utenfor samfunnets goder. Ifølge Freire¹⁴¹ kan endringsprosesser starte med en erfart realitet. Når erfaringer blir fortalt kan det bidra til kritisk bevissthet. Historiene som fortelles av en gruppe mennesker kan brukes som verktøy for empowerment for å lede til kritisk bevissthet, autonomi og forandring. Om denne prosessen skal lykkes for foreldrene i støttegruppen, fordrer det at informantene er åpen og lyttende til de fortellingene som foreldrene forteller ved å vise at de ser, hører og anerkjenner deres historie. Det er sentralt at informantene våre og foreldrene har gjensidig tillit til hverandre for å kunne legge til rette for refleksjon og handling. Ut ifra Bowlby¹⁴² sin tilknytningsteori kan vi noe forenklet beskrive tillit som det å ha en trygg base å utforske verden fra og kunne vende tilbake til når man har behov for det.

At foreldrene opplever at informantene våre lytter til historiene deres kan være med å bygge tillit, som igjen kan bidra til at de tar i bruk sine ressurser. Når foreldrene er kommet innenfor første dør - kan neste dør åpne seg. Foreldrene møter andre mennesker og en ny interesse kan bli tent. Informantene våre er opptatt av å se personen som er bak rollen som foreldre som er fratatt omsorg for sine barn, de er på jakt etter hele mennesket. Goffman¹⁴³ skriver at vi i samhandling med andre mennesker har et etisk og moralsk ansvar for den vi samhandler med og at vi må tilpasse oss hverandre for at samhandlingen skal kunne fungere. Han bruker begrepet aktelse og skriver at for å opprettholde samhandling er det sentralt at vi kommuniserer og tilkjennegir aktelse for den andre, både i det vi gjør og det vi ikke gjør overfor hverandre. Slik bidrar det til at den andre kan opprettholde det inntrykket den ønsker å gi av seg selv. Denne måten informantene våre her tilkjennegir å møte foreldrene på, er i tråd med det Goffman skriver, slik vi ser det.

Å arbeide sammen

For å skape gode møteplasser tilstreber informantene i størst mulig grad å jobbe sammen med foreldrene. De prøver å møte foreldrene ut i fra deres ståsted, der de er og

140 Twelvetrees 2002:3

141 Freire 1999

142 Bowlby i Smith 2002:146-148

143 Goffman 1992:141

ikke der hvor informantene kanskje kunne ønske at foreldrene var. Støttegruppen bærer ikke preg av instrumentell planlegging og iverksetting av tiltak. Med det mener vi at den ikke på tradisjonelt vis er etablert og fylt med innhold av fagfolk, for så i invitere foreldrene inn. Informantene våre er opptatt av å lytte til de behovene som blir meldt som viktige for foreldrene og så bygge en gruppe basert på deres premisser og erfaringer. Dette ser vi i forhold til valg av tema. Det kommer frem at det i starten var mye sinne og gråt i støttegruppen og at det foreldrene da var opptatt av var knyttet til det å ha blitt fratatt omsorg for egne barn. Temaene de hadde i gruppen var blant annet knyttet til sorgarbeid og foreldrenes rettigheter. Pernille sier det slik:

”Vi jobber en del med at det skal være deres gruppe, det skal ikke være tema som jeg er engasjert i, men de. Så vi har gått litt bort ifra bare barnevernstemaer, for de er litt ferdig med det. Og så sier vi: hva annet kan vi kan være opptatt av, der vi er nå?”

Freire¹⁴⁴ skriver at sann undervisning foregår av mennesker som jobber sammen med hverandre, med verden som mellomledd. Gjennom å jobbe sammen kan partene gjøre inntrykk på og utfordre hverandre, og endring blir en mulighet. Vi ser at temaene i støttegruppen har endret seg til mer allmenngyldige tema som vennskap, kosthold og det å sette seg mål og kunne nå dem. Men informantene våre har en bevissthet rundt at foreldrene er ulikt kommet i prosessene sine, som Lena sier:

”Så kommer det nye som har behov for å fortelle sin historie og da må vi lytte til det.”

Holdningen informantene våre går inn i arbeidet med er at dette er et samarbeidsprosjekt. Likevel ser vi at de ikke alltid involverer foreldrene. I noen tilfeller trer informantene våre inn i den tradisjonelle rollen som fagperson som er preget av å være ekspert, den som kan og vet hva som kan være lure grep. Kanskje handler det om mangel på tid eller at gammel vane er vond å vende? Eller det kan handle om begge deler, eller andre ting. Et eksempel på det er strukturen for støttegruppen. Strukturen var planlagt av de av informantene våre som var med å starte gruppen etter inspirasjon fra

¹⁴⁴ Freire 1999:78

Danmark med måltid, tema og diskusjon om tema i plenum. Informantene våre la til rette for foreldrenes innflytelse innenfor rammen. Det var foreldrene selv som tenkte utover rammen, ved å ikke ønske å ha tema hver gang. Og slik er det blitt. Det vitner om at informantene våre er villig til å la gruppen være et samarbeidsprosjekt og at de er opptatt av at foreldrene skal ha innflytelse. Nora forteller:

”Vi hadde jo tema hver gang før, vi tenkte det var godt for foreldrene å reflektere rundt ulike tema. Men slik ville de ikke ha det.”

Slettebø¹⁴⁵ skriver at mange foreldre i kontakt med barnevernet etterspør og trenger informasjon om egne rettigheter. Vi ser at informantene våre i støttegruppen søker å legge til rette for at den informasjonen foreldre etterspør blir tilgjengelig for dem ved at det blir løftet opp som felles tema i støttegruppen. Dette kan sees som det å dyktiggjøre foreldrene og det kan bidra til å skape positive bilder. Twelvetrees¹⁴⁶ skriver at det å få tilgang til informasjon er nødvendig for å få til endringsprosesser. Vi ser også at informantene våre inntar en løsningsfokusert tilnærming, ved at de stiller åpne spørsmål til foreldrene. Slik får foreldrene mulighet til å definere sitt eget ståsted. Behovet for forandring i forhold til tema og hyppigheten på dem, kommer fra foreldrene, ikke fra fagpersonene.

Informantene våre har gjennom sin varierte arbeidspraksis innenfor sosialt arbeid og som arbeidstakere i en større organisasjon kjennskap til systemet som virker rundt foreldrene. Dette er en viktig funksjon i støttegruppen, for blant annet å trekke til seg ressurser til gruppen. I støttegruppen er det ofte oppe ulike tema og det er informantene sin oppgave å finne relevante personer som kan bidra. Og da henter de ofte ressurser i eget nettverk, slik de gjorde med to av informantene våre som i dag er fast tilknyttet gruppen.

Hovedjobben til disse to informantene er knyttet til barn som bor på barnehjem, i fosterhjem eller er planlagt inn i fosterhjem. Gjennom denne delen av jobben arbeider de også med noen av barna til foreldrene i støttegruppen og barnas fosterfamilier. Her

¹⁴⁵ Slettebø 2008

¹⁴⁶ Twelvetrees 2002

erfarer de at samarbeidet mellom fosterforeldre, biologiske foreldre og barna kan være vanskelig, som Oda sier:

”For det ser vi jo, at forholdet mellom foreldrene og barna ofte er temmelig trøblete, og foreldrenes forhold til fosterhjemmene kan også være det.”

Informantene våre kan slik sett fungere som brobyggere ut i fra sin rolle i støttegruppen. Malin sier:

”Gjennom den relasjonen vi får til foreldrene kan vi påvirke fosterforeldrene, vi får muligheten til å se ting litt annerledes. Gjennom samarbeid med flere kan vi påvirke.”

Informantene signaliserer her at de har et nettverk å spille på. Twelvetrees¹⁴⁷ skriver at for en samfunnsarbeider er det sentralt å ha et nettverk å lene seg til, få ideer fra og videreformidle ideer til. Gjennom å vise foreldrene at de som fagpersoner aktivt benytter seg av et nettverk, kan det bidra til at foreldrene selv tar i bruk det uformelle nettverket med andre foreldre som de kan få i støttegruppen. Og kanskje også på sikt, utvider og styrker foreldrene sitt nettverk utenfor gruppen. Twelvetrees skriver at menneskers opplevelse av kollektiv identitet er konstruert innenfor uformelle grupper og vennskap. Da kan foreldrene oppleve å ha en fellesskapsfølelse.

Støttegruppen slik den fungerer i dag har form som et sosialt møtested, som Oda beskriver slik:

”Her kan de få møte andre foreldre i samme situasjon og dele det som har vært og er vanskelig, det som er utfordringer og kjenne igjen det andre forteller hos seg selv. Men det som er like viktig er jo å støtte hverandre og heie på hverandre, altså tipse hverandre om ting man kan gjøre. De får bruke de erfaringene de selv har.”

¹⁴⁷ Twelvetrees 2002

Slik kan foreldrene oppleve en positiv endring i selvfølelse, oppleve økt mestring og sosial støtte, slik funnene til Cameron og Birnie-Lefcovitch¹⁴⁸ viser at foreldrene i Canada opplevde og slik foreldrene som benytter Forældrestøtten¹⁴⁹ i Danmark uttrykker det. For at støttegruppen skal kunne fungere som et møtested slik Oda beskriver fordrer det at informantene våre inntar rollen som *støttende*.¹⁵⁰ Det innebærer at de tilkjenner foreldrene æren for de tingene som fungerer i gruppen og at de selv tar ansvar for det som ikke fungerer. Det er ikke alle foreldre som kommer til støttegruppen som er fornøyd med innholdet i gruppen, de signaliserer andre ønsker og behov. Informantene våre kjenner til større deler av systemet, slik at de ikke må foreta en direkte avvisning av foreldrene, men kan sette foreldrene i kontakt med andre som kanskje kan imøtekomme deres behov. Nora beskriver det slik:

”Noen vil ha en kampgruppe, andre vil ha en terapigruppe, men det er mange som denne gruppen her passer veldig godt for, derfor endrer vi ikke den. Men vi henviser dem som ønsker noe annet, videre til andre”.

Oda sier dette om rollen sin i støttegruppen:

”Det er som å være en vert og tilrettelegger. Det er jo vi som bestemmer eller inviterer, men mest av alt er dette et sted disse, stort sett, damene kommer og får blomstre sammen. Bare ved at vi lager små oppgaver og det blir kastet ut to små spørsmål, så får man en helt annen refleksjon. Da begynner det å handle om hva den enkelte kan gjøre for å lage sin situasjon bedre. Jeg tror mange har funnet ressurser i seg selv som de selv ikke visste de hadde.”

Denne rollen som Oda beskriver kan sees som en rolle som *inspirator*.¹⁵¹ I det ligger det å formidle en tro på at endring er en mulighet. Oda er opptatt av å få frem foreldrenes egen refleksjon og ser at hun i kraft av sin rolle har mulighet til å inspirere og legge til rette for dette. Og da erfarer hun også at det å jobbe ressursorientert gir positive endringer for foreldrene.

¹⁴⁸ Cameron og Birnie-Lefcovitch 2000

¹⁴⁹ Forældrestøtten

¹⁵⁰ Hutchinson 2003:136

¹⁵¹ Hutchinson 2003:136

Informantene våre opptatt av at rammen rundt støttegruppen er forutsigbar fra gang til gang, de holder på en struktur som innebærer måltid, samling rundt tema og diskusjoner, enten i plenum eller i mindre grupper. Så avsluttes kvelden med en liten positiv hverdagshistorie før innholdet for neste møte blir avtalt. Det kan se ut til at bakgrunnen for en slik struktur er knyttet til øke mulighet for deltakelse for foreldrene. Foreldrene trenger ikke bruke energi på hvordan rammen for gruppen er, men kan være med å bidra med innspill til tema eller praktiske oppgaver tilknyttet måltidet. Lena forteller:

”Det er et tilbud om å møte en kveld i måneden, og vi har lagt oss på en fast ukedag i slutten av måneden for at det skal være liksom en rutine på det. Det er viktig at det er rutine på det, det samme som skjer.”

Nora knytter det med kontinuitet til dem som fagpersoner:

”Det er viktig at vi er de samme hver gang, det må være kontinuitet, de har såpass vanskelige historier så skal vi komme videre må vi være de samme.”

Det er kanskje et poeng at fagpersonene er stabil med tanke på å få til endring. Vi ser at dersom det skulle være ulike fagpersoner som kom fra gang til gang ville progresjon og endring kunne bli vanskelig. Da ville de samme historiene blitt fortalt igjen og igjen og det å etablere tillitt ville ta lenger tid. Samtidig så ser vi at foreldrene kanskje ikke vil være helt enig i at det er viktig med rutine og at det er det samme som skjer fra gang til gang. Det er kanskje nettopp det de har protestert litt mot, ved å ikke ville ha tema hver gang for eksempel. Kanskje er det her kategorien om foreldre som er fratatt omsorg for egne barn som får styre handlingen fra informantenes side, mer enn foreldrene selv? Det som vi tar for gitt i vår forståelse av verden, beskrives ofte med Bourdieu¹⁵² sitt begrep *doxa*, da kommer ofte kategoriene frem, bevisst eller ubevisst og styrer våre handlinger. Videre ser vi at en kveld i støttegruppen kan innebære store svingninger mellom støy, høye stemmer, uttalte konflikter og mye latter. Det kan være mye sinne og frustrasjon

¹⁵² Ihle 2008:125

blant foreldrene. Informantene våre må kunne tåle kjeft og avvising og de kan oppleve å bli brukt som *hoggestabbe*.¹⁵³ Nora sier det slik:

”Det er jo mange av foreldrene som er forbannet på barnevernet og som har opplevd mye. De er såret og lei seg så det vanker mange, mange skyllebøtter.”

Informantene våre må kunne tåle skyllebøtter som kanskje egentlig er ment for andre. I den prosessen foreldrene er, og har vært i, har de selv kanskje tålt mange nederlag. Det sentrale for fagpersonene blir å kunne lytte til det foreldrene formidler, som deres beskrivelse av virkeligheten, uten å gå i forsvar. Det å kunne lytte til og anerkjenne deres historie og samtidig vite at det var ett av mange perspektiver er viktig. Å lete etter en slags sannhet om hva som er rett og galt er ikke poenget, men det å gi dem en anledning til å ytre seg slik at de blir hørt.

Lena og Malin uttrykker begge at de alltid ”kjenner det i magen” før et møte. De opplever at det er store utfordringer knyttet til at foreldrene fungerer veldig forskjellig, med ulike ståsted og ulike behov. Flere av foreldrene strever med sin psykiske helse. Det kan oppstå konflikter foreldrene i mellom på disse kveldene i støttegruppen. Dette forsøker informantene våre å løse ved at de i forkant av tema-kvelder forbereder seg godt. Både i forhold til hva de skal ta opp, men også hvordan de skal ta det opp for at det skal bli konstruktivt. Og hvordan de skal ivareta hver enkelt forelder best mulig, slik at hver enkelt skal bli sett, hørt og føle seg godt mottatt. Malin forteller:

”Det å skulle romme alle, *ja du skal få litt tid, men du kan ikke få alt*, er en utfordring. Når noen på en måte bare tar av og det liksom akselererer med ting rundt deres egen historie, da er det en innmari stor utfordring å skulle stoppe det, samtidig som du ikke skal avvise. For de har behov for å prate og fortelle om sitt, men samtidig så skal du favne de ti andre som sitter der. Og vi får også noen ganger reaksjoner fra andre. Vi må være forberedt på at det kan oppstå høylytte konflikter i gruppen om et eller annet tema.”

Lena utdyper:

¹⁵³ Hutchinson 2003:137

”Og det har hendt at vi har måttet avvise noen, når de ikke vil akseptere rammen, for da får vi så mange reaksjoner fra de andre foreldrene som føler seg krenket.”

Starrin¹⁵⁴ skriver at i situasjoner hvor når man føler seg krenket eller ydmyket er det lett å miste fatningen. Enten ved at man snur følelsene, vender dem innover og blir stille. Eller ved å vende dem utover ved å bli synlig sint. Underlid¹⁵⁵ skriver at personer med lav selvtillit har lettere for å ta etter andre fordi de føler seg usikker på sin egen atferd og sine egne oppfatninger. Og at det å være engstelig virker inn på sosial samhandling, ved at man da blir fokusert på seg selv og andre mennesker. Da kan man oppleve at andre har mindre lyst til å samhandle, uten at dette medfører riktighet. Personer som er deprimerte kommuniserer gjerne på en mer negativ måte ved å gi uttrykk for eksempel hjelpeløshet, avhengighet og mistillit, skriver han. Dette kan smitte over på andre gruppe-medlemmer og farge samhandlingen. Ut i fra det Malin og Lena forteller kommer det tydelig frem at i rollen som konfliktløser er det gruppen og dens behov som settes foran den enkelte foreldre sine ønsker og behov. Det er kollektivet som har forrang fremfor det individuelle. Samtidig så kan vi gjennom slike eksempler se at foreldrene mobiliserer sine ressurser. De gir uttrykk for at de kan oppleve seg krenket når noen andre foreldre kritiserer form og innhold i gruppen. Da er de på banen for å forsvare det fellesskapet som er viktig for dem, det å komme sammen i en sosial setting med andre foreldre i samme situasjon.

Rollen som fagperson i støttegruppen gir altså rom for å ta på seg mange ulike roller og funksjoner. En viktig del av rolle er knyttet til *koordinering*.¹⁵⁶ Det er informantene våre sin oppgave å sørge for at gruppen har en struktur. En måte informantene våre jobber med dette på, er å skriftliggjøre informasjon. Malin sier:

”Vi har utarbeidet en brosjyre som vi sender ut til alle vi samarbeider med, slik at de kan informere foreldre som de kommer i kontakt med som kan være aktuell for gruppen her. Og når foreldrene først er kommet registrer vi dem og sender ut invitasjon fra gang til gang.”

154 Starrin i Askheim og Starrin 2007: 69

155 Underlid 2008:205

156 Hutchinson 2003:136

Pernille utdyper:

”Vi prøver å gjøre invitasjonene litt sånn hyggelig og uformell, slik at de skal ha lyst til å komme. Det skal være hyggelig å få brev i posten”.

Vi ser at informantene har ulike strategier til hvordan de skal formidle informasjon om støttegruppen. De differensier på de ulike foreldrenes behov. Videre ser vi at informantene våre har et bevisst fokus på hvordan de formidler sitt budskap, slik at muligheten for å nå mottaker øker. Det korrekte, litt stive språket som ofte dominerer i offentlig forvaltning, er erstattet med en løsere tone som foreldrene lettere kan identifisere seg med.

En del av rollen som fagperson handler altså om å komme i kontakt med foreldrene. Vi vil derfor nå se på noen utfordringer med det å gjøre tilbudet om støttegruppen kjent for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn.

Fra informasjon til deltakelse

Det er noen utfordringer som er blitt synlig med tanke på å rekruttere foreldre som er fratatt omsorg for egne barn til en støttegruppe. En støttegruppe uten foreldre som deltar blir meningsløs. Den første utfordringen er knyttet til at foreldrene er en ukjent gruppe og det aktualiserer spørsmålet *Hvem kan fungere som døråpner?* Hvilke muligheter og begrensinger gir døråpnere i arbeidet med å rekruttere foreldre? Den andre utfordringen er knyttet til *Hvordan nå frem med informasjon* slik at foreldrene kan kjenne at dette er en gruppe som de ønsker å høre til i. Den tredje utfordringen er knyttet til det vi kaller *Å gå et skritt i møte*. Her retter vi blikket mot at det kan være en vei å gå for foreldre, fra informasjon om støttegruppen er mottatt til de faktisk kommer til støttegruppen.

Hvem kan fungere som døråpner?

Foreldre som er fratatt omsorg for egne barn er en ukjent gruppe. Og det at de er en ukjent gruppe kan by på utfordringer i forhold til å nå frem med informasjon når det skal etableres en støttegruppe. Det er ikke bare å slå opp i telefonkatalogen eller ”google på internett” for å finne dem. Det gjør det naturlig å tenke at man må benytte døråpnere for å komme i kontakt med foreldre. Ordet døråpner bruker vi som metafor på de

menneskene som kan bidra til at informasjon om støttegruppen når frem til de foreldrene som gruppen er tenkt for.

Informantene våre har benyttet ulike kanaler for å rekruttere foreldre til støttegruppen. En av kanalene er barneverntjenesten. Alle foreldre som blir fratatt omsorg for egne barn er i kontakt med barneverntjenesten, de fleste over lang tid. Så det er naturlig å tenke barneverntjenesten som døråpner. Malin forteller:

”Vi hadde mye kontakt med barnevernskontorene i starten, det er jo der man ofte rekrutterer foreldre som er i den situasjonen. Vi delte ut brosjyrer og ba dem videreformidle disse til foreldre som de mente kunne ha nytte av tilbudet.”

Det å benytte barnverntjenesten som døråpner har både fordeler og ulemper. Fordelen er at barnevernet kjenner til alle foreldre som er fratatt omsorg for egne barn. I teorien kan barnevernstjenesten nå frem til alle foreldre som er fratatt omsorg for egne barn, med informasjon, så det kan synes som et godt sted å starte. Og Pernille forteller at det kan fungere:

”Til det første møtet hadde vi jo ikke snakket med noen andre enn barneverntjenesten, det var bare der vi hadde delt ut brosjyrer og det kom jo foreldre til det møtet.”

En av utfordringene med å benytte barneverntjenesten som døråpner er at informantene våre er avhengig av at fagpersonene der skal oppfatte at dette er et viktig tilbud til foreldre som er fratatt omsorg for egne barn. Hvis ikke, videreformidles kanskje ikke informasjonen til aktuelle foreldre. Informantene våre er avhengig av deres velvilje for at informasjon skal nå frem. Vi tok en telefon til et av barnevernskontorene her i Bergen for å høre hvordan de tok imot tilsvarende brosjyrer som ble tilsendt til dem. Rutinen der var at postansvarlig la informasjon i hyllen til leder. Leder kunne da lese gjennom og beslutte om dette var noe som skulle leveres videre til teamlederne. Teamlederne kunne igjen bestemme om dette var en informasjon som skulle gis videre til saksbehandlere på sin gruppe. Så var det den enkelte saksbehandler som vurderte om dette var et tilbud de vil markedsføre for foreldrene. Brosjyren skal altså gjennom

mange ledd før den når frem til aktuelle foreldre. Det er langt mellom avsender og mottaker, og få muligheter til avklaringer underveis. Oda sier det slik:

”Når saksbehandlere ikke helt vet hva dette dreier seg om, så er det også vanskelig å rekruttere. Dessuten så er det gjerne mange saksbehandlere som er kritiske til denne type virksomhet. De kan tenke at dette er med på å forsterke samarbeidsproblemer om foreldrene kommer i kontakt med andre foreldre.”

Oda trekker frem at saksbehandlere kan være kritisk til denne form for støttegrupper. Det å identifisere mulige bekymringer, som kan ligge hos fagpersonen i barneverntjenesten og som hindrer dem i å spre informasjon, blir sentralt. For saksbehandlere i barneverntjenesten er det barns beste som er i fokus, selv om også foreldre har et selvstendig krav på å bli fulgt opp. Forskning fra flere hold viser at foreldre ikke er blitt fulgt godt nok opp av barneverntjenesten.¹⁵⁷

Noen av informantene våre har sin tidligere arbeidserfaring fra barneverntjenesten, de vet noe om hvordan hverdagen der fungerer. Denne kompetansen gjør at de reflekterer over sin kontakt med barnverntjenesten, slik Lena forteller:

”Jeg vet av erfaringen at hverdagen der er travel og det å bare få tilsendt en brosjyre er ikke nok, den havner ofte nederst i bunken. Så derfor burde vi invitert oss inn på personalmøter blant annet, da ville vi nådd bedre frem. Vi tenker på det, men så er det dette med tid da.”

Lena er inne på noe viktig, det vil utgjøre en forskjell å få mulighet til å gi muntlig informasjon, i tillegg til en skriftlig brosjyre. Ved å invitere seg inn på et personalmøte, vil informantene våre kunne få gitt informasjon til alle saksbehandlere direkte. Da slipper de mange mellomledd og det øker sannsynligheten for at foreldre vil motta informasjon. Fagpersonene i barneverntjenesten får også mulighet til å stille spørsmål der og da om det de eventuelt lurer på. Ved bare å få tilsendt en brosjyre i posten, må fagpersonene i barneverntjenesten selv ta kontakt med støttegruppen for å avklare uklarheter. I en travel hverdag er det lett å forstå at det ikke kommer i første rekke over

¹⁵⁷ Slettbø2008, Riksrevisjonen 2003

prioriteringer. Ved å presentere informasjon om støttegruppen muntlig, vil fagpersonene i barneverntjenesten ha et ansikt å knytte til den informasjonen de får. Dette kan bidra til å gi økt tillitt til at støttegruppen kan være fint tilbud å videreformidle til foreldrene. Tillitt kan være med å bidra til samarbeid for å kunne løse kollektive oppgaver. Gjennom å møte andre fagpersoner ansikt til ansikt, får informantene våre også mulighet til å knytte til seg kontakter. Disse kontaktene kan være en del av deres fremtidige nettverk som de kan dra veksler på i sammenhenger der det er naturlig.

Nettverksarbeid kan være et viktig element i vedlikehold av støttegruppen.

Twelvetrees¹⁵⁸ skriver at nettverksarbeid tar tid. Tid kan synes å være et knapphetsgode for mange i vårt samfunn. Lena trekker frem at det krever ressurser i form av tid å skulle delta på personalmøter i barneverntjenesten. Ofte er det snakk om flere enn et barnevernkontor, for Bergen sin del vil det slik det er i dag, være åtte kontorer. Tidspunkt må avtales, muntlig presentasjon forberedes og gjennomføres. Og det er ikke nok å tenke at det er en engangsforeteelse. Informasjon må gis nokså regelmessig, med tanke på at det er høy ”turn over” blant fagpersoner i barneverntjenesten. Men for å lykkes med å etablere og vedlikeholde en støttegruppe er det avgjørende å drive et målrettet strukturert nettverksarbeid og fagpersoner i barneverntjenesten kan være viktige nøkkelpersoner inn i et slikt nettverk.

En annen viktig effekt kan være at fagpersoner i barneverntjenesten kan inviteres inn i støttegruppen, for at de ulike aktørene skal kunne lære av hverandre. Twelvetrees¹⁵⁹ skriver at å bringe sammen offentlige ansatte med lokale aktører og samfunnsarbeidere gjør det mulig å finne frem til bedre løsninger. Dette samsvarer med Slettebø¹⁶⁰ sin forskning om Brukergruppa i Drammen. Foreldrene som deltok i denne gruppen sammen med ansatte i barneverntjenesten, opplevde økt verdighet, ved at de erfaringene foreldrene formidlet kunne brukes til å hjelpe andre foreldre, samt lære de ansatte i barneverntjenesten noe. De ansatte på sin side opplevde å se foreldrene gjennom andre briller, noe som kunne bidra til et bedre samarbeid med foreldrene. Evaluering gjennomført av Havik og Røed¹⁶¹ og Follesø¹⁶² viste at foreldre og fagfolk opplevde

¹⁵⁸ Twelvetrees 2002:139

¹⁵⁹ Twelvetrees 2002

¹⁶⁰ Slettebø 2008

¹⁶¹ Havik og Røed 1995

¹⁶² Follesø 1998:5-10

økt grad av respekt for hverandre når de møttes til erfaringsutveksling. Også internasjonal forskning sier noe av det samme. Fra Irland foreligger det en evaluering av en støttegruppe for foreldre med barn i fosterhjem.¹⁶³ Foreldrene i denne studien opplevde den uformelle kontakten de fikk med fagfolkene som verdifull, ved at deres rolle som foreldre ble akseptert og verdsatt. Dette bidro til å øke deres selvfølelse. En evaluering fra Canada sier mye av det samme.¹⁶⁴ Foreldrene forteller om en positiv endring i selvfølelse, økt mestring og økt sosial støtte. Foreldrene hadde også mindre behov for oppfølging av de profesjonelle enn en kontrollgruppe som ikke deltok i støttegrupper.

Informantene våre forteller om interne diskusjoner de har hatt seg i mellom i forhold til det å benytte barnverntjenesten som døråpner. Nora forteller:

”Jeg husker at det ble en del diskusjoner rundt disse brosjyrene helt i begynnelsen. Ville foreldre ta imot dem fra barnverntjenesten?”

For en ting er å nå frem til saksbehandlere å få dem til å videreformidle informasjon til foreldrene. En helt annen side av saken er om foreldre vil ta imot informasjon om en støttegruppe fra barneverntjeneste. Det er mye sinne og frustrasjon hos mange av foreldrene i forhold til saksbehandlere i barneverntjenesten, skriver Slettebø¹⁶⁵, noe som kan bidra til at foreldre ikke vil ta imot informasjon om en støttegruppe fra dem. Eller kanskje de tar imot informasjonen, uten å feste lit til den. Dette kan sees i sammenheng med Angel¹⁶⁶ sin studie. Foreldrene der var tydelig på at de ikke ville benytte et tilbud i regi av barneverntjenesten.. Dersom relasjonen mellom foreldrene og saksbehandlerne er vanskelig vil det kunne medføre at foreldrene har liten tillit til at en støttegruppe formidlet via barneverntjenesten er noe for dem. Pernille forteller:

”Å få informasjon fra en saksbehandler du er i klinsj med, det er jo noe av dilemmaet. Vi opplever jo relativt ofte at foreldre har mange dårlige erfaringer når det gjelder samarbeid med barneverntjenesten.”

¹⁶³ O`Connor 1996:74-75

¹⁶⁴ Cameron og Birnie-Lefcovitch 2000: 421-440

¹⁶⁵ Slettebø 2008

¹⁶⁶ Angel 2007:75-77

Slettebø¹⁶⁷ viser til at ulike tiltak som er forsøkt etablert for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn, strever med rekrutteringen nettopp fordi man på sett og vis er avhengig av å ha kontakt med saksbehandlere som kan anbefale gruppene. Han peker også på at man kan anta at samfunnets nedlatende holdning til foreldre som er fratatt omsorg for egne barn, også er å finne hos ansatte i barneverntjenesten. Det kan også være en av årsakene til at foreldre ikke blir fulgt opp med denne type tilbud. Det gjør det nødvendig å tenke bredere enn barneverntjenesten som døråpner for å få frem informasjon.

Informantene våre har benyttet seg av andre døråpnere, som mødre hjem og eget nettverk. De har forsøkt flere ulike strategier for å nå frem med informasjon om støttegruppen. Lena forteller:

”Vi prøver å ikke bare tenke barnevernskontorene, men i hvilke andre sammenhenger vi også kan rekruttere, med mer og mindre hell. Vi prøver å gjøre det kjent i hvert fall. Jeg synes gruppen er et så godt tiltak, jeg ønsker at foreldre skal vite om den og at de kommer innom for å se hva det er. Da kan de selv se hva de kan få ut av det og nyttiggjøre seg av det.”

I starten, da støttegruppen fortsatt var under etablering, var informantene våre opptatt av å spre informasjon, slik Pernille her sier. Den ene mammaen som var utgangspunktet for at gruppen startet, og et par andre foreldre, deltok i dette arbeidet. Lena sier:

”Det var en artikkel i avisen hvor mammaen som ønsket seg en støttegruppe ble intervjuet. Så er det et par andre foreldre som har vært med rundt og informert på noen institusjoner, et par ganger. Det var helt i oppstarten, når man skulle finne foreldrene. Det at foreldrene, og særlig mammaen som var med fra starten, klarte å være åpen om sin situasjon, om hva de synes var vanskelig med det å bli fratatt barn, det tror jeg la føringer for at andre foreldre kom til gruppen og turte å være åpen.”

¹⁶⁷ Slettebø 2008

Slik Lena her formidler, fikk foreldrene ta i bruk sine egne erfaringer for at andre foreldre skulle kunne få informasjon og ha lyst til å komme til støttegruppen. Effekten av det kan være at foreldrene fikk en opplevelse av mestring og en følelse av å bety noe for seg selv. I tillegg kan det inneholde viktig modell-læring for andre. Eksempelens makt kan være sterkt og det kan være viktig å møte andre foreldre som selv har erfaring fra det å bli fratatt omsorg for barn og som kan sette ord på det de har erfart. Det er viktig å møte andre foreldre som vet at det koster krefter å etablere seg i en ny rolle som foreldre, men som viser at det går an å etablere seg på nytt, i en annerledes situasjon. Det at denne mammaen klarte å sette ord på sine erfaringer kan ha åpnet for at det ble en mulighet også for andre, både det å komme til støttegruppen og det å snakke om sin situasjon. Dette kan forstås med Freire¹⁶⁸ som sier at det er når menneskene sier sin mening og gir verden et navn, at man kan forandre verden og at dialogen er menneskenes måte å få betydning som mennesker på.

Informantene våre har vært opptatt av at foreldre som kan ha behov for støttegruppen skal få vite om den og de har brukt ulike strategier for å nå potensielle deltakere. Men vi ser at det har skjedd en endring over tid, slik Malin sier:

”Nei, vi bruker ikke mye tid på rekruttering nå, det er kun til de vi treffer i andre sammenhenger nå.”

Informantene våre formidler at de i dag ikke bruker tid på rekruttering. Rekrutteringen som skjer er mer tilfeldig. Den foregår i sammenhenger, hvor de enten treffer foreldre selv eller andre personer som kommer i kontakt med foreldrene og kan gi informasjon om støttegruppen. Det at gruppen allerede er etablert og at det er tilstrekkelig med foreldre til at gruppen kan fungere, kan redusere motivasjon for å drive rekruttering. Antall foreldre som deltar i gruppen har holdt seg relativt stabil fra oppstart og frem til i dag, gruppen varierer stort sett mellom ti og tjue foreldre. En annen faktor som kan bidra til at informantene våre ikke bruker tid på rekruttering er knyttet til støttegruppens lokaler. Som Pernille sier:

¹⁶⁸ Freire 1999:72

”Lokalet er helt greit med kjøkken og et rom hvor man kan lage langbord med plass til cirka tjue mennesker. Men det er smertegrensen.”

En av utfordringene med å ikke fortsette arbeidet med rekruttering, er at det ikke kommer nye foreldre til gruppen, da får de ikke tilført nye ressurser. Gruppen kan slik sett bli mer statisk. På den annen side vil det kunne medføre at hver enkelt forelder som er i gruppen, kan komme mer til, det gir hver enkelt mer plass.

Slik vi ser det er fortsatt noen strategier det kan være hensiktsmessig å benytte i forhold til rekruttering. Det er enkle og effektive virkemidler, som det å henge oppslag på butikker i nærmiljøet eller kontaktoppslag i avisen. Eller det å etablere et samarbeid med helsestasjonene i lokalmiljøet. Helsestasjonen nyter bred oppslutning fra foreldre og kommer i kontakt med nær hundre prosent av alle småbarnsforeldre og har kanskje allerede etablert en relasjon til foreldrene. Disse strategiene kan kanskje nå andre foreldrene som ikke er komfortabel med å få informasjon via barnevernet eller andre institusjoner. Det å få informasjon gjennom kanaler som ikke kjenner til, eller har fokus på, det som konstrueres som foreldrenes svakhet, gir grunnlag for foreldrene å vurdere om støttegruppen er et tilbud som kan passe for dem på en annen måte.

Både Hutchinson¹⁶⁹ og Henriksbø og Økland¹⁷⁰ påpeker fordelene med å benytte media som strategi. Dette har støttegruppen så vidt vært innom. Media når frem til mange og kan være med å sette saker på dagsorden. Det krever at vi er tydelig i møte med media og ber om å få godkjenne det som skal på trykk, enten det er skriftlig eller i form av film, hvis ikke kan vi risikere en vinkling som ikke er ønskelig. Fordelen med å ta i bruk media er også at man kan være med å påvirke holdninger i det offentlige rom, slik *Bare angst* gjorde det da de etablerte sin gruppe. Sosiale medier som facebook og twitter vil også kunne muliggjøre kontakt med foreldre. Vi ser av nettsidene til *Redd Barna Våre* og *Barnas Rett* at sosiale medier er et medium som i alle fall noen foreldre bruker.¹⁷¹

Hvordan nå frem med informasjon?

Informantene våre har som vist tatt i bruk ulike strategier for å nå frem til foreldre med informasjon om at støttegruppen finnes. De jobber også aktivt for å legge til rette for at

¹⁶⁹ Hutchinson 2003:118

¹⁷⁰ Henriksbø og Økland i Hutchinson 2009:151-153

¹⁷¹ Redd Barna Våre, Barnas Rett

de foreldrene som allerede har kommet til gruppen, skal fortsette å få informasjon. Ved første møte blir foreldrene, dersom de ønsker det, registrert med e-post eller postadresse for at de skal få tilsendt invitasjon fra gang til gang om hva som skjer i gruppen. Informantene våre er opptatt av at språket de bruker skal være uformelt og gjenkjennbart for foreldrene. De legger vekt på hvordan de kommuniserer med foreldrene og de har jobbet for å finne en stil som kan bidra til at foreldrene føler seg *hjemme i språket*. Et språk som gjør at gruppen oppleves som en gruppe hvor foreldrene ønsker å høre til. Oda sier:

”Vi har endret en del på språket vårt for at det skal passe til det foreldrene selv formidler om det å ikke lenger ha omsorg for egne barn.”

I starten omtalte informantene våre støttegruppen som en gruppe for foreldre som har mistet omsorg for egne barn. Etter at gruppen hadde vært operativ en stund kom det frem at flere av foreldrene ikke likte denne formuleringen, slik Nora forteller:

”Det ble diskusjoner, foreldrene opplevde at det var ganske stor forskjell på det å miste og det å bli fratatt. Foreldrene diskuterte at de ikke opplevde å ha mistet barna sine, de var blitt fratatt dem - det er noe andre har bestemt.”

Å omtale støttegruppen som en gruppe for foreldre som har *mistet* omsorg for egne barn eller en gruppe for foreldre som er *fratatt* omsorg for egne barn var en viktig forskjell for foreldrene, som informantene våre aksepterte. Foreldrene sin opplevelse handlet om at dette var noe som andre har gjort mot dem. Begrepene vi bruker er ikke verdinøytral og de kan vekke sterke følelser. Foucault¹⁷² skriver det blant annet handler om makt - hvem skal bestemme hvordan virkeligheten skal beskrives? Fra hvilken posisjon? Gramsci¹⁷³ bruker begrepet hegemoni om den dominansen en gruppe har over andre grupper. Hegemoni er til stede når en gruppe i stor grad kan diktere handlingsbetingelser til sin egen fordel, eller mer generelt kan påvirke kulturelle perspektiver og oppfatninger i samfunnet slik at det favoriserer den dominante gruppen. Foreldrene var opptatt av at de ikke hadde *mistet*, men var blitt *fratatt* omsorg. For dem var det en viktig nyanse og våre informanter lyttet til deres innspill og endret navnet på

¹⁷² Foucault i Ihle 2008:68

¹⁷³ Gramsci i Ledwith 2005:121

gruppen i tråd med foreldrenes innspill. Tengqvist¹⁷⁴ skriver at skal vi bli en ressurs som jobber på andre menneskers premisser må vi ha fokus på vår egen rolle og adferd og hvordan vi møter andre med sin historie.

Begrepet deltakelse er sentralt når det er snakk om å rekruttere foreldre til støttegruppen og ivareta dem som allerede kommer til gruppen. Arnstein¹⁷⁵ viser med sin stigemetafor til ulike former for deltakelse. Informantene våre er generelt opptatt av å få frem informasjon til foreldrene for å rekruttere nye foreldre til gruppen, selv om engasjementet deres var sterkest i etableringsfasen. I dag informerer de mest for å ivareta dem som allerede har vært i gruppen en eller flere ganger. Arnstein skriver at det å få informasjon kan være et steg på veien mot reell deltakelse. Sett i lys av deltakelse, kan vi si at det at støttegruppen har endret navn etter foreldrenes refleksjoner rundt språket som ble benyttet i brosjyrer om støttegruppen, har bidratt til mer reel deltakelse. Det kan sees som et høyere trinn på stigemetaforen, det Arnstein omtaler som partnerskap, hvor samarbeid mellom de involverte er et element.

Å gå et skritt i møte

Det er en vei å gå for de fleste av foreldrene, fra de mottar informasjon om at det finnes en støttegruppe til de faktisk kommer inn døren i støttegruppens lokaler. Det kommer frem at mange av foreldrene kan ha behov for mer enn informasjon om at støttegruppen eksisterer. Malin sier:

”For å bare sende ut et brev eller at foreldrene får informasjon av barnevernstjenesten om at det er møter en gang i måneden på den og den adressen, det er for lite. Av erfaring så holder ikke det. Det er et stort stykke arbeid før de kommer inn døren og sier *hallo, her er jeg.*”

Når Malin uttrykker at det er et stort stykke arbeid, tolker vi som at det er arbeid for informantene hun snakker om og ikke det arbeidet foreldrene legger ned for seg selv ved å vurdere om denne gruppen er noe de skal ta del i. I oppstarten hadde informantene våre en del tiltak for å imøtekomme foreldrene. I de første invitasjonene de sendte ut tilbød de blant annet en biltjeneste, som Pernille oppfattet slik:

¹⁷⁴ Tengqvist i Askheim og Starrin 2007:72-84

¹⁷⁵ Arnstein 1969

”Og det var litt viktig at vi hentet dem, det var slitsomt, men det var lurt, for det var noen som var ganske redde, men så fikk vi snakket litt i bilen.”

Informantene våre foreteller at de også ringte til foreldre som allerede hadde vært i gruppen en gang. Lena sier:

”Før neste møtet så ringte vi dem aktivt opp og sa: Du nå er det møte på mandag, var det så at du var interessert? Skal vi komme og hente deg?”

Denne måten å møte foreldrene på, handler slik vi ser det, om et grunnleggende ønske om at foreldrene skal få mulighet til å delta i gruppen. Informantene våre er villig til å gi det lille ekstra, gå foreldrene et lite stykke i møte, strekke seg bitte litt for at foreldrene skal kunne krysse en barriere. Dette kan forstås i forhold til det Tengqvist¹⁷⁶ skriver at i empowermentbasert arbeid er det en viktig balanse som handler om evnen til å støtte og evnen til å utfordre. Informantene våre forteller at foreldrene i all hovedsak valgte å takke ja til å komme når de ble kontaktet på denne måten.

Videre har informantene våre i sin skriftlige informasjon lagt vekt på at foreldrene kan ha med seg en støtteperson om de ønsker det. Mange foreldre har benyttet seg av denne muligheten første gang de kommer til gruppen. I brosjyrene deres står det også at foreldre er velkommen til å ringe for å ta en prat i forkant. Dette benytter foreldrene seg også av. Informantene våre får en del henvendelser fra foreldre før de har vært tilstede i gruppen. Foreldrene har behov for å sjekke ut hvilke gruppe det egentlig er, før de kommer. Da kan informantene våre informere om hva de gjør i gruppen og de kan avtale å møte dem på bussholdeplassen eller på en kafé for å prate litt i forkant, dersom foreldrene ønsker det. Oda opplever det slik:

”Jeg har opplevd en del ganger at foreldre har ringt til oss, de får kanskje nummeret vårt av kontaktpersonen sin. Og så ringer de og vi snakker sammen. Jeg opplever at det er akkurat det lille der, med å ha den personlige kontakten, som gjør at de kommer med.”

¹⁷⁶ Tengqvist i Askheim og Starrin 2007:72-84

En slik tilnærming bidrar til at foreldrene kan ta et første steg i retning av endring i eget liv, ved at de kommer til støttegruppen og blir en del av fellesskapet der. Det er en tidkrevende jobb å få rekruttert foreldre til gruppen, slik informantene våre fremstiller det, det krever aktiv handling fra de ansatte på mange ulike plan. Selv da er det ikke alltid de lykkes, som Pernille sier:

”Men vi opplever jo også dessverre en del ganger at vi har hatt en samtale på forhånd og de sier ja, men da kommer jeg men så blir det for vanskelig, så kommer de ikke likevel.”

Pernille sin uttalelse om at det blir for vanskelig for foreldrene, kan selvsagt være korrekt. Men det kan kanskje like fullt være slik at foreldrene gjennom samtalen har vurdert at dette tilbudet er ikke noe for meg. Men på høflig vis så unnlater de å si akkurat det, takker ja, men kommer ikke likevel. Poenget vårt med å trekke frem dette eksempelet er at vi ofte trekker konklusjoner og sammenhenger ut fra kategorier om mennesker og disse er dermed kanskje ikke alltid det hele bildet.

Veien fra informasjon til deltakelse kan være kort og rett frem, eller lang og kronglete, avhengig av en rekke premisser. Vi ser tydelig at det å rette fokus mot rekruttering av foreldre er viktig, både i opprettelse og vedlikehold av en støttegruppe. Måten informasjon blir formidlet på, skriftlig og muntlig, er av betydning for mottaker. Det har innvirkning på om foreldre vurderer støttegruppen til å være en gruppe som de ønsker å delta i. Det bringer oss over til å se på *Rammer som hemmer eller fremmer?* og hvordan disse rammene virker inn på livet i gruppen.

Rammer som hemmer eller fremmer?

Vi vil nå se nærmere på støttegruppens rammer og struktur. I alle grupper eksisterer det en form for rammer og struktur. Disse vil endre seg over tid i varierende grad og vil bevege og beveges av det livet som er i gruppen, men også av ytre faktorer. I forhold til struktur er det *Møtetidspunkt, Måltidet – en icebreaker, Endring skjer over tid, Veien blir til når vi går og Å se på egen praksis*, som fremtrer tydelig i vårt materiale og som vi vil se nærmere på. Men vi vil først starte med å se på *Støttegruppens sted* og dets

betydning for livet i gruppen. Dette er den av rammefaktorene som et tydeligst i materialet vårt.

Stedets betydning

Informantene våre forteller at støttegruppen har skiftet lokaler flere ganger i den tiden de har eksistert og at lokalene har vært svært ulike. De første lokalene gruppen hadde, ble bare benyttet to ganger. Disse lokalene var ikke egnet til formålet, de var kalde, gamle og slitte. Men det var disse lokalene de hadde for hånden etter den første åpne kvelden hvor foreldrene gav uttrykk for at de ønsket at en gruppe skulle etableres. Så fikk de tilbud om å benytte noen andre lokaler, eid av en annen avdeling i organisasjonen. Lokalene lå litt utenfor bykjernen. Nora forteller:

”Det var et gammelt, fantastisk hus med stor fin hage hvor vi kunne være ute om sommeren. Det var en stor dagligstue med peis og et kjøkken hvor vi kunne lage mat. Herskkelig var det. Hagen var ypperlig til røyking. Med det var vanskelig å samarbeide på kjøkkenet, til det var det ikke egnet.”

Av økonomiske og praktiske årsaker ble det besluttet å flytte gruppen til andre lokaler nærmere sentrum. Disse lokalene er eid av den avdelingen hvor støttegruppen er forankret etter at prosjektfasen var over. De betaler ikke husleie i de nye lokalene. Da de skiftet lokaler, var det noen av informantene som jobbet i disse lokalene i den delen av arbeidet sitt som ikke er tilknyttet støttegruppen. Det medførte at det var praktisk å skifte lokaler. Pernille forteller om de nye lokalene hvor støttegruppen holder til i dag:

”Lokalet er helt greit med kjøkken og et rom hvor man kan lage langbord med plass til cirka tjue mennesker. Men det er smertegrensen. Det fine nå er at kjøkkenet gjør at vi kan samarbeide om matlaging. Og så er her små grupperom, som gjør at vi kan dele gruppen. Men det er litt mye styr med flytting av møbler frem og tilbake i og med at lokalene benyttes til andre formål, både før og etter vi er der.”

Oda sier:

”Ved at par anledninger har det vært så mange foreldre at vi som jobber her har måttet stå. Det kan bli litt tett og trangt, vi kommer tett på hverandre. Men det er praktisk i forhold til handling, butikken er like på hjørnet.”

Informantene forteller at de fleste foreldrene likte seg bedre i de lokalene de holdt til i før, slik Malin sier:

”Ved den siste flyttingen var det et par foreldre som gav seg i støttegruppen, de var tydelig på at dette var noe de ikke ønsket. Og det er noen foreldre som ikke er tilfreds med de nye lokalene. De synes det kan være trangt når de er mange foreldre som kommer til gruppen. Og de synes det er ekkelt å gå ut derfra om kvelden.”

Nora utdyper:

”De likte det ikke da vi fortalte om flytting til nye lokaler. Vi tenkte at de ville like å komme nærmere byen, men det betydde ikke så mye for dem. Det var økonomi som medførte endring og det at prosjektet ble lagt inn under en annen avdeling, medførte at man så på nytt på dette med lokaler.”

Stedet virker altså inn på livet i støttegruppen, både på godt og vondt. For noen av foreldrene var stedet av så stor betydning at de ikke lenger kommer til støttegruppen etter skifte av lokaler. Hvor vidt det henger sammen med praktiske årsaker, som at de ville få lenger reisevei, atmosfæren i lokalene eller andre årsaker, vet vi ikke.

Informantene våre uttrykker at både de og foreldrene ved et par anledninger har kjent at lokalene kan være i minste laget. Underlid¹⁷⁷ skriver at gruppens fysiske kontekst kan virke inn på adferden til dem som deltar i gruppen. Er lokalet for trangt kan dette virke stressende på deltakerne. Den samme innvirkningen kan et for varmt eller for kaldt lokale ha. Å sitte for nært hverandre eller for langt ifra hverandre kan også spille inn på atferden til deltakerne.

¹⁷⁷ Underlid 1997:218-219

Hovedårsaken til at støttegruppen ble flyttet til andre lokaler handler om økonomi, altså gruppens ytre rammebetingelser. Da gruppen var i prosjektfasen søkte de og fikk prosjektmidler. Det medførte at de tålte kostnader som husleie. Etter at prosjektfasen var over ble støttegruppen lagt inn under en annen del av virksomheten. I denne avdelingen har de andre lokaler som støttegruppen kan benytte, derfor ble det skifte av lokaler. Slik reduserte de blant annet kostnadene til husleie. Foreldrene har ikke hatt medvirkning på det at støttegruppen skulle flyttes, slik det kommer frem i det informantene forteller. De ble orientert om at en flytting til andre lokaler kom til å skje. Informantene våre har også tenkt at foreldrene ville reagere positivt på at det ble nærmere byen, men det har ikke skjedd. En del foreldre opplever det faktisk ubehagelig å gå ut fra gruppens lokaler på kveldstid.

Noen ganger er det slik at rammebetingelser medfører endringer som får tydelig og direkte innvirkning, slik vi ser i denne støttegruppen. Det å skape en prosess hvor foreldrene føler eierskap til det å flytte lokaler er tidkrevende, og det kan være lett å konkludere uten å ta dem med på avgjørelser. Ife og Tesoriero skriver¹⁷⁸ at det til tider også kan være slik at noen valg bare må gjøres, særlig når det er knyttet til økonomi. Ulempen er at prosessen reduseres i forhold til foreldrenes medvirkning og de får mindre innflytelse. Det å føle eierskap til prosessen vil ikke kunne skje uten deres reelle deltakelse, skriver Arnstein¹⁷⁹. En måte å løse det at foreldrene kunne fått mer innflytelse vedrørende endring i forhold til lokaler, handler om å være i dialog underveis i hele prosessen. Selv om flytting av lokaler kanskje var uunngåelig, kunne de i forkant diskutert og forhandlet frem mulige løsninger i fellesskap. Slik kunne foreldrenes deltakelse blitt bedre ivaretatt.

Flytting av lokaler begrunnes også med praktiske årsaker, som at noen av informantene har sin arbeidsplass der også utenom støttegruppen. Det bidrar til mindre forflytting for dem mellom sine ”to jobber” og er dermed mer effektivt. Men i de nye lokalene er det mer organisering rent praktisk i forhold til at andre også benytter lokalene til andre formål. For en av informantene våre har det medført at hun har tatt en pause fra støttegruppen:

¹⁷⁸ Ife og Tesoriero 2006:171-185

¹⁷⁹ Arnstein 1969

”Jeg ble sliten og det var ikke selve møtene jeg ble sliten av. Det var alt det styret med å organisere, rydde bord, ordne med mat og rydde opp etterpå, det var det jeg ble sliten av.”

Det er altså kostnader knyttet til bytting av lokaler, på flere plan. Men flytting av lokaler har også medført mulighet for en annen organisering av gruppen. De nye lokalene muliggjør en annen struktur. Foreldrene er nå mer delaktig i innkjøp og i tilberedelse av mat, og ved temakvelder er det mulig å organisere mindre grupper. Underlid¹⁸⁰ skriver at gruppestruktur handler om de elementene ved gruppen som er mer varige og stabile. Ingenting er likevel helt stabilt og statisk, gruppestrukturer oppstår, blir vedlikeholdt eller endret. Gruppestrukturen virker styrende og regulerende på gruppeprosessene og strukturen påvirket av gruppeprosessene.

Møtetidspunkt

Støttegruppen har helt fra oppstart møttes en gang per måned, til fast tid. Det er ingen av informantene våre som helt vet hva som medvirket til at det ble strukturen i forhold til tidspunkt. Men de antar det har en sammenheng med kontinuitet. Som Lena sier:

”Jeg vil jo tenke at man i utgangspunktet tenkte at det er viktig at det ikke er for sjelden, altså skal man etablere noe så er det viktig at det er noe som er regelmessig, noe som er forutsigbart og det kan ikke være for hyppig, men heller ikke for sjeldent.”

Informantene våre forteller følgende om støttegruppens struktur på kvelden:

”Klokken fire kommer to av oss til lokalene. Da kommer gjerne to til fire av foreldrene også, for å være med på forberedelsene rundt måltidet. Det er som oftest de samme foreldrene som kommer så tidlig hver gang. En time senere kommer enda en av oss for å klargjøre lokalet i forhold til kvelden, da er det bæring av stoler og bord. Så kommer det noen foreldre rundt halv seks, som enten slår seg ned for en prat eller bidrar med dekking av bord.”

¹⁸⁰ Underlid 1997:19

I dette tidsrommet er det også tid til en prat i enerom med en av informantene dersom foreldrene ønsker det. Er det noen nye foreldre som kommer er gjerne en av informantene og møter dem et sted på forhånd. Pernille forteller om resten av kvelden:

”Klokken seks kommer resten av foreldrene. Da starter vi kvelden med å ønske velkommen, presentere dagens meny og programmet for kvelden. Noen ganger er det en av oss som gjør dette, noen ganger en forelder. Måltidet varer ca en times tid, før vi går videre til tema. Da innleder ofte en av oss eller en gjesteforeleser. Etterpå er det gruppearbeid om temaet, før vi oppsummerer kveldens tema sammen i plenum. Alternativt ser vi film eller er på ekskursjon etter måltidet”

I materialet vårt kommer det fram at forrige møte i støttegruppen, som fant sted to uker før vi intervjuet våre informanter, opplevdes som spennende og interessant. Alle de tre informantene som var til stede den kvelden snakket begeistret om kvelden og foreldrenes deltakelse. Temaet de hadde oppe var rollen som foreldre når barna ikke bor hjemme, med fokus på samvær. Gruppen var delt inn i mindre grupper og de jobbet ut fra det tema som var gitt. Lena sier:

”Så gikk vi i grupper med utgangspunkt i spørsmålene *Hva er et godt samvær for deg? Hva må andre bidra med og hva kan du selv gjøre?* Det var stort engasjement fra foreldrene og mange konstruktive innspill. Kvelden gikk som en røyk, plutselig var klokken ni og vi måtte avslutte.”

Pernille sier dette:

”Nå sist hadde vi et tema som fenget foreldrene veldig. Så da vi var ferdig klokken ni så måtte vi nesten dytte dem ut. Det var mye gråt, sorg og fortvilelse, men det var også mange historier om gode samvær i samarbeid med barneverntjenesten.”

Nora utdyper:

”Sist var det så mye engasjement at vi ikke tok den vanlige avslutningen hvor vi snakker om innhold og mat for neste gang, samt har en runde hvor vi forteller om en positiv opplevelse siden sist vi møttes. Plutselig var klokken der.”

I det informantene våre her forteller ser vi tydelig at både foreldre og struktur, på ulik måte, beveger livet i gruppen. Foreldrene kan sies å bevege gruppens struktur, med tanke på at denne kvelden ble det endring med utgangspunkt i deres engasjement. Men det er ikke sikkert at foreldrene i denne sammenheng opplever at de beveger strukturen, i og med at klokken bare var der. Både informanter og foreldre har vært så engasjert at tiden har løpt fra dem.

I forhold til avrunding på kvelden er det tydelig at det er klokken og strukturen som bestemmer når kvelden er over. Klokken ni er kvelden slutt, uavhengig av de prosessene som foregår i gruppen. Og det kan være mange gode grunner til å være tydelig på rammen. Informantene våre er slitne etter en lang dag, foreldre kan ha avtaler om å bli hentet eller andre ting. Samtidig tenker vi at det også kan være gode grunner til å høre om rammen for akkurat denne ene kvelden skal endres, ta en avklaring med foreldrene om at nå er klokken der, men skal vi bli enig om å ta en halvtime til så vi får avrundet kvelden på en god måte? Og da tenker vi ikke nødvendigvis at de skal avslutte som de pleier, men bidra til at de prosessene som er i gang får lande på en god måte. For det er nettopp i slike sammenhenger at endring kan bli en mulighet. Freire¹⁸¹ sier at endringsprosesser starter med en erfart realitet. Når erfaringer blir fortalt, kan det bidra til kritisk bevissthet. Historiene som fortelles av foreldrene kan brukes som verktøy for empowerment for å lede til kritisk bevissthet, autonomi og endring. For at foreldrene skal kunne dele erfaringer med hverandre må en anerkjennende dialog være tilstede, slik vi kan anta i denne sammenheng. Dette kan til slutt danne utgangspunkt for handling. En felles dialog i gruppen kan lede til refleksjon om alternative handlingsvalg og strategier for problemløsning.

Vanligvis avrunder de kveldene i støttegruppen med å fortelle hverandre en positiv ting som har skjedd siden sist de var sammen og de diskuterer meny og program for neste gang. Dette er en endring som er kommet etter at en får som pleide å delta i

¹⁸¹ Freire 1999

støttegruppen ikke lenger ville være med. Denne faren formidlet at han følte at han ble *dratt ned* på disse kveldene, han opplevde at det var for mye snakk om tragiske skjebner og elendighet. Da gjorde informantene noen grep for å endre strukturen på kveldene. Dette så de som nødvendig, som Pernille forteller:

”Nå har vi alltid som avslutning at foreldrene får mulighet til å fortelle om gode ting som har skjedd siden sist.”

Informantene våre har vært lyttende og tatt på alvor det denne faren har sagt. De har hatt en løsningsorientert tilnærming til hans utspill. Samtidig ser vi at informantene selv har skissert løsningen. Andre måter å løse dette på kunne bidratt til mer innflytelse og deltakelse fra foreldrene. Informantene våre kunne, alene eller sammen med faren, brakt utfordringen opp som et tema i gruppen, for å få tak i de andre foreldrenes opplevelse. Da kunne foreldrene selv ha bidratt med forslag til løsning i fellesskap.

Måltidet – en icebreaker

Hvert møte i støttegruppen starter med et felles måltid, måltidet har en helt sentral plass i støttegruppen. Slik har det vært helt siden oppstart og informantene våre mener måltidet har mye å si for stemningen. Nora forteller:

”Måltidet fungerer som en icebreaker. Praten dreier seg om løst og fast, her er stor sett mye lyd og latteren gjaller i veggene. Eller frustrasjonene som enkelte bærer på får fritt spillerom, det er takhøyde for det også.”

Måltidet har en funksjon utover den fysiske, det å bli mett. Det handler like mye om det å være i en sosial situasjon, som maten i seg selv. Måltidet bidrar til å skape stemning og er samlende for foreldre og informantene våre. Informantene forteller at de er opptatt av at det skal være et ordentlig måltid, med det mener de at det ikke skal være *pølse med brød*. De er opptatt av at det skal dekket et pent bord med lys og servietter. Dette tok de med seg som inspirasjon fra Danmark. Malin sier det slik:

”I Danmark hadde de fine måltid. Vi har snakket mye om at dette er foreldre som sjeldent kommer til duk og dekket bord.”

Lena forteller:

”Vi legger mye vekt på maten rett og slett fordi vi har opplevd at det betyr mye for foreldrene.”

Utgangspunktet for å vektlegge det med måltid har sammenheng med det de erfarte fra Danmark og at de oppfatter at det er viktig for foreldrene. Det handler også om informantenes forståelse av at foreldre som er fratatt omsorg for egne barn sjelden kommer til duk og dekket bord. Hvorvidt denne forestillingen er knyttet til foreldrenes egne utsagn eller til informantenes tanker, vet vi ikke. Informantene våre opplever at maten i seg selv også er av betydning. Det å få et måltid mat, å komme til duk og dekket bord, kan sees på som en ressurs som de fleste i dag gjerne tar for gitt. Dette gjelder nødvendigvis ikke for foreldre som deltar i støttegruppen, slik Malin og Lena ser det. Det å servere et måltid i støttegruppen kan ut ifra et slikt perspektiv sees som en faktor som kan være med å øke deltagelsen på kveldene i støttegruppen, både i forhold til antall foreldre i gruppen ved at noen kanskje kommer fordi de får et godt måltid mat. Men også ved at det å ha spist et godt måltid muliggjør at oppmerksomhet og konsentrasjon kan rettes andre veier. Måltidet kan slik sett sees som en ressurs som igjen kan føre til andre ressurser. Slik vi forstår Arnstein¹⁸² kan tilførsel av ressurser føre til deltakelse på et høyere nivå. Vi ser altså at måltidet kan være en ressurs, som i neste omgang kan føre til at deltakerne involverer seg med hverandre.

Endring skjer over tid

I starten var det en av informantene våre som stod for alt det praktiske rundt matlagingen alene, men etter hvert ble foreldrene mer delaktig og bidrar i dag både med innkjøp, dekking av bord og selve matlagingen. Og det at de har endret lokaler har bidratt positivt med tanke på kunne gi foreldrene økt innflytelse. De nye lokalene har en nærbutikk på hjørnet og er romslig nok til at de kan være flere personer som samarbeider på kjøkkenet. Malin forteller:

”Det er noen som synes det er veldig hyggelig å komme tidlig for å bidra. De kommer rett fra skole eller jobb og slenger seg ned og slapper av litt. Så lager vi

¹⁸² Arnstein 1969

handleliste, imens vi småprater. Noen ganger er vi med og handler og noen ganger er det bare foreldre som handler. Så bruker vi de to timene på forhånd til matlaging og til å gjøre i stand lokalet.”

Og Oda forteller:

”En av foreldrene kaller vi for *sjefskokken*, hun tar styring på det med å tilberede maten. Hun er god til å sette andre i gang, det er viktig at hun kommer og tar tak.”

Det har altså skjedd en endring fra at informantene organiserte alt rundt innkjøp og matlaging til at en del av foreldrene deltar aktivt i dette. Foreldrene løser oppgavene som handling, dekking av bord og selve matlagingen i fellesskap med hverandre og informantene våre. Vi ser altså at noen av foreldrene har blitt mer aktiv og deltar mer inn mot fellesskapet. Og at det er bruk for deres innsats. Bauman & May¹⁸³ skriver at i forpliktende møter med andre blir sosiale fellesskap etablert. Personer bygger gjennom fellesskap med andre, sitt selv og sin oppfatning av sitt selv. Henriksbø og Sudmann¹⁸⁴ skriver at støtten vi får fra det sosiale fellesskapet kan bidra til økt mulighet for enkeltpersoner til å ta i bruk egne ressurser til handling. Sosiale fellesskap kan altså være en ressurs, bygd opp av gode relasjoner mellom enkeltpersoner, slik vi ser i denne fortelling her i støttegruppen. Vi kan også tenke oss at det at foreldrene er mer deltakende i forbindelse med forberedelse og gjennomføring av måltidet, kan sees som en del av en empowermentprosess. Psykologisk empowerment handler ifølge Bracht, Kingsbury og Rissel¹⁸⁵ om den subjektive opplevelsen av større kontroll over eget liv ved aktiv deltagelse i en gruppe. Videre sier de at psykologisk empowerment kan oppnås hos individer i grupper uten at det forutsetter deltagelse i kollektive aksjoner, det å ta steget til, og delta i en gruppe, kan også være empowerment.

¹⁸³ Bauman og May 2004

¹⁸⁴ Henriksbø og Sudmann 2009

¹⁸⁵ Bracht et al i Bracht 1999:83-104

Veien blir til mens vi går

Informantene våre forteller også om en endring i forhold til det med å ha tema i støttegruppen. De har fra oppstart av spurt foreldrene om hvilke temaer de ønsker å ta opp i gruppen. Oda forteller:

”Vi har alltid spurt foreldrene hva de har ønsket som tema, men det var ikke så stor delaktighet i gruppen i starten. Det kom etter hvert. Nå er jo gruppen veldig delaktig med å bestemme temaer.”

Det tar tid for mennesker å bli kjent og det er rimelig å anta at det tar lenger tid for foreldrene å bli kjent med hverandre når de møtes en gang i måneden, enn om de møttes daglig eller ukentlig. I tillegg er det ikke alle foreldre som kommer hver gang. Noen kommer sjeldent og kan være fraværende over lenger tid for så å komme tilbake. Dermed tar det kanskje også tid å bygge tillit. Noen ganger oppleves det med tillit som noe udefinert som bare er der, kjemien stemmer liksom. Andre ganger, bruker man lang tid før tillit er etablert. Minkler¹⁸⁶ skriver at tillit er et nøkkelbegrep i forhold til at mennesker skal knytte relasjoner. Når tillitt er etablert kan det bidra til økt sosial deltakelse og fellesskapsfølelse. Det er også vanskelig å være medvirkende hvis man ikke helt vet hva det er man kan medvirke om. Det å komme med innspill til tema kan være fremmed for foreldrene, hvis de ikke har erfaring med det fra tidligere.

Informantene våre har gjort endringer i strukturen. I starten var hele gruppen samlet hele kvelden. Når de nå har tema, innleder en av informantene våre, før de deler foreldrene i mindre grupper, med en av informantene våre i hver gruppe. Dette begrunner de ut ifra erfaring. Det viste seg at det var flere av foreldrene som ikke kom til orde eller klarte å ta ordet når gruppen var stor. Så samles de alle sammen etterpå og diskuterer det de har tatt opp i de mindre gruppene. Da er det enten foreldrene selv som legger frem fra sin gruppe, eller en av informantene våre, alt etter hva foreldrene ønsker. Denne endringen er muliggjort ved at gruppen byttet lokaler. I de gamle lokalene var det bare et stort rom, nå har de mange små rom. Malin forteller:

¹⁸⁶ Minkler 2005

”Nå får vi til gode samtaler hvor de deler ulike erfaringer med hverandre. Det at vi har endret til mindre grupper gjør at det kommer frem flere sider ved en sak.”

Erfaringene informantene våre her viser til samsvarer med det Underlid¹⁸⁷ skriver om størrelse på en gruppe. Han skriver at hvis gruppen blir for stor kan dette ha innvirkning på i hvilke grad deltakerne tar del i gruppediskusjoner. Desto større gruppen er desto mindre vil hver enkelt deltaker få mulighet til å delta. Vanligvis er det et mindretall i gruppen som tar ordet mest og som dominerer gruppediskusjonene. Mange føler de ikke får komme til orde. I mindre grupper er gruppesamholdet sterkere og fravær og gjennomtrekk er også mindre ved små grupper, skriver han. Denne endringen er, slik det kommer frem i materialet vårt, initiert av informantene våre, og har ikke vært et tema for diskusjon med foreldrene. De har tatt i bruk den kunnskap de besitter og lagt til rette for foreldrene.

Andre deler av gruppens innhold har også endret seg siden oppstart. Disse endringene er initiert av foreldrene selv. I starten var det stort sett informantene som valgte hvilke tema som skulle tas opp, til tross for at de spurte hvilke temaer foreldrene ønsket. Så inviterte informantene en gjesteforeleser som innledet til tema før de etterpå snakket sammen i plenum. De hadde et nytt tema for hver samling. Etter hvert som foreldrene kom mer på banen har temaene endret noe karakter. Lena forteller:

”Nå handler det ikke lenger bare om den stigmatiseringen omkring det å ha blitt fratatt omsorg. Nå handler det mer om å bygge seg opp som menneske.”

Temaene de hadde i starten var knyttet tett opp mot det å ha blitt fratatt omsorg for egne barn. Da var det tema som samvær, juridiske rettigheter og samarbeid med barnevern og fosterhjem som stod i fokus. I dag har de temaer som er litt mer allmenngyldig som vennskap, det å skulle avslutte vennskap som ikke er gode, kosthold, trening og om det å skulle sette seg små, mål i hverdagen. Dette er forslag til tema som er kommet fra foreldrene selv. Nora forteller videre:

¹⁸⁷ Underlid 1997:214

”Gruppen bærer i dag mer preg av at det er et samarbeidsprosjekt rundt tema. Det er vel fordi foreldrene også har blitt trygg og har lyst å bidra mer. De kommer forslag til tema, ulike filmønsker, forslag til byvandring og en tur ut å spise pizza, så nå er gruppen veldig delaktig.”

En annen endring som har skjedd i gruppen er at de har gått bort fra å ha tema hver gang de møtes. Nå går de også ut av huset, på byvandring eller lignende. Informantene våre forteller at de alltid har spurt foreldrene om *hvilke* tema de vil ha. Spørsmål om foreldrene i det hele tatt ønsket tema, har ikke vært på agenden fra deres side. Men foreldrene har selv tatt initiativ til endring, så nå har de tema annenhver gang i støttegruppen. I forhold til deltakelse og medvirkning skriver Arnstein¹⁸⁸ at det forekommer faktisk innflytelse på beslutninger, når det skjer en forskyvning av makt. Når en deltaker har full kontroll over et program, og styrer og bestemmer retningslinjene er det full deltakelse, *citizen controll*, skriver hun. Å si at foreldrene har full kontroll, vil være å ta hardt i, men akkurat i forhold til det med å endre på innhold og hyppighet på temakvelder, så er det foreldrene som har hatt regien. Ife og Tesoriero¹⁸⁹ skriver at godt samfunnsarbeid bringer folk sammen og sikrer at aktiviteten i gruppen styrker fellesskapet ved å involvere deltakerne så mye som mulig, og ved å tilrettelegge både for formell og uformell interaksjon.

Å se på egen praksis

For å få til endring er det også av betydning å se på egen praksis. Vi spurte informantene våre om hvordan støttegruppen blir evaluert. Lena forteller:

”Etter hver kveld i støttegruppen diskuterer vi med hverandre, hvordan vi har opplevd akkurat denne kvelden. Har det oppstått en konflikt snakker vi om den, hva som skjedde og hva vi kunnet gjort annerledes. Det blir litt kjapt på tampen av kvelden, rett før vi går hjem.”

Malin forteller at de hvert halvår har en muntlig evaluering sammen med foreldrene:

¹⁸⁸ Arnstein 1969

¹⁸⁹ Ife og Tesoriero 2006:171-185

”Da snakker vi om hvilke tema som har vært oppe siste halvår, og spør hva foreldrene synes har vært bra eller mindre bra. Og hva de ønsker mer eller mindre av.”

Oda forteller at de to av informantene våre som også arbeider sammen utenom støttegruppen, har regelmessige møter seg i mellom hvor de diskuterer blant annet hvordan de kan rekruttere flere foreldre til gruppen, hvilke tema de skal ha framover og hva som har vært vellykket. Videre sier Oda:

”Jeg vet ikke riktig om vi har vært så grundig med evaluering, men vi har jo hatt det oppe, vi gjør jo det med jevne mellomrom.”

Informantene våre har en opplevelse av at de evaluerer arbeidet i støttegruppen på tre måter. Først som en kort evaluering av hver kveld. Denne formen har en slags karakter av debriefing, hvor de kort oppsummerer kvelden med hva fungerte, hva fungerte ikke. Og hvordan de har opplevd ulike situasjoner som har oppstått. Dette er en måte å ta vare på hverandre på, en måte å bli ferdig med arbeidet før man går hjem. Men det er ikke alltid at det oppleves som tilstrekkelig. Lena sier:

”Det har jo hendt at jeg har gått hjem med en vond klump i magen. Jeg er ikke hjemme før cirka ti etter disse kveldene, og det har gått med noen netter. Morgenen etter kommer av og til veldig fort.”

Videre evaluerer de hvert halvår muntlig sammen med foreldrene. Da får de tak i det som kommer frem der og da. En tredje form for evaluering er knyttet til at to av informantene våre også diskuterer støttegruppen i andre fora. Da kan de få andre innspill sammen med andre som kan se på gruppen med et blick utenfra. Samtidig mister de noe av helheten ved at ikke alle som er involvert i støttegruppen deltar i disse refleksjonene.

Det foregår altså en form for evaluering av gruppen, men den er ikke satt i system i forhold til skriftliggjøring. Ved å ikke ha et system for å se på egen praksis, mister man

gjør noe av hensikten med evaluering. Nylehn¹⁹⁰ skriver at evalueringen kan handle om læring om oppgaven som er utført og om organisering og sosialt samspill. Også det med å ivareta informantene blir vanskeligere når det ikke foreligger mer systematisk utveksling av hvordan de opplever seg og sin rolle i gruppen.

Nylehn¹⁹¹ skriver videre at det kan være spesielt viktig å evaluere prosjekter, men at det erfaringsmessig ikke skjer særlig ofte. Dette samsvarer også med det Angel¹⁹² og Slettebø¹⁹³ skriver; det har det vært gjort flere forsøk på å utvikle samtalegrupper, støttegrupper og interesseorganisasjoner for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn i Norge, men det er vanskelig å lære av deres erfaringer fordi det ikke foreligger evalueringer fra disse.

Støttegruppens rammer og struktur påvirker og påvirkes av det som skjer i støttegruppen. I noen sammenhenger er strukturen dominerende for livet i gruppen, i andre sammenhenger må den vike plass. Støttegruppens rammer og struktur har også sammenheng med gruppens forankring. Vi vil nå se på støttegruppen sin tilknytning til en frivillig organisasjon.

Å høre til

Det ligger i prosjektorganiseringens natur at det er en tids- og saksavgrenset oppgave. Det er viktig at prosjekt som arbeidsform har en forankring i en organisasjon, hvis ikke kan man risikere at prosjektet blir til en enkeltstående hendelse. Vi har vært opptatt av å se nærmere på støttegruppens forankring. Hva gjør det med støttegruppen det at den er forankret i en organisasjon i frivillig sektor?

I møte med informantene våre spurte vi om hva forankringen i organisasjonen betydde for livet i gruppen. Lena trekker frem muligheten til å rekruttere foreldre til gruppen som noe positivt:

”I og med at vi er innenfor en større organisasjon kan vi lettere få rekruttert foreldre til gruppen. Og så er vi i en bedre posisjon enn barnevernet, mange av

¹⁹⁰ Nylehn 2002:186-187

¹⁹¹ Nylehn 2002:77

¹⁹² Angel 2007:75-77

¹⁹³ Slettebø 2008

foreldrene ville aldri benyttet en gruppe i regi av dem. Vi er i en annen rolle i forhold til foreldrene, vi skal bare tenke på å være i en støtterolle for dem.”

Malin og Nora mener begge at støttegruppen passer som hånd i hanske i organisasjonen, ved at støttegruppen er uforpliktende i forhold til deltakelse for foreldrene:

”Det er ikke sånn at foreldrene skal ha dårlig samvittighet om de velger å ikke komme og at de må forklare seg om fravær. De kommer hvis de selv vil, når de vil. Her skal være rom for alle og alle er like velkommen når de kommer, om det er ofte eller sjelden.”

Oda er opptatt av å ivareta foreldrene:

”Vi er opptatt av å legge til rette for et tilbud for foreldrene. Mange av foreldrene er ganske sint på barnevernet, så av respekt for foreldrene er det fint at det er andre som tilbyr en støttegruppe. Jeg har aldri opplevd at de har stilt spørsmålsteget med våre intensjoner for å drive gruppen.”

Pernille tenker at foreldrene nødvendigvis ikke har en klar oppfatning av hvilken organisasjon som står for driften gruppen:

”Jeg oppfatter at for foreldrene så kan hvem som helst drive gruppen, bare det ikke er barnevernet. Når vi inviterer gjester er de tydelig på at de ikke ønsker fagpersoner fra det og det kontoret. Men om det er oss eller andre som driver støttegruppen, tror jeg ikke spiller så stor rolle for dem. Det viktigste er at det finnes et tilbud.”

Støttegruppen er forankret i en organisasjon i frivillig sektor, og det er med å prege gruppens eksistens. Lena trekker frem at en av fordelene, slik hun ser det, er knyttet til synergieffekten som kan oppstå, fordi støttegruppen er en del av en større organisasjon. Informantene våre kan lettere komme i kontakt med foreldre som kan ønske å benytte seg av støttegruppen, fordi andre tiltak i samme organisasjon allerede har kjennskap til foreldre som ikke lenger har omsorg for egne barn. Dette letter arbeidet med rekruttering av foreldre til støttegruppen for informantene våre, samtidig som andre

ansatte i organisasjonen har et sted å henvise foreldre som de kommer i kontakt. Og for foreldrene kan det være lettere å ha tillit til en støttegruppe i en organisasjon som de allerede har kjennskap til, dersom de er positiv til organisasjonen i utgangspunktet. Slik kan støttegruppen som prosjekt og organisasjonen den tilhører, tilføre noe til hverandre og til foreldrene.

Oda sier at de prøver å lytte til foreldrene sine behov og utformer støttegruppen i tråd med deres ønsker. Dette er et kjennetegn ved frivillig sektor, det at den identifiserer behov og fremstår som voktere av verdier i vårt samfunn. Informantene våre legger til rette for at støttegruppen kan fungere som et såkalt lavterskeltilbud, der foreldrene kan komme og gå alt etter som det passer for dem i deres liv. Informantene våre fremstår som raus og inkluderende i måten de omtaler foreldrene på, deres handlinger og holdninger ovenfor foreldrene bærer preg av omsorg og varme. Alle foreldre ønskes varmt velkommen. Dette kan sees i sammenheng med det Gautun et al¹⁹⁴ skriver, at innen forskning omtales frivillige organisasjoner som et viktig supplement til det offentlige, som tilbydere av omsorg og sosial kontakt.

Frivillighet har flere betydninger i samfunnsforskningen. Lorentzen¹⁹⁵ beskriver frivillige velferdstiltak som en aktivitet igangsatt av en frivillig organisasjon, som er rettet mot å avhjelpe problemer innen helse- og sosialsektoren. Frivilligheten er her forstått som organisasjonens eierskap og disse kan legge ned tilbudet uten noen formell godkjenning fra offentlige myndigheter. Det er en innfor en slik ramme vi mener støttegruppen for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn hører til, som tilbydere av omsorg og sosial kontakt. I heftet *Nasjonal plan for selvhjelp*¹⁹⁶ står det at dette også er et sentralt element i selvhjelpsvirksomhet, ved at deltakerne, i dette tilfelle foreldre som er fratatt omsorg for egne barn, opplever seg sett og hørt og deltar i et fellesskap. Slettebø¹⁹⁷ viser til at mange av familiene hvor foreldre blir fratatt omsorg for barna sine, har problemer med vanskelig levekår. Foreldrene kan være utsatt for stigmatisering fordi de har brutt med samfunnets verdi om at barn skal vokse opp sammen med sine foreldre. Nettverksarbeid og selvhjelpsvirksomhet kan av den grunn være aktuelle tiltak for foreldrene. Noen foreldre ønsker ikke å ha kontakt med

¹⁹⁴ Gautun et al 2005

¹⁹⁵ Lorentzen 1994

¹⁹⁶ Nasjonal plan for selvhjelp 2004

¹⁹⁷ Slettebø 2009:7

barneverntjenesten, skriver Slettebø,¹⁹⁸ da er det viktig å finne andre som kan ivareta foreldrene. En støttegruppe i frivillig sektor kan være et slikt alternativ. Flere av informantene våre peker nettopp på dette med foreldrenes skepsis til barnevernet, de tenker at barnevernet ikke er aktuell som tilbyder av støttegruppe, fordi mange av foreldrene er sint på barneverntjenesten og har dårlig erfaring med tjenesten. Og fordi barnevernet da vil stå i en dobbeltrolle, ved at de er i posisjon til å vurdere at foreldrene ikke ivaretar sine barn tilstrekkelig til at de kan ha omsorg for dem og etterpå skal tilby foreldrene en mulighet for *å reise seg igjen*. Denne dobbeltheten mellom hjelp og kontroll ligger i Lov om barnevern,¹⁹⁹ ved at både det å bringe en sak inn for fylkesnemnda og det å følge opp foreldrene etter en omsorgovertakelse, er innenfor barnevernets mandat.

Mennesker som er avhengig av hjelp fra det offentlige konstrueres ofte ut ifra en paternalistisk holdning, som hjelpetrequende eller som vanskeligstilt. Kategoriene som benyttes om dem er ofte klient, bruker eller fattig. Foreldre som er fratatt omsorg for egne barn omtales gjerne med nedlatende karakteristika. Denne konstruksjonen kan opprettholdes dersom det er barneverntjenesten som er tilbyder av en slik støttegruppe. Eller konstruksjonen kan endres. Når foreldre og fagfolk i barneverntjenesten møtes i andre settinger enn i den tradisjonelle rollen som fagperson/bruker, kan det bidra til at deres forhold til og forståelse for hverandres ulike perspektiv kan endres. Slettebø²⁰⁰ sin forskning viser også til at dersom en slik gruppe består av foreldre og fagfolk, kan den endre karakter fra å være en støttegruppe til også det å påvirke og endre barneverntjenesten sitt arbeid nettopp for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn. Slik kan en støttegruppe også bidra til organisasjonslæring.

Støttegruppens forankring og tilhørighet har betydning for hvordan livet i gruppen arter seg. Vi har sett at det kan utgjøre en forskjell hvorvidt det er barneverntjenesten selv eller andre tilbydere som driver gruppen. Ulike tilbydere vil ha ulikt fokus og konstruksjonen av foreldrene vil være preget av det. Det å gi omsorg og varme til mennesker er ofte et kjernepunkt i frivillige organisasjoner. Foreldrene konstrueres blant annet som sårbar, med behov for hjelp, støtte og omsorg, slik vi ser det.

¹⁹⁸ Barne- og likestillingsdepartementet 2009:9

¹⁹⁹ Lov om barnevern 1992

²⁰⁰ Slettebø 2008

Gjennom å ha sett på betingelser for opprettelse og vedlikehold av støttegruppen, ser vi mange gode oppløp til samfunnsarbeid slik støttegruppen drives i dag. Det handler om at foreldre kan komme sammen med andre i samme situasjon for å dele erfaringer med hverandre og gi støtte til hverandre. Informantene våre har vært opptatt av å se etablering av støttegruppen som en prosess og at foreldrene skal få komme til orde og delta i beslutninger. Intensjonen deres er å møte foreldrene der de er. De differensierer på strategiene de tar i bruk for å formidle informasjon om støttegruppen til foreldrene og er opptatt av å få til dialog med foreldrene. Men samfunnsarbeid har også mye å tilføre støttegruppen, slik vi ser det. Det handler om nye perspektiver som kan gi rom for å utvikle gruppen.

Vi vil nå gå over til del seks og se hvordan foreldrene konstrueres i støttegruppen. Dette vil vi knytte sammen med det vi mener samfunnsarbeid kan tilføre til en slik støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn.

Del 6 Å se, og se om igjen

Vi har i del fem av oppgaven søkt å svare på den ene delen av problemstillingen vår *Hvilke betingelser må være tilstede i opprettelse og vedlikehold av en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn?* I denne delen av analysen vil vi søke å svare på den andre delen av problemstillingen vår *Hvordan kan samfunnsarbeid være med å utvikle en slik støttegruppe?* Vi presenterer analysene under følgende overskrifter *Ingen er bare det du ser* hvor vi ser på hvordan foreldrene konstrueres i støttegruppen, slik det kommer til uttrykk i materialet vårt, og hvilke konstruksjoner som må til for å være i tråd med et samfunnsarbeidsperspektiv. Deretter er det *En støttegruppe med karakter av samfunnsarbeid* som blir belyst, hvor vi ser nærmere på rollen som samfunnsarbeider og på utvikling av støttegruppen i et samfunnsarbeidsperspektiv.

Ingen er bare det du ser

Vi vil nå skrive frem hvordan fenomenet foreldre som er fratatt omsorg for egne barn framtrer i vårt materiale og hvordan foreldrene konstrueres i denne sammenheng. Vi velger å presentere fenomenet som *Det første møte* hvor vi skriver om kategorier, stereotyper, marginalisering og stigma. Deretter presenterer vi *Et brudd* som viser et veiskille i synet på foreldrene. Til slutt skriver vi om hva som skjer med synet på foreldrene *Når man blir kjent*.

Det første møtet

Vi spurte informantene våre om de kunne fortelle hvem foreldrene i støttegruppen er. Da forteller de om foreldre som av ulike årsaker er fratatt omsorg for egne barn. De fleste av dem er mødre, men det er også noen fedre som deltar i gruppen. Gjennomsnittlig alder hos foreldrene er 35-45 år og de er alle etnisk norsk. Det har tidligere vært foreldre med flerkulturell bakgrunn, men informantene våre forteller at de har sluttet i støttegruppen på grunn av språkbarrierer og mangel på tolk.

Disse beskrivelsene av foreldrene sier noe om det vi kan se som deres synlige kjennetegn. Beskrivelsene er knyttet til foreldrenes kjønn, alder og nasjonalitet. Disse kjennetegnene ved en person er det Goffman²⁰¹ omtaler som vår personlige fasade. Alle disse kjennetegnene, eller meningsbærerne, som han kaller dem er ganske stabile, med

²⁰¹ Goffman 1992:29

unntak av ansiktsuttrykk, som kan endre seg fra sekund til sekund. Det er ingenting ved foreldrenes personlige fasade som indikerer at de er foreldre som er fratatt omsorg for egne barn.

Informantene våre tegner videre et bilde av foreldre som strever med livet sitt på forskjellige områder. Malin opplever at det er stor variasjon blant foreldrene:

”Dette er en veldig varierende gruppe, altså det er fra universitetsutdannede personer til personer som er nesten psykisk utviklingshemmet. Det er foreldre som fungerer veldig varierende, noen er bare inni i seg selv og sin historie, mens andre har glede av fellesskapet.”

Lena trekker frem foreldrene sin psykiske helse:

”Foreldrene er alt fra lettere psykisk utviklingshemmet til psykisk syk, til veldig ustabile psykisk.”

Nora sier følgende:

”Sånn sosialt sett så vil man definere dem i nedre sjikt, det er personer som ikke har mye ressurser verken økonomisk eller sosialt, eller til og med evnemessig. Vi snakker ikke om de mest bemidlete i samfunnet. Det er vel ingen bemidlete for så vidt, det er ikke noen av foreldrene som er bosatt i byens beste strøk, med lærerutdannelse eller professortittel.”

Her ser vi at informantene våre har noe ulik oppfatning av hvem foreldrene er. Det som kan sies å være felles for dem, er at det er kategoriene som snakker. Gilje og Grimen²⁰² skriver at å kategorisere er noe vi mennesker gjør i våre forsøk på å opprette en sosial orden rundt oss. Det å kategorisere er et sosialt fenomen, som kan forstås som et resultat av våre beslutninger og handlinger. Om det er mennesker vi møter, ting vi ser eller eier, eller samfunnet rundt oss, spiller ingen rolle. Vi lager båser til det vi ser og hører og gir det fellesnavn. I møte med nye mennesker sammenligner vi dem ubevisst med

²⁰² Gilje og Grimen 1995:79

mennesker vi tidligere har møtt, for deretter å plassere dem i en kategori vi har laget. Vi kan lage egne kategorier for hver ting vi kommer over, skriver Baumann og May,²⁰³ så lenge det er noe som skiller dem fra hverandre.

For å klare å organisere et samfunn som fungerer er vi helt avhengig av å lage kategorier. Samtidig bidrar denne måten å rydde verden til å skape et skille mellom *oss* og *dem*. Baumann og May²⁰⁴ skriver at motsetningene *oss* og *dem* er uatskillelig fordi den ene ikke kan foreligge uten den andre. *Vi* er den gruppen hvor vi føler tilhørighet og ønsker å være, imens *de* er den gruppen vi ikke ønsker å høre til, eller ikke får adgang til. Hvilke kategorier vi tar i bruk for å beskrive andre mennesker er vesentlig. I materialet vårt finner vi blant annet kategoriene foreldre som er fratatt omsorg for egne barn og vi finner kategorien fagperson. Skillet mellom *oss* og *dem* fremkommer tydelig og det ligger i støttegruppens organisering, ved at noen av deltakerne i gruppen er fagpersoner som er på jobb og andre er foreldre som er fratatt omsorg for sine barn.

Bildet vi nå har tegnet av foreldrene i støttegruppen kan sies å harmonere med *mannen i gaten* sin oppfatning. De fleste mennesker har en oppfatning av hvem kategorien foreldre uten omsorg for egne barn er. I dagligtale omtales gjerne mennesker i svart/hvit kategorier i mangel på et språklig verktøy som får med alle nyansene. Derfor skiller vi i dagligtale ofte mellom to typer mennesker, de som er normale og de som er avvikere. Solvang²⁰⁵ skriver at det normale er sosialt konstruert og del av en virksom makt, det normale er ikke gitt av naturen som en standard det sosiale må forholde seg til. Han påpeker dobbeltheten ved at normalitet er en undertrykkende struktur, samtidig som den er med på å skape en nødvendig sosial ordening.

I vår sammenheng blir kategorien foreldre som er fratatt omsorg for egne barn den som avviker. Den stereotype oppfatningen blir at det er noe galt med dem som ikke klarer å ta vare på barna sine, de har lite ressurser og setter egne behov fremfor barna. Mens foreldre som har omsorg for egne barn er ressurssterk, omsorgsfull og setter barnas behov i sentrum. Kategoriene fremstår som enten eller. Men mer enn å være svart/hvit tenker vi at mennesker flest er grå. Det er glidende overganger mellom kategoriene,

²⁰³ Bauman og May 2004:10

²⁰⁴ Bauman og May 2004:43

²⁰⁵ Solvang 2006:167-168

mellom det å være fratatt omsorg for egne barn på den ene siden og det å være vellykket som foreldre på den andre. Ingen er bare perfekte foreldre, eller på den annen side, helt mislykket. Skog²⁰⁶ skriver at denne form for svart/hvit tenkning som preger vårt hverdagspråk, ofte bærer preg av feilslutning. Dette fordi den er basert på informasjon om ytterlighetene, som på den ene siden er knyttet til våre egne observasjoner av de som er gode foreldre eller massemedias skrekkhistorier på andre siden. Dermed blir foreldre som er fratatt omsorg for egne barn sett som avvikere, de blir *bærere* av annerledeshet, noe som setter dem i en utsatt, og noen ganger også utstøtt posisjon som deltakere i samfunnet. Foreldrene marginaliseres og stigmatiseres. Heggen et al²⁰⁷ skriver:

Marginalisering dreier seg dypest sett om hvordan vi ordner livet vårt mellom "oss", som vi er sammen med, som vi liker eller føler at vi har noe til felles med, og "de andre", som vi ikke liker, som vi føler avstand til, eller som vi har lite til felles med.

Som marginalisert gruppe møter foreldre som er fratatt omsorg for egne barn på mange historier fra samfunnet rundt om hvem de er, de tabloide overskriftene er ofte negativ. Informantene våre forteller at foreldrene opplever seg som marginalisert. De bærer med seg en skamfølelse og det er mye sorg, gråt, fortvilelse, sinne og redsel blant dem. Foreldrene opplever det som en belastning å skulle fortelle om situasjonen sin og vanlige sosiale settinger som jobb, skole, fritid, venner og familie oppleves av mange som ugreit. Nora uttaler:

"Hvis foreldrene er i jobb eller i andre sosiale settinger så går de kanskje ikke ut med at de har barn i det hele tatt, i og med at de ikke har de boende hjemme hos seg, det er for skambelagt."

Skam kan forstås på flere måter, avhengig av hvilken posisjon man ser på skam fra. Frønes²⁰⁸ skriver at en måte å forstå skam på, er som en redsel for å bli avslørt som en annen enn den man ønsker å være. Frykten for denne skammen kan sees som en skjult

²⁰⁶ Skog 2006:38

²⁰⁷ Heggen et al 2005:13

²⁰⁸ Frønes 2001:69-80

skam. Redselen for å bli avslørt av andre, gjør at skammen kan forstås relasjonelt. Da handler skam om å bli kategorisert av andre og kan defineres som noe som påføres av andre.

I vårt samfunn er det en forventning om at foreldre skal ta godt vare på barna sine og at barna skal vokse opp hos dem. Foreldrene i støttegruppen har erfart å bryte med denne sentrale normen om at barn skal vokse opp hos sine foreldre. Et slikt brudd kan føre til at de blir utsatt for sanksjoner. Oda forteller:

”Mange av foreldrene har opplevd mobbing, hets og har følt seg utstøtt, men det er slett ikke alle. De fleste av dem har opplevd og opplever å bli stigmatisert.”

Å inneha et stigma innebærer å ha en egenskap ved seg selv som er ufordelaktig for *de andre*, de som ikke er bærere av dette stigmaet, skriver Goffman.²⁰⁹ Denne ufordelaktige egenskapen avviker fra hva som ansees som normalt eller forventet fra samfunnet. Et stigma vil i hovedsak knyttes til tre ulike årsaker og kan være forårsaket av både fysiske laster, personlige egenskaper eller det at man tilhører en stigmatisert gruppe. Det er den sistnevnte årsaken som gjelder for foreldrene i støttegruppen.

I et samfunnsarbeidsperspektiv er det å kunne være åpen og sette ord på sine erfaringer et sentralt element og nødvendig for egen bevisstgjøring, i følge Minkler, Freire og Ledwith.²¹⁰ Ved å holde sine personlige erfaringer skjult vil det være umulig å oppnå endring i sin situasjon. Foreldre som er fratatt omsorg for egne barn kan oppleve et dilemma knyttet til det å være åpen om sin situasjon i møte med andre, slik blant annet Nora fortalte om. Og som Oda sier:

”Nei, det er jo mange som ikke forteller dette på jobben eller til familien sin, de driver og skjuler ting i forhold til det å ikke ha omsorg for barna eller at barnet ikke bor hjemme, spesielt i den første fasen.”

Skal foreldrene være åpen om sin situasjon i møte med omgivelsene eller skal de forestille seg og late som om? Hvor åpen er menneskene som er rundt foreldrene til å

²⁰⁹ Goffman 1986

²¹⁰ Minkler 2005, Freire 1999, Ledwith 2005

kunne ta imot og akseptere foreldrenes situasjon? Ut i fra det Oda sier kan vi se at det med tid kan være en faktor som har betydning for foreldrenes åpenhet. Det kan være lettere å holde situasjonen sin skjult i starten og over en kort periode. På lengre sikt kan det være vanskelig å ikke bli avslørt. Det er også relevant hvem man eventuelt ønsker å holde det skjult for. Er det nær familie man ofte omgås eller er det en perifer slektning? Eller er det naboen over gangen hvor man har hatt barna i samme barnehage? Er det en venninne som man treffer, uten at barn noen gang er med? Hvem det er man vil holde situasjonen skult for, når og hvor man omgås er altså momenter som spiller inn på muligheten for å lykkes med å kunne skjule sin situasjon eller velge å være åpen.

Uansett hva foreldrene velger byr det på utfordringer for dem. I mange sammenhenger vil foreldrene ha en mulighet til å holde stigmaet sitt skjult, de har ingen synlige kjennetegn som avslører dem. Deres personlige fasade medfører at de kan passere som normal. Goffman²¹¹ skriver at dersom man er bærer av et stigma, så vil det å prøve å skjule sitt stigma, være den løsningen de fleste vil forsøke. For i møte med andre vil ofte det som avviker, det som skaper annerledeshet, stjele oppmerksomheten og bli oppfattet som personenes hovedidentitet. Fordelene med å bli sett på som normal er såpass store, at tross omkostninger, så velges det som utvei for de fleste. Ulempen er at bevisstgjøring rundt egen situasjon kan utebli, slik at maktmobilisering blir vanskelig. En annen utfordring er at det er slitsomt å bære på en så stor hemmelighet, slitsomt å skulle late som om og være redd for å bli avslørt. Det vil kunne påvirke de relasjonene foreldrene inngår i og gjøre samhandling vanskelig. Goffman²¹² beskriver at når det i en sosial situasjon foregår en dialog mellom to eller flere personer, og det oppstår forstyrrelser i dialogen, kan dette føre til at deltakerne føler at situasjonen blir pinlig. Dette er en risiko foreldrene løper ved å skjule sitt stigma. Oda forteller om en av foreldrenes opplevelse like etter at hun ikke lenger hadde barna hos seg:

”Det var så tydelig at det var noe som spredde seg til hele henne, altså en slags depresjon. Hun hadde ikke vært god nok som mamma, så da var hun liksom ikke god nok som venn, venninne, arbeidstaker eller kjæreste. Hun merket at det bare satt seg på alt, sånn følte hun det. Hun erfarte det jo sånn også, for hvis hun sa noe om situasjonen sin, så var ting over.”

²¹¹ Goffman 1986:74

²¹² Goffman 1992:200

Denne mammaen opplevde at det å ikke være god nok som mamma påvirket mange andre områder i livet hennes. Slik Oda forteller kan vi se at hver ny situasjon, krevde en vurdering fra mammaen. En vurdering av hvordan hun skulle presentere seg selv og hvilke muligheter som lå i de ulike situasjonene. Dette viser noe av den utfordringen foreldrene står ovenfor. Det å velge å være åpen innebærer en risiko for å bli skjøvet ut av gruppen de ønsker å høre til. Ved å være åpen risikerer foreldrene å miste et viktig fellesskap. En annen utfordring i det å være åpen om sin situasjon, handler om det at den enkeltes identiteten blir påvirket, slik som Oda beskriver at mammaen opplevde. I følge Goffman,²¹³ påvirkes det enkelte menneskets identitet i stor grad av andre menneskers oppfatninger. Han sier at vår identitetsutvikling er priggitt de bildene personer i vårt nærmiljø tegner av oss. Det er de vi forholder oss til daglig vi sammenlikner oss med, dem vi måler oss opp mot. De som omgivelsene betrakter som avvikere, tar oftest opp i seg en forståelse av seg selv som avvikere. Det kan bidra til at handlingsrommet til den enkelte blir innskrenket.

Informantene våre forteller at foreldrene bærer på det som for de fleste kan sies å være en ukjent sorg. De har barn, men de har dem ikke hos seg. Og det at de ikke har dem hos seg er sorgfullt, men det er en sorg som få forstår. Pernille refererer til en mamma som uttrykte sorgen slik:

”Hvis du mister et barn - det er jo mange som stiller opp hvis et barn dør, men det er ingen som stiller opp når du mister et barn slik jeg har gjort, jeg ble fratatt barna mine.”

Ellingsen²¹⁴ skriver at hennes studie viser at foreldrenes opplevelse av sorg, skyld og skam er sentrale, men forsømte behov i den oppfølgingen de får etter å ha blitt fratatt omsorg for egne barn. Mødrene i hennes studie opplever at dagens oppfølging av dem i stor grad handler om samvær. For å kunne gi god oppfølging i tråd med foreldrenes behov må den rette seg mot foreldrenes opplevelse av skyld og skam, og ikke minst den sorg de har over å ha mistet omsorgen for sitt barn, skriver hun.

²¹³ Goffman 1986

²¹⁴ Ellingsen 2007:273-274

Informantene våre forteller også at foreldrene opplever seg lite sett av omgangskrets, barnevern og andre helsetjenester. Nora sier det slik:

”De fleste føler seg urettferdig og dårlig behandlet av barnevernet – og de er jo det.”

Malin nyanserer bildet noe:

”For vi opplever jo relativt ofte at de har mye dårlige erfaringer når det gjelder samarbeid med barnevernstjenesten og det kan man jo si mye om, det går jo begge veier.”

Vi oppfatter at fagideologi innenfor barnevernet har røtter i en tradisjon som har tillagt foreldre et stort ansvar når barna deres utvikler problemer. I følge Douglas²¹⁵ er dette et vanlig trekk i vår vestlige kultur. Når det er noe som avviker fra det som er forventet søker vi å finne den ansvarlige. Dette er med på å svekke foreldrenes anseelse og kan være et uttrykk for en paternalistisk holdning. Mennesker som er avhengig av hjelp fra offentlige forvaltning karakteriseres ofte som klient, bruker eller fattig. Foreldre som blir fratatt omsorg for egne barn omtales ofte med nedlatende karakteristika som behandlingsudyktige, utilgjengelige og dysfunksjonelle. Vi ser at det finnes mange betegnelser om *de andre*. Begrepene er ikke verdinøytrale og denne måten å kategorisere brukere av offentlige tjenester på kan bidra til at samfunnet er med å opprettholde stigma. Clausen og Kristofersen²¹⁶ skriver at familier i kontakt med barnevernet kjennetegnes av å stå i en samfunnsmessig marginalisert posisjon, med lavere utdanningsnivå, svakere tilknytning til arbeidsmarkedet, større risiko for fattigdom. Mange av familiene er med eneforsørgere og det er flere familier som lever på offentlig stønad. Dette er elementer som ofte kommer i skyggen av rådende fagideologi, men som kan være med å nyansere bildet. Thuen²¹⁷ skriver at dårlige levekår kan vanskeliggjøre det å være gode foreldre. Forskning²¹⁸ har også vist at foreldre som blir fratatt omsorg for egne barn er blitt fulgt lite opp av barneverntjenesten Det at foreldre flest opplever seg lite sett av både nær omgangskrets,

²¹⁵ Douglas 1985

²¹⁶ Clausen og Kristofersen 2008

²¹⁷ NOU 2009:21

²¹⁸ Slettebø 2009:7, Riksrevisjonen 2003

barnevernstjenesten og andre deler av hjelpeapparatet kan bidra til at behovet for å delta i et fellesskap med andre i samme situasjon øker. Goffman²¹⁹ skriver at mennesker som opplever ulike former for stigmatisering kan danne felleskap hvor nettopp egenskapen som gjør at de er stigmatisert, blir inngangsbilletten inn i gruppen.

Det oppstår et brudd

Noen ganger oppstår det et brudd i møte med andre mennesker, det vi har tenkt, trodd og ment om noe eller noen, blir utfordret. Kart og terreng passer ikke lenger sammen og vi må gjerne søke ny kunnskap for å komme videre. Et slikt brudd finner vi i materialet vårt.

Det bildet vi nå har tegnet av foreldrene, har vært ensidig, knyttet til kategorisering, stereotyper, marginalisering og stigma. En måte å forstå det på er med sosiologen Schutz²²⁰ sin forklaring. Han hevder at alle mennesker, sett fra et individs synspunkt, kan settes inn på en linje. Den sosiale avstanden øker parallelt med minkende sosial omgang. Man vil da få grad av informasjon som strekker seg fra *personlig kjennskap* til *grovmasket kunnskap*. Dette er med på å gjøre det mulig å kategorisere mennesker som ulike typer. Baumann og May²²¹ skriver at jo lenger fra oss selv, desto mer typifisert blir vår forståelse av menneskene langs linjen. I de tilfellene der vår forståelse er preget av stereotypiske oppfatninger, er vårt bilde av gruppen nesten overtydelig og dermed også preget av frykt.

Vi ser at bilde informantene våre tegner av foreldrene endrer seg. I starten, når informantene våre ikke har annet enn *grovmasket kunnskap* om foreldrene, er det ofte kategoriene som snakker. Dette gjelder også for foreldrene, kategorisering er noe alle mennesker foretar seg. Det kommer frem at foreldrene ofte formidler et sinne mot saksbehandlere i barneverntjenesten og uttrykker det i klare ordlag. Flere av informantene våre har tidligere innehatt rollen som saksbehandler, og Pernille forteller:

²¹⁹ Goffman 1986:36

²²⁰ Schutz i Bauman og May 2004:42

²²¹ Bauman og May 2004:44-46

”Så av og til sier jeg det da, at jeg og har vært i den posisjonen og vedtatt at barn ikke lenger skal vokse opp hos sine foreldre. Men da sier de, ja men deg kjenner vi jo, det er noe annet”.

Bruddet i materialet vårt handler om at det skjer en forandring i hva informantene våre forteller om foreldrene etter hvert som de har fått en *personlig kjennskap* til dem.

Når man blir kjent

Vi finner at informantene våre også tegner et annet bilde av foreldre som er fratatt omsorg for egne barn. Gjennom det de forteller mener vi å se at bilde endrer seg når de blir kjent med menneskene bak kategorien, det Schutz²²² omtaler som *personlig kjennskap*. Da er det ikke lenger kategoriene som snakker, men det er andre sider ved foreldrene som får komme frem, da nyanseres bilde. Pernille sier det slik:

”Så ble jeg godt kjent med henne og så skjønte jeg, at selv om jeg har jobbet i barnevernet i mange år i ulike sammenhenger, både som leder og som saksbehandler, så var det mye jeg aldri hadde tenkt over.”

Det Pernille her beskriver kan også handle om det å møte seg selv i døren – det å møte på egne fordommer. For vi møter ikke verden forutsetningsløst, men alltid med visse forutsetninger. Gadamer²²³ kaller disse forutsetningene for forforståelser, og skriver at de kan være mer eller mindre bevisst for den enkelte og at de kan endres i møte med verden og med nye erfaringer. Slik kan ny kunnskap oppstå, ved at vi utfordrer det vi kan fra før for å lære noe nytt, slik Nora forteller:

”Jeg har jobbet så lenge i feltet at jeg alltid har tenkt barnas perspektiv, du har alltid barnas fokus. Jeg har tenkt, kan ikke bare den moren holde seg unna så får vi fred og så kan vi jobbe med barnet? Så jobber vi og samarbeider masse med fosterhjemmene og dette får vi til. Så viser det seg at sånn er det jo ikke. Det er jo akkurat samarbeidet med foreldrene vi må jobbe for, det handler om at vi må se ting på en litt annen måte.”

²²² Schutz i Bauman og May 2004:42

²²³ Gadamer i Gilje og Grimen 2007:148

Det Nora her forteller kan sees i sammenheng med at det er viktig også for barna at foreldrene deres får oppfølging. Forskning²²⁴ fra en dansk barneverninstitusjon viser at barn ofte er bekymret for foreldrenes situasjon. Barnas trygghet avhenger av om foreldrene får hjelp og at foreldrene føler seg velkommen og anerkjent av institusjonen. Tanken der er at omsorg for barn utvikles gjennom omsorg for deres foreldre.

Når informantene våre retter blikket mot foreldrene som subjekt skjer det en endring i deres syn på foreldrene, de får en annen forståelse for deres situasjon, slik Nora forteller. Denne måten å konstruere foreldrene på kan knyttes til samfunnsarbeid. Henriksbø og Sudmann²²⁵ skriver at i et samfunnsarbeidsperspektiv sees mennesker som kreative, kompetente og handlende aktører som selv kan bedre sine muligheter for sosial deltakelse, og endre sine livsbetingelser. I et slikt perspektiv vil foreldrene kunne fremstå på en annen måte. Da blir blant annet foreldrenes mange ulike ressurser synlig.

Informantene våre forteller at foreldrene gjennom gruppen har fått en møteplass hvor de kan komme og fortelle åpent om sine erfaringer og utfordringer i livet. Som Lena forteller:

”De er en gruppe som blir stigmatisert og som ikke kjenner så mange andre. Det er lett å få mye dårlige tanker om seg selv. Det å møte andre i samme situasjon, som man tenker er bra mennesker og som man kan diskutere det som er spesielt ved det å ikke ha omsorg. Det er det gruppen handler om.”

Bauman og May²²⁶ skriver at når det eksisterer et fellesskap blir forskjellene mellom medlemmene underordnet likhetene. Det er en styrke i slike bånd, fordi disse båndene fritar mennesker fra å måtte forklare eller overbevise hverandre om hvem de er. Dette samsvarer med det våre informanter forteller, det betyr mye for foreldrene å være sammen med hverandre og at de slipper å vurdere situasjonen i forhold til om de skal være åpen eller ikke om det at de ikke lenger har omsorg. Deres fellesskap i gruppen er tuftet på at de alle ikke lenger har omsorg for sine barn. Øvrelid²²⁷ viser til Nilsen sin

²²⁴ Schwartz 2007 i Slettebø 2009:22

²²⁵ Henriksbø og Sudmann 2009

²²⁶ Bauman og May 2004:59

²²⁷ Øvrelid om Nilsen 1999:215 i Askheim og Starrin 2007:58

doktoravhandling om selvhjelpsgrupper for kvinner med innvandrerbakgrunn, som konkluderer noenlunde med det samme:

Det som var viktig var den helt grunnleggende betydningen av det gjensidige solidariske fellesskapet med andre i samme situasjon, den lettelsen de oppnådde ved å kunne kaste maskene, bli forstått og være seg selv uten å behøve å forklare og legitimere seg.

Etter hvert som foreldrene har blitt bedre kjent med hverandre og føler seg trygg på hverandre, kan de gi hverandre støtte. Samtalene dem i mellom dreier seg ikke lenger bare om tapet av barna eller sinnet mot barneverntjenesten, men situasjoner knyttet til hverdagslivet. Foreldrene støtter og oppmuntrer hverandre. Noen av foreldrene deler historier fra sitt hverdagsliv om det de har lykket med. Det er foreldre som har begynt i jobb eller på skole under den perioden de har deltatt i gruppen. Informantene våre forteller at det kan være mye gråt og sinne på et møte, men også mye selvironi og latter. Foreldrene deler små og store gleder med hverandre. Det kan handle om ting de har fått til siden sist. Som det å ha fått kontakt med en venninne eller moren sin igjen. Det kan være å fortelle at de har gått seg en lang tur, fått ny kjæreste eller ny leilighet eller at noen forteller at det forrige samværet med barnet gikk fint. Dette som informantene i sum forteller, kan sees som en empowermentprosess for foreldrene. Det kan være vanskelig å beskrive empowerment, skriver Tengqvist,²²⁸ men du kjenner det igjen når du ser det. Det handler om møter mellom mennesker. Kjennetegn ved disse møtene er at de skaper en åpning i situasjoner som kan oppleves som låst i utgangspunktet. Mennesker blir oppmuntret til å finne egne svar, å ta små skritt for å forandre ting og får en tro på at de kan finne nye veier. Dette kan også sees som intensjonen med selvhjelpsgrupper,²²⁹ det at foreldrene kommer sammen for å diskutere løsninger eller mestre vanskeligheter i fellesskap. Selvhjelp er et sentralt element i støttegruppen, selv om den er styrt av fagfolk. Foreldrene får mulighet til å bruke sin erfaring til å hjelpe andre som er i samme situasjon, samtidig som de får hjelp og støtte til å bearbeide sin egen sorg og vanskeligheter.

²²⁸ Tengqvist i Askheim og Starrin 2007:72

²²⁹ Nasjonal plan for selvhjelp 2004

Informantene våre beskriver foreldrene i gruppen som ulike når det kommer til hvordan de deltar i gruppen og hvordan fellesskapet dem imellom er. Noen virker litt isolert og kommer ikke riktig inn som en i gruppen. Andre foreldre blir beskrevet som at de er blitt godt kjent i gruppen og har stort utbytte av hverandre. En del har også begynt å treffe hverandre utenom møtene i støttegruppen. Slik har de fått utvidet sitt nettverk og har flere ressurser å trekke veksler på. Malin forteller:

”Foreldrene forteller gjerne ikke at de har blitt fratatt omsorgen for egne barn i andre sosiale settinger enn her i gruppen. For en del av dem har deltakelse i gruppen ført til at de har fått utvidet sitt sosiale nettverk ved at de møtes både i og utenfor gruppen.”

I møte med hjelpeapparatet blir man en klient som står alene, skriver Øvrelid.²³⁰ Det innebærer å være utenfor en gruppe som man faktisk hører til og reduserer mennesket til et isolert individ som ikke kan og ikke har. Det å komme sammen i gruppe kan bidra til empowermentstrategier. Slik vi ser det, har ikke støttegruppen noe definert mål utover det at foreldrene skal kunne komme sammen og treffe andre foreldre i samme situasjon. Med det er nettopp det å komme sammen som kan være det første lille steget mot endring, mot mobilisering.

Støttegruppen ser ut til å kunne være bra for foreldrene, gjennom det informantene forteller. De hygger seg sammen med god mat. Foreldrene blir sett og hørt som personer, de får mulighet til å delta fellesskap med andre. Videre kan foreldrene bidra med ting de får til, de får oppgaver med mening som de mestrer. Foreldrene får være med å bestemme innholdet i gruppen. Det er lagt opp til diskusjoner hvor det forventes et engasjement. Foreldrenes deltakelse i gruppen kan slik sett øke deres sosiale kapital, ved at de får mulighet til å gjøre noe for seg selv og kanskje også bidra for andre. Øvrelid²³¹ sier at kapital er kapital nettopp fordi den vokser og omsettes i transaksjoner. Noen av foreldrene møtes også utenom gruppen, og troen på at de kan få til noe for seg selv i eget liv, kan vokse.

²³⁰ Øvrelid i Askheim og Starrin 2007:54

²³¹ Øvrelid i Askheim og Starrin 2007:58

Det er ulikt hvor lang erfaring foreldrene har med det å ikke ha omsorg for egne barn. Noen foreldre er nylig blitt fratatt omsorg, mens for andre foreldre er det snakk om ti år siden. Det at gruppen har ulik erfaring på dette område opplever informantene våre som en styrke. Informantene forteller at foreldrene i gruppen slik det fungerer i dag, hjelper hverandre og at noen har blitt rollemodeller for andre. Noen av foreldrene har åpenbare styrker som kan brukes, andres styrker kan komme frem etter hvert. Informantene våre ser at foreldrene i gruppen har samme opplevelser, men likevel forskjellige erfaringer som de kan bidra med til hverandre. Som Pernille beskriver:

”Støttegruppen rommer det å være sint og fortvilet, og kunne dele det med andre. Samtidig er det viktig å dele de gode tingene. De blir i alle fall heiet på av hverandre og av oss og kan komme tilbake og fortelle at de for eksempel har hatt en prøve på skolen og det har gått sånn og sånn.”

Tengqvist²³² skriver at det å rette fokuset mot menneskets ressurser og friske sider bidrar til å styrke mennesket som aktør. Det å bli sett og hørt gir verdighet. Det at foreldrene blir sett og hørt kan bidra til å styrke deres egenverd i en sårbar situasjon, det gjør at de kan føle seg mer empowered. Og Oda sier:

”Gruppen rommer så mye, men når vi jobber i grupper kommer meningen fram. Det er der hun som har vært uten barna sine i ti år kan fortelle noe viktig til disse to som nettopp har blitt fratatt sine barn. Det er der man kan utveksle erfaringene og samtidig kanskje lære av hverandre.”

Foreldrene kan i gruppen ta i bruk sine erfaringer til hjelp for andre, det er en styrke, slik vi ser det. Det å få dele gode opplevelser om hva de har fått til kan bidra til også å føle stolthet i en vanskelig situasjon, heller enn bare skam. Starrin²³³ skriver at stolthet er med å skape emosjonell energi, mens skam har motsatt virkning og tapper oss for energi. For å skape en empowermentprosess er språket vi bruker viktig. Kjennetegn med språket vil da være at det er oppmuntrende, medfølende og bekreftende, skriver han. En slik form for inkluderende språk ser vi i støttegruppen. Malin forteller dette:

²³² Tengqvist i Askheim og Starrin 2007:79-80

²³³ Starrin i Askheim og Starrin 2007: 62

”Det er noe som er likt som gjør at de bindes sammen og foreldrene gir støtte til hverandre på den måten de ulike trenger støtte, for det er veldig forskjellig og de er forskjellige. De har ulike kompetanser og kan få vist fram flere sider av seg selv og få utviklet flere sider av seg selv.”

Noen av foreldrene har ønske om og ressurser til å møte opp tidligere før møtekvelden og bidra med alt fra handling, borddekking og matlaging. Andre av foreldrene har ressurser til å peke på at gruppens navn ikke er i tråd med deres opplevelse av det å ikke lenger ha omsorg for egne barn. Atter andre av foreldrene har ressurser til å dele av sine erfaringer og ivareta andre. Lena forteller:

”Man opplever at foreldrene er så mye mer enn akkurat den rollen å være en omsorgsperson som ikke lenger har omsorg for barna sine, det er så veldig mye mer å bygge på og det ser vi har vært veldig vellykket. Vi ser at de vokser på det.”

Det å lete etter ressursene er fruktbart, slik Lena formidler at informantene våre tilstreber. Starrin²³⁴ viser til Pippi Langstrømpe som en rollemodell i forhold til det å se etter menneskers ressurser. Pippi ser blomster der andre ser ugress. Pippi fremstår full av *girlpower* og skaper ved sin ydmyke og respektfulle tilnærming til de som ikke lykkes, vinnere likevel. En slik tilnærming formidler informantene våre i stor grad å ha til foreldrene i støttegruppen, når de har blitt kjent.

Vi ser at med tiden har foreldrene fått en tillit til hverandre. Minkler²³⁵ skriver at tillit er nødvendig for å knytte relasjoner mellom mennesker, og at tilliten kan bidra til økt fellesskapsfølelse. Tengqvist²³⁶ mener at tillitt og tiltro også bidrar til økt aktørskap for den enkelte. Gundersen og Moynahan²³⁷ skriver at når mennesker, her foreldrene, er trygge på hverandre, kan de utfordre og inspirere hverandre. Dette vil være med på å forsterke hverandres positive egenskaper. Vi ser at foreldrene etter en tid i gruppen, mobiliserer for hverandre og hjelper hverandre gjensidig.

²³⁴ Starrin i Askheim og Starrin 2007:59-60

²³⁵ Minkler 2007:35

²³⁶ Tengqvist i Askheim og Starrin 2007:72-82

²³⁷ Gundersen og Moynahan 2006

Informanten vår formidler at det er mange foreldre i støttegruppen, som trives i gruppen og ikke ønsker å forandre på den. Mange er fornøyd med det å kunne treffes, de har lagt rettssakene bak seg og de vil ha en god sosial kveld med et tema som engasjerer og hvor de kan utveksle erfaringer både om det som har vært og er vanskelig og det som er mer positivt i livene deres. I støttegruppen kan foreldrene få vist frem flere sider av seg selv og få bekreftelse på det av andre, som de ser som fine personer. Pernille sier det slik:

”De kan si til hverandre; jeg kan se på deg at du er en helt annen nå enn da du kom her første gang, se hvordan du står her og snakker nå. Og det er viktig, for alle er mer enn det vi ser.”

Det kommer likevel tydelig frem i materialet vårt at det er en utfordring for informantene våre å skulle favne om og imøtekomme alle foreldrenes ulike interesser innad i gruppen. Noen foreldre kan føle at dette ikke er et forum for dem, slik Lena beskriver:

”Samtidig er det ulike interesser blant de foreldrene som kommer inn i gruppen. Noen vil ha en type *kampgruppe* hvor man får skrevet ut til politikere og forskjellig som på en måte er litt mer sånn aggressiv eller handler om å kjempe for rettigheter. Imens andre gjerne vil at det skal være en terapigruppe.”

Dette som Lena her sier kan sees som at det hos noen foreldre er et engasjement i forhold til å jobbe for endring på system og stuktturnivå. Det å utvikle en kritisk bevissthet ut fra hverdagslige erfaringer kan bidra til at foreldrene mobiliserer krefter for å oppnå endring. Selv om foreldrene har som fellesnevner at de ikke lenger har omsorg for egne barn, og det å prate om opplevelsen av dette gjerne er av felles interesse og behov, så er de også en gruppe ulike mennesker med ulike interesser og behov, som ellers i samfunnet. Etter hvert som informantene våre har lært foreldrene bedre å kjenne og sett hvor viktig det er for foreldrene å bli sett og hørt har de også erfart hvilke ressurser som hver enkelt forelder innehar. Det er slett ikke noen ensartet gruppe selv om de har det å ha blitt fratatt omsorgen for egne barn til felles. Foreldrene i gruppen består av enkeltindivider med ulike ressurser og ulike interessefelt.

Heggen et al²³⁸ skriver at noen samfunnsgrupper kan sies å være mer utsatt for mytedanning enn andre. Mytene har mer eller mindre sammenheng med virkeligheten. De er med å skape fantasier, forestillinger og vrengebilder av faktiske forhold. Gjentas disse ofte nok, vil de etter hvert fungere som realiteter. Ikke fordi de inneholder sannheter, men fordi vi tror på dem. Denne mytedanningen om hvem foreldrene er, ser vi i materialet vårt. Men vi ser også at det skjer en endring når foreldrene får tre frem som et subjekt, som handlende, kreative og kompetente aktører, og ikke bare som en kategori. Da ser man muligheter fremfor barrierer. Dette medfører at foreldrenes handlingsrom øker, skjulte ressurser kommer frem og ordspillet *Ingen er bare det du ser* kommer til sin rett.

Vi har nå sett på hvem foreldrene i støttegruppen kan sies å være. Det er interessant i forhold til problemstillingen vår. Ikke fordi vi skal etablere en gruppe for akkurat disse foreldrene, men fordi en bevissthet om hvordan fenomenet fremstår kan hjelpe oss å forsere noen hinder i etablering og vedlikehold av en tilsvarende gruppe. Vi ser at rollen som fagperson i støttegruppen er sentral med tanke på hvordan foreldrene blir sett og hørt. Dette bringer oss over til nettopp å se på rollen som fagperson i støttegruppen, i lys av katalysatorrollen som er sentral i et samfunnsarbeidsperspektiv.

En støttegruppe med karakter av samfunnsarbeid

Det kan være mange gode intensjoner og faglige begrunnelser for tiltak som settes i verk, skriver Ihle.²³⁹ Men når vi ikke sjekker ut den andres ståsted og behov, står vi i fare for å bli eksperter som skal informere de uvitende. Twelvetrees²⁴⁰ skriver noe av det samme, skal vi jobbe som en samfunnsarbeider må vi starte der folk er og arbeide sammen med dem, ikke for dem, og gi støtte når det trengs underveis i prosessen.

Vi starter med å se på rollen i støttegruppen som *En annerledes rolle*, fordi den fremtrer som annerledes enn den tradisjonelle rollen i sosialt arbeid. Deretter ser vi på *Å lede selv eller bli ledet*, hvor vi ser på spenningsfeltet mellom det å være en selvhjelpsgruppe og en gruppe ledet av fagpersoner. Til slutt ser vi på *Utvikling av støttegruppen i et*

²³⁸ Heggen et al 2005:9

²³⁹ Ihle 2008:145

²⁴⁰ Twelvetrees 2002

samfunnsarbeidsperspektiv hvor vi nettopp ser på hvordan samfunnsarbeid kan være med å utvikle en slik støttegruppe.

En annerledes rolle

Informantene våre har erfaring fra ulike former for sosialt arbeid. De trekker frem at rollen i støttegruppen er annerledes enn den rollen de har erfart i andre sammenhenger innenfor sosialt arbeid. Særlig trekker de frem forskjellen fra å være saksbehandler i barneverntjenesten. Pernille beskriver det slik:

”Vi er jo på en måte i en mye bedre posisjon, for vi skal ikke gå inn og mene noe, si noe eller bestemme. Vi skal mer ha en støtterolle.”

Hvilket perspektiv man ser verden fra er avgjørende for hva man ser. For Pernille utgjør skifte fra rollen som saksbehandler til rollen som fagperson i støttegruppen at hun i støttegruppen i større grad opplever å kunne ha foreldrene sitt perspektiv i fokus. Hun skal ikke vurdere den informasjonen hun får fra foreldrene opp mot hva som er barnas beste, men lytte til historien som blir fortalt og ta med seg at dette er deres perspektiv. Det å kunne lytte til andres erfaringer og historier på en nøytral, ikke-vitende måte, er sentralt i rollen som samfunnsarbeider. Rollen i støttegruppen innebærer ikke det å saksbehandle og fatte vedtak. Dermed kan informantene våre i støttegruppen i større grad se bort fra dobbeltheten i den tradisjonelle saksbehandler rollen, hvor vedtak til *barnets beste* ofte blir *foreldres verste*.

Det kommer frem at informantene våre i støttegruppen får mulighet til å møte foreldrene på en annen måte enn som fagpersoner i barneverntjenesten. De kan ta godt imot foreldrene, være opptatt av dem som personer og lage middag til dem eller sammen med dem, alt etter foreldrenes eget ønske. I rollen som fagperson i barneverntjenesten hadde de en annen måte å møte foreldrene på. Der var det mer vanlig at de møtte foreldrene med en forventning om endring, fokuset der lå på hva foreldrene måtte gjøre annerledes for å kunne ha omsorg for barna sine. Malin beskriver det slik:

”Vi holder ikke på med det her, vi hører *hvordan er det for deg* for eksempel. Jeg tror at de føler seg ivaretatt og at de føler noen har lyst å høre deres historie.

Jeg tror de føler seg møtt på en annen måte her hos oss, enn hos saksbehandlere i barnevern eller andre i hjelpeapparatet.”

Informantene våre har altså foreldrenes her og nå situasjon i fokus. Det er foreldrenes opplevelser og deres perspektiv som er det viktige i støttegruppen, det at de føler seg ivaretatt. Og det står i kontrast til den tradisjonelle rollen i sosialt arbeid. Dette skifte i perspektiv har også ført til at informantene våre reflekterer rundt den tradisjonelle rollen som noen av dem tidligere har hatt, og som noen av dem ennå innehar i andre deler av stillingen sin, på en annen måte. Oda sier det slik:

”Jeg har jobbet så lenge i feltet at jeg alltid har tenkt barnas perspektiv, jeg har alltid barnas fokus. Jeg har tenkt, kan ikke bare den moren holde seg unna så får vi fred og så kan vi jobbe i fred med barnet? Og så jobber vi og samarbeider masse med fosterhjemmene og dette får vi til og så viser det seg at sånn er det jo ikke. Det er jo akkurat samarbeidet med foreldrene vi må jobbe for. Når vi har foreldrenes situasjon i fokus, da handler det om å se ting på en litt annen måte og da ser vi viktigheten av foreldrearbeidet. Foreldrearbeidet er undervurdert.”

Informantene våre griper altså mulighet til å se på foreldrene med et nytt syn. Et par av informantene våre, som Oda, møter også foreldrene i andre sammenhenger enn i støttegruppen, gjennom andre deler av arbeidet sitt. For et fåtall av foreldrene, er informantene våre også i kontakt med både barna deres og fosterhjemmene barna bor i. Det at de gjennom støttegruppen får et nytt syn på foreldrene kan bidra til at de utvikler en helhetsforståelse som kan berike alle parter. Slik kan informantene våre innta en rolle som kan gi mening og utviklingsmuligheter, og de kan fungere som ambassadører som kan påvirke holdningene til alle involverte, slik Nylehn²⁴¹ skriver. Oda erfarer at det å jobbe med foreldrearbeid i forhold til barn som bor i fosterhjem er viktigere enn hun har tenkt tidligere og opplever at det er undervurdert. Twelvetrees²⁴² skriver at som samfunnsarbeider er det viktig å gjenkjenne marginalisering, det at noen grupper ikke blir tatt på alvor, for deretter å agere slik at dette mønsteret kan brytes.

²⁴¹ Nylehn 2002

²⁴² Twelvetrees 2002

I møte med velferdsstaten, kjenner mange av dens brukere på en følelse av skam og den enkeltes vansker blir individualisert, skriver Øvrelid.²⁴³ Videre viser han til Sartes begrep om serialitet. En serie er en sammenslutning av individer som i utgangspunktet har felles interesser. Men de er ikke et integrert fellesskap hvor de snakker sammen, finner ut at de har felles interesser og gjør noe med dem i fellesskap. De lever med sine interesser hver for seg og forsøker å håndtere dem for seg selv. Serielle mennesker blir et lett bytte for maktens strukturer og aktører, fordi de mangler slagkraft og indre styrke i erkjennelsen av egne problemer skriver han. I støttegruppen er det nettopp det å løfte blikket fra det individuelle som er sentralt. Det er ikke den enkelte forelder sin sak som er i fokus, men det å komme sammen med andre som har lignende erfaring slik av man kan styrke hverandre. Rollen som fagperson i støttegruppen skiller seg fra den tradisjonelle rollen i sosialt arbeid fordi perspektivet ikke er knyttet til den enkelte foreldre, men til en gruppe av foreldre som ikke har omsorg for egne barn og hvordan de kan bidra for hverandre. Lena beskriver det slik:

”Det er noe med å holde en litt sånn klar rolle på hvem vi er for. Alle som kommer her har jo noen dypt tragiske saker og det å ikke drukne konkret i deres saker, men få det løftet opp et nivå. Eller at de er enig om at her kan vi møtes, men det er ikke vi som jobber her som skal gå inn å løse enkeltsaker. Det er mye mer et forum for støtte og selvhjelp gjennom kontakt med andre. Å ha det i bakhodet er viktig.”

Det er gruppen som er det sentrale. Samtidig er det viktig å se hver enkelt forelder. Ikke alle i gruppen er like delaktig og det er bare en liten kjerne av foreldrene som er til stede fra gang til gang. Dominelli²⁴⁴ skriver at undertrykking individualiserer mennesker på måter som isolerer dem og fragmenterer deres erfaringer, og medfører en følelse av usikkerhet hos den enkelte som gjør det vanskelig å handle for å endre egen situasjon. Å komme sammen i grupper er viktig for å reversere denne fragmenteringen, det gir grobunn for å ta tilbake makt og dermed kan hver enkelt utvikle et større spekter av muligheter for sitt liv. Samtidig skriver hun at også når man arbeider på kollektivt nivå, må man samtidig jobbe på individnivå. Dette fordi deltakelse i grupper innebærer individuell deltakelse og da må den enkeltes behov også ivaretas. Uten koblinger

²⁴³ Øvrelid i Askheim og Starrin 2007:55-56

²⁴⁴ Dominelli 2002:109-110

mellom individuelle og kollektive erfaringer, kan gruppeaktiviteter være et sted for ytterligere undertrykking i stedet for frigjøring. Pernille sier det slik om det å ikke skulle gå inn i den enkeltes sak:

”Og det er jo så deilig, ikke å skulle gå inn i det. De spør oss ikke så mye, men gjør de det, stiller vi spørsmålet videre i plenum *hva tenker dere? Hvilke erfaringer har dere her?* Og så er vi i gang.”

Lena sin beskrivelse viser at hun reflekterer rundt sin rolle og er bevisst det hun oppfatter som sin oppgave, det å legge til rette for støtte og selvhjelp. Det er en viktig del av rollen som samfunnsarbeider, det å være en tilrettelegger.²⁴⁵ Den rollen som Pernille her tar på seg er også annerledes enn den tradisjonelle rollen i sosialt arbeid og sentral innen samfunnsarbeid. Hun legger vekk rollen som ekspert ved å ikke selv ha svarene når foreldrene løfter frem en problemstilling. Ved å oppgi rollen som ekspert gir hun fra seg makt og foreldrene får mulighet til å utvide sin makt, slik Lundemark Andersen et al²⁴⁶ skriver. Både Lena og Pernille er opptatt av at foreldrene skal få dele sine erfaringer slik at de kan bidra for hverandre. Slik kan deres fagkompetanse og foreldrenes erfaringsbaserte kompetanse likestilles. Og de kan lære av hverandre. Sett i lys av Freire²⁴⁷ og hans frigjørende undervisning kan dette bidra til et rikere menneskeverd, både for fagpersonene og foreldrene. Med frigjørende undervisning viser Freire til elev-lærer relasjonen, der lærere blir en lærer-elev og eleven blir en elev-lærer.

Tilnærmingen til både Pernille og Lena viser også tillit til at foreldrene selv kan finne løsninger, at de som gruppe kan bidra for hverandre. Dette er en grunnholdning i empowerment, vi må ha tillit til og tro på at mennesker er kompetente når de gis de rette forutsetningene, skriver Tengqvist.²⁴⁸ Og sett i lys av rollen som samfunnsarbeider er det å legge til rette for dialog avgjørende for en bevisstgjøringsprosess. Det kan være begynnelsen på et samfunnsarbeid, det handler om å legge tilrette for at grupper kan

²⁴⁵ Twelvetrees 2002

²⁴⁶ Lundemark Andersen et al. 2000:14

²⁴⁷ Freire 1999:54-90

²⁴⁸ Tengquist i Askheim & Starrin 2007

skape endring ved å komme sammen, fortelle sine historier, mobilisere sine ressurser og sette seg mål, skriver Ledwith.²⁴⁹

Som en oppsummering kan vi si at rollen i støttegruppen fremtrer som en annerledes rolle av flere årsaker. Den ligger utenfor den tradisjonelle saksbehandlerrollen, den har foreldrenes her og nå situasjon i fokus, det er arbeid med foreldrene i gruppe som er utgangspunktet og ekspertrollen kan legges mer til side. Rollen som fagperson kan utøves annerledes i støttegruppen enn som saksbehandler i barneverntjenesten, dersom informantene våre ønsker det. Men det krever bevisst refleksjon og et ønske om å arbeide på en annen måte, hvis ikke følger *nissen med på lasset*. Gjennom materialet vårt ser vi at informantene våre i noen sammenhenger agerer som en samfunnsarbeider og noen ganger mer som en tradisjonell fagperson i sosialt arbeid. De to ulike rollene lever parallelt, slik vi ser det.

Rollen som fagperson i støttegruppen er også preget av spenningsforholdet mellom at støttegruppen sees som en selvhjelpsgruppe, men er ledet av fagfolk. Dette vil vi nå se nærmere på.

Å lede selv eller bli ledet

Selvhjelp er et mangetydig begrep. En forståelse er at det dreier seg om at mennesker med felles problemer og behov kommer sammen for å finne løsninger eller mestre vanskeligheter i felleskap.²⁵⁰ Thyness²⁵¹ beskriver selvhjelpsgrupper ved at de er etablert av personer som har et problem til felles og som ønsker å dele sine erfaringer med andre. Videre skriver han at gruppene er selvstendige, de er et supplement til andre hjelpetiltak, skillet mellom hjelpetrengende og hjelper er visket ut og medlemmenes kunnskaper er basert på egne erfaringer.

Informantene våre beskriver at støttegruppen til en viss grad kan sees som en selvhjelpsgruppe, men at det er en viktig forskjell og det er at gruppen er ledet av fagfolk. Foreldrene får i gruppen mulighet til å bruke sin erfaring til å hjelpe andre som er i samme situasjon samtidig som de får hjelp til å bearbeide sin egen sorg og

²⁴⁹ Ledwith 2005

²⁵⁰ Nasjonal plan for selvhjelp 2004

²⁵¹ Thyness 1999

vanskeligheter. Det kommer frem i intervjuene at gruppen i etableringsfasen var tenkt å fungere som en selvhjelpsgruppe, men at det ikke ble slik. Lena sier det slik:

”Jeg tror at når man startet opp så håpet man at foreldrene kom med flere innspill med hva slags tema de ville ha. Vi etterspør og jobber en del med at det skal være deres gruppe, det skal ikke være tema som jeg er engasjert i. Jeg tror man i utgangspunktet hadde tenkt at gruppen skulle være mer styrt av foreldrene. Foreldrene er med på det praktiske, det er det mange som er. Men ellers så tror jeg utgangspunktet var at foreldrene skulle bestemme litt mer og ha litt mer grep om det. Men nå har vi valgt at fagpersoner skal være der hele tiden. Det blir ikke en selvhjelpsgruppe som vi skal trekke oss ut av.”

Idealet for gruppen fra starten av var at den skulle fungere som en selvhjelpsgruppe. Men så har man underveis i prosessen sett at det ikke lar seg gjøre, av ulike årsaker. Oda tenker at det handler om overskudd hos foreldrene:

”Jeg tror nok det har sammenheng med at mange av foreldrene trenger hjelp til å organisere den type virksomhet, det krever mye overskudd til å sette i gang med dette og det er det kanskje mange av dem som ikke har.”

Vi ser fra Lenas utsagn at informantene våre er bevisst på at gruppen ikke kan sees som en ren selvhjelpsgruppe, det er en støttegruppe igangsatt av og vedlikeholdt av fagpersoner. Det at informantene våre har en bevissthet rundt forskjellen på en ren selvhjelpsgruppe og støttegruppen ser vi som en styrke. Høgsbro²⁵² viser til at det er stor forskjell mellom virksomheter som er egenorganisert eller igangsatt. Egenorganisert vil si satt i gang og drevet av dem virksomheten gjelder, mens igangsatt betyr satt i gang av andre, for eksempel offentlige instanser eller frivillige organisasjoner. Selvhjelpsvirksomhet representerer ofte den egenorganiserte selvhjelpen en motstand mot det offentlige og profesjonelle sosiale arbeidet, mens den igangsatte hjelpen kan ses mer som uttrykk for en videreutvikling og utvidelse av fagpersoners roller og etikk.

²⁵² Høgsbro 1992

Det kan advares mot for tett kontakt mellom fagpersoner og selvhjelpsgrupper, skriver Høgsbro,²⁵³ fordi tilstedeværelsen av fagpersoner kan ødelegge selvhjelpens egenart og dens kritiske potensial. På den annen side viser erfaringene fra grupper som er startet av foreldre selv, uten involvering av fagfolk, at levetiden til disse ofte blir kortvarig. Det kan ha sammenheng med det Oda trekker frem, det kreves overskudd for å være delaktig i gruppen og enda mer for å kunne igangsette og lede denne form for virksomhet. Dette støttes blant annet av annen forskning²⁵⁴ som viser at egenorganisering blant marginale grupper ofte har vist seg sårbart, blant annet på grunn av ressursmangel og avhengighet av ytre ressurser for organisering.

Men det er mulig å få til. Henriksbø og Økland²⁵⁵ skriver om selvhjelpsgrupper som ble etablert på ulike steder i Bergen i 1980 årene og som var et første synlig resultat av kollektiv handling. En liten gruppe mennesker, etablerte en selvhjelpsgruppe kalt *Bare angst* og tok initiativ til å sikre regelmessige konsultasjoner med psykolog, sosialarbeider, advokat og en rekke helsearbeidere. Fagpersonene gjorde dette på frivillig basis uten betaling. Målet med gruppen var å tilby individuell støtte og det å skape en kollektiv aktør. Som kollektiv aktør ønsket de å påvirke og fremme forandring for gruppens levekår. Strategien som ble valgt for å mobilisere et fellesskap var å gi angst et offentlig ansikt utad ved å presentere personlige erfaringer i ulike media. Som en del av mobiliseringen lanserte *Bare angst* en idé om gruppemøter. Mange mennesker ønsket å delta i gruppen. Den skapte håp og åpnet en ny arena for sosial deltakelse. Fra deltakelse i selvhjelpsgruppen og andre aktiviteter, ble nye idéer unnfanget som for eksempel egeninitiert handling for å bringe samfunnsmessige forandringer som kunne forbedre livene deres. Gruppen *Bare angst* er altså et eksempel på hvordan en gruppe med mennesker med felles utfordringer kom sammen, delte erfaringer og fant støtte og ressurser i hverandre. Gruppen ble etter hvert synlig i det offentlige rom, gjennom presse og egne utgivelser og var med på å øke kunnskap om hva angst er. Det ble skapt nye bilder i det offentlige rom, motbilder til tidligere forestillinger om hva angst er. Som støttegruppen for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn, hadde *Bare angst* også ressurspersoner knyttet til seg, men disse personene ledet ikke arbeidet.

²⁵³ Høgsbro 1992

²⁵⁴ Halvorsen 2002, Follesø 2004

²⁵⁵ Henriksbø & Økland i Hutchinson 2009:151-153

Gjennom intervjuene kommer det også frem at informantene opplever at det er bruk for dem som fagpersoner i gruppen, slik Nora forteller:

”For jeg synes at jeg ser at vi når vi har det innledningsvis med mat og sosiale biten da kommer all frustrasjonen helt ukontrollert, men i det du setter deg ned og sier nå går vi i grupper og sier *Hva er et godt samvær for deg? Hva skal til for å få et godt samvær? Og hva kan du gjøre?* Da har man tre konkrete spørsmål og da er det vi som styrer hva det skal snakkes om, men det er der meningen kommer fram. Det er der hun som har vært barnløs i ti år kan fortelle noe viktig til disse to som nettopp har mistet barna sine og der kan man utveksle de erfaringene. Og så tar man opp i plenum etter hvert, det er viktig at noen faktisk lager noen rammer rundt det.”

I etableringsfasen av støttegruppen inviterte informantene våre gjester til gruppen for å innlede til tema. Nå innleder de gjerne til temaene selv og så går de i grupper og jobber med utgangspunkt i spørsmål de selv har formulert ut ifra hva de ser rører seg i gruppen. Gjennom denne endringen ser informantene våre en annen deltakelse fra foreldrene. Nora sier følgende om å dele dem i mindre grupper:

”Da får man en helt annen refleksjon og så begynner det å handle om hva kan jeg gjøre for å lage min situasjon bedre, jeg tror mange har kanskje funnet ressurser i seg selv som de selv ikke visste de hadde. Det synes jeg at vi ser på de foreldrene som har vært med fra starten av og som går her ennå. Vi ser en helt annen tålmodighet, utadvendthet, avslappethet og en helt annen refleksjon.”

Gjennom denne måten å lede gruppen på legger informantene våre opp til dialog med foreldrene, de forsøker å få i gang diskusjoner. Freire²⁵⁶ er opptatt av at mennesket formes med handling og refleksjon. For at foreldrene skal kunne dele erfaringer med hverandre må dialogen mellom dem og de som leder gruppen være anerkjennende. Pernille sier:

²⁵⁶ Freire 1999

”Gjennom diskusjoner kan man jo forandre seg litt, se nye muligheter i sitt eget liv. Ikke bare som mamma, men i vid forstand. Det var jo også temaer om venner, og vennskap er jo et generelt tema. Det er jo ikke noe den gruppen har noe mer forhold til en andre. Det er en ide å snakke om temaer som er fine å snakke om for alle mennesker.”

Ut i fra det informantene våre forteller kan vi se at de fortsatt tilstreber at det skal være foreldrenes gruppe og at det med selvhjelp holdes høyt, men det er tydelig at gruppen ledes av dem som fagpersoner. Målet med gruppen er å tilby individuell støtte til foreldrene. Sammenligner vi med det Henriksbø og Økland²⁵⁷ skriver om *Bare Angst* så ser vi at det var målet også for denne gruppen. Men i tillegg hadde de et uttalt mål om å skape en kollektiv aktør. Som kollektiv aktør ønsket de å påvirke og fremme forandring for gruppens levekår. Når vi nå skal se på hvordan samfunnsarbeid kan være med å utvikle en støttegruppe, vil et slikt utgangspunkt være aktuelt.

Utvikling av støttegruppen i et samfunnsarbeidsperspektiv

Interessen vår for å skrive denne masteroppgaven om støttegrupper for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn henger sammen med vårt ønske om å etablere en støttegruppe for foreldre på vårt eget hjemsted. Det er, oss bekjent, ikke etablert et slikt tilbud i vår kommune eller i noen av våre omegns kommuner og tall fra Statistisk sentralbyrå²⁵⁸ viser at Bergen er den byen som har flest barn med tiltak i forhold til barnebefolkningen. En slik etablering avhenger selvsagt av om det er foreldre som er engasjert og ønsker seg en støttegruppe.

Når vi skal tenke utvikling av støttegruppen i et samfunnsarbeidsperspektiv er det to helt avgjørende elementer som må være tilstede, slik vi ser det. Nemlig troen på andre mennesker som kreative, kompetente og handlende aktører som selv kan bedre sine muligheter for sosial deltakelse og endre sine livsbetingelser når mulighetene legges til rette for det, slik Henriksbø og Sudmann²⁵⁹ skriver. Og det Lewith²⁶⁰ skriver om å arbeide *sammen med* de berørte, ikke *for* dem. Dette utgangspunktet påvirker rollen som

²⁵⁷ Henriksbø & Økland i Hutchinson 2009:151-153

²⁵⁸ Statistisk sentralbyrå 2009

²⁵⁹ Henriksbø og Sudmann 2009:1

²⁶⁰ Ledwith 2005:75

samfunnsarbeider. Twelvetrees²⁶¹ skriver at rollen som samfunnsarbeider kan sees som et kontinuum, den spenner mellom *enabling role* – *organising role*. Det vil si at den inneholder ulike funksjoner, fra det å fungere som muliggjørere, katalysator og inspirator til det å ta ledelse og organisere. Denne overordnende rollen innenfor samfunnsarbeid blir av Hutchinson²⁶² beskrevet som en katalysatorrolle.

Samfunnsarbeid beskrives av Twelvetrees²⁶³ som *the process of assisting people to improve their own communities by undertaking collective action*. Med utgangspunkt i denne definisjonen kan vi si at samfunnsarbeid er en prosess med mål om å forbedre det eksisterende. Samfunnet er med å legge premisser for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn sine handlingsmuligheter. For å skape endring og bedring for foreldrene, trengs det en kritisk refleksjon rundt disse premissene. I følge Ledwith²⁶⁴ handler kritisk bevissthet om å stille spørsmål ved selvfølgeligheter, det vi tar for gitt. Hun skriver at samfunnsarbeidsperspektivet må handle om analysen av de grunnleggende premissene i samfunnet, og ikke av symptomer på slike premisser.

Videre skriver Ledwith at deltagelse og medvirkning fra de berørte er nøkkelbegrep innefor samfunnsarbeid og viktige momenter for å skape kritisk bevissthet. Hun mener at samfunnsarbeid er blitt for ukritisk i sin form og at den i for stor grad er pluralistisk og preget av symbolskhet. Hvis man dokumenterer eller belyser forhold som hindrer sosial deltakelse, skriver Ledwith, kan man bidra til å skape en kritisk bevissthet og endring kan bli en mulighet. Nye spørsmål stilles, og diskusjoner starter med utgangspunkt i de nye spørsmålene.

For å få til en utvikling av støttegruppen kan Bracht et al²⁶⁵ sine fem ulike trinn i en samfunnsorganiseringsprosess være et godt sted å starte. Å gjennomføre en samfunnsanalyse er det han mener er et viktig første steg. Deretter kommer fokus på selve organiseringen av prosjektet og prosessen. På det neste trinnet skal ideene og planene igangsettes. Det fjerde trinnet handler om å implementere prosjektet i

²⁶¹ Twelvetrees 2002:kap.1

²⁶² Hutchinson 2003

²⁶³ Twelvetrees 2002:1

²⁶⁴ Ledwith 2005

²⁶⁵ Bracht et al. i Bracht 1999:89-104

lokalmiljøet eller i allerede eksisterende prosjekt, før evaluering og igangsetting av nye aktiviteter som er siste trinn.

Det har ikke funnet sted en analyse i forkant av opprettelse av støttegruppen, slik vi ser det. En utvikling av støttegruppen i et samfunnsarbeidsperspektiv er knyttet til det å gjennomføre en samfunnsanalyse sammen med foreldrene. Analysen er ment som en hjelp til å se hvilke strukturer som bidrar til eller opprettholder undertrykking av foreldrene. Forhold som hindrer innflytelse og deltakelse fra foreldrene kan gjennom det som kommer frem i vårt materiale og forskning²⁶⁶ som ellers foreligger på feltet, knyttes til at foreldrene kan sees som en marginalisert gruppe som har vanskelige levekår. De har ulike ressurser og interesser, men disse kommer i skyggen av kategorien om hvem de er. Foreldrene som gruppe blir lite hørt og fulgt opp av velferdsstaten og har ofte et lite nettverk å lene seg til. Naturlige spørsmål å stille ut fra analysen, vil i tråd med Ledwith²⁶⁷ sin tenkning, ikke være det å lete etter hvordan foreldrene kan tilpasse seg de rådende strukturer, men heller stille spørsmål om hvordan strukturene virker undertrykkende på foreldrene. Hvilke endringer må til for å motvirke undertrykking?

Minkler²⁶⁸ skriver at en felles erfaring kan være første skritt mot en fellesskapsfølelse. Slik er det i støttegruppen i dag, foreldrene kommer sammen som gruppe fordi de deler en felles erfaring med det å bli fratatt omsorg for egne barn. Men det er ikke nok bare å komme sammen å dele erfaringer, skriver Ledwith,²⁶⁹ da kan det å delta i en gruppe virke selvforsterkende på egen tilkortkommenhet. Erfaringene må settes i sammenheng med system og struktur. Samfunnsarbeideren må arbeide for å skape en bevissthet hos den enkelte foreldre om sammenhengen mellom deres egen livssituasjon og ytre samfunnsmessige forhold, samtidig med en bevissthet om at andre foreldre også opplever liknende avmaktproblemer. Tanken er at gjennom arbeidet med analysen så skjer det en mobilisering av krefter hos den enkelte foreldre, deres forståelse av sammenhenger kan bli endret. Da kan det å bli fratatt omsorg for egne barn knyttes til andre sammenhenger enn egen tilkortkommenhet, til sammenhenger som ligger utenfor den enkelte. Disse sammenhengene er skapt av menneskelig handling og kan dermed

²⁶⁶ Clausen og Kristofersen 2008, Slettebø 2008

²⁶⁷ Ledwith 2005

²⁶⁸ Minkler 2005:39

²⁶⁹ Ledwith 2005

omskapes. Dette innebærer ikke en reell endring i den faktiske situasjonen for foreldrene, men kan være en start på en prosess, hvor avmaktfølelsen hos foreldrene kan reduseres.

Arbeidet med å endre oppfatning av seg selv på bakgrunn av analysen er avhengig av at hver enkelt av foreldrene kobler egen livssituasjon opp mot de strukturer og systemer som de ser som undertrykkende. Dominelli²⁷⁰ skriver at det er viktig å ivareta hver enkelts behov, i tillegg til å ha fokus på det kollektive planet. Den enkelte må få dekket sine individuelle behov for å mobilisere krefter til å delta i fellesskapet. Det er rimelig å tenke at det er en tidkrevende prosess å snu *jeg –bildene* hos den enkelte foreldre. Foreldrene har over tid opparbeidet seg negative bilder av seg selv som person, bildene er ikke kommet over natten, det har tatt tid å etablere dem. Ergo vil det kunne ta tid å endre dem. Freire²⁷¹ skriver at en første forutsetning for at et menneske kan delta er at de ikke er utrygg, passivisert og/eller undertrykt. Samfunnsarbeideren må derfor, slik vi ser det, sikre at hver enkelt forelder kjenner seg som en likeverdig deltaker i gruppen. Hver enkelt forelder må være sikret veiledning og støtte til å bygge opp identitet og selvaktelse og bli møtt med tillit og forventning.

For å utvikle støttegruppen må vi som samfunnsarbeidere legge til rette for at foreldrene sammen kan komme fram til en felles oppfatning om hva som er viktig for å bedre vilkårene for nettopp dem. Hva skal målet være og hva kan gjøres for å komme dit? Twelvetrees²⁷² skriver at motivasjonen hos foreldrene til å ville delta er avgjørende for prosessen, da handler det om å starte der foreldrene er. I tråd med Minkler²⁷³ sin forståelse av samfunnsarbeid, må foreldrene oppleve at de har en *issue*, et felles mål, bare slik kan vi få til kollektiv handling. Målene må være realistisk, kunne formuleres kort, forene foreldrene i meningsfull aktivitet, gi effekt for mange og ha betydning utover gruppens aktivitet ved å være en del av en større plan/strategi. Gjennom å konkretisere og bryte ned målene kan det bidra til at foreldrene får tro på at en omskaping er mulig, det gjør det hele mer håndterbart.

²⁷⁰ Dominelli 2002

²⁷¹ Freire 1999

²⁷² Twelvetrees 2002

²⁷³ Minkler 2005

Social change requires that people believe they have agency and can achieve change, skriver Nash.²⁷⁴ For å få dette til må vi som samfunnsarbeidere møte foreldrene på en måte som de føler seg komfortabel med. Måten vi som samfunnsarbeidere kommuniserer med foreldrene på kan være med å opprettholde undertrykking eller skape rom for nye måter å oppfatte verden på. Dialogen står her sentralt. Twelvetrees²⁷⁵ skriver at verdiene i samfunnsarbeid er knyttet til rettferdighet, respekt, demokrati, kjærlighet, empowerment, og det å få til *a better deal* for folk som på en eller annen måte faller ut av kollektivet. Det handler om å ville hverandre vel. Ved å ta disse verdiene på alvor må vår praksis i møte med foreldrene være preget av respekt, det å ta på alvor deres historier slik de forteller dem og behandle dem med verdighet. Det blir viktig å skape tillit, vise at vi er til stole på. Vi må vise hensyn til den enkelte foreldre, slik at foreldrene kan gjøre små og store endringer i eget liv og i neste omgang i andre sine liv, på kort og på lang sikt. Når disse skrittene er tatt legges grunnlag for nye fellesskap, for deltakelse og handling, skriver Henriksbø og Sudmann.²⁷⁶ Det å kunne bidra for andre foreldre, var en viktig motivasjon for mange av foreldrene som Slettebø²⁷⁷ samarbeidet med i sitt doktorgradsarbeid. Starrin²⁷⁸ skriver at det å arbeide for flere enn seg selv kan bidra til en følelse av stolthet. Og at stolthet øker handlekraft og vilje til å ta egne initiativ.

Denne måten å utvikle støttegruppen vil kunne øke foreldrenes styrke og kraft til å komme ut av avmaktsituasjonen de er i. De vil kunne motarbeide krefter som holder dem nede noe som kan medføre økt selvtillit og økte ferdigheter for den enkelte. Slik er det med empowerment; det handler om at den enkelte får mulighet til å styre sitt eget liv, det er det empowerment handler om, skriver Ledwith.²⁷⁹ En slik utvikling kan medføre at foreldrene kan bevege seg fra empowerment på individnivå til kollektiv empowerment. Slik vi ser det, kan en utvikling av støttegruppe bidra til at foreldrene opplever psykologisk empowerment, som større kontroll over eget liv. Når foreldrene løfter individuelle problemer opp på et kollektivt nivå, kan dette føre til at de får økt

²⁷⁴ Nash et al 2005:105

²⁷⁵ Twelvetrees 2002

²⁷⁶ Henriksbø og Sudmann 2009

²⁷⁷ Slettebø 2008

²⁷⁸ Starrin i Askheim og Starrin 2007:63

²⁷⁹ Ledwith 2005

makt gjennom kollektiv bevisstgjøring og eventuelt også endringer på system og strukturnivå. Dette er i følge Bracht, Kingsbury og Rissel,²⁸⁰ samfunnsempowerment.

Rollen som samfunnsarbeider innebærer det å tre ut av ekspertrollen og innta en ikke-vitende, nysgjerrig tilnærming, slik vi ser det. Det betyr ikke at vi som samfunnsarbeidere skal legge fra oss den fagkunnskap vi har tilegnet oss, men være bevisst på når vi tar den i bruk. Hutchinson²⁸¹ skriver at katalysatorrollen innebærer det å bidra med kunnskap, sosial støtte og noen ganger også materielle ressurser, for å muliggjøre empowerment. Det innebærer å gi fra seg makt i større grad enn det som er tilfelle i støttegruppen i dag.

En utvikling av støttegruppen handler også om at foreldrene gjennom å delta i gruppen kan få økt makt. I dag kan foreldrene oppnå egenmakt i støttegruppen, som større kontroll i eget liv. Rønning²⁸² retter en kritisk røst i forhold til forebygging og bistand til selvhjelp. Han skriver at den egenmakt man kan oppnå i slike sammenhenger, i vårt tilfelle foreldrene, har begrenset innvirkning på andres makt, det skjer ikke på bekostning av andre. En utvikling av støttegruppen til å bli en kollektiv aktør i det offentlige rom, kan forrykke makt på andre måter. Som kollektiv aktør kan foreldrene påvirke og fremme forandring. De kan skape nye bilder i det offentlige rom, motbilder til rådende forestillinger om hvem foreldre som er fratatt omsorg for egne barn er. Goffman²⁸³ skriver om rollen som *agent*. En viktig oppgave for agenter er å ta ordet og opptre som talspersoner for dem som er stigmatisert. Om agentene selv tilhører denne kategorien, utgjør de en rollemodell for normale ferdigheter, ved at de viser at de kan være dyktige personer, som kan tilpasse seg forventninger fra samfunnet. Slik kan fordommer som eksisterer i samfunnet bli utfordret. Ledwith²⁸⁴ viser til tre ulike nivåer hvor undertrykkende praksis foregår. Disse er knyttet til personlig-, kulturelt og strukturelt nivå. For å kunne endre samfunnets fordommer ovenfor foreldre som er fratatt omsorg for egen barn, må det skje en endring på alle tre nivåene.

²⁸⁰ Bracht et al | Bracht 1999:89-104

²⁸¹ Hutchinson 2003

²⁸² Rønning i Askheim og Starrin 2007:44

²⁸³ Goffman 1968:24

²⁸⁴ Ledwith 2005:129

En realisering av en støttegruppe i et samfunnsarbeidsperspektiv kan ivareta det Angel²⁸⁵ mener er en mangel i dagens praksis når det gjelder oppfølging av foreldre som er fratatt omsorg for egne barn. Angel konkluderer i sin studie med at det er viktig å få etablert kollektive ordinger med fokus på myndiggjørende praksis. Dette for å sikre at foreldre blir ivaretatt på en så god måte som mulig. En utvikling av støttegruppen ville kunne bidra til dette, til slik vi ser det.

²⁸⁵ Angel 2007:75-77

Del 7 Avsluttende refleksjoner

Dagens sosialfaglige arbeid er i liten utstrekning preget av et empowermentperspektiv, skriver Askheim og Starrin.²⁸⁶ Det er synd, slik vi ser det. Vi har sett at foreldre som er fratatt omsorg for egne barn i møte med vår offentlige velferdsstat opplever seg ydmyket og skamfull. Dette kan ha sammenheng med en nedvurdering av marginaliserte grupper hos dem som er satt til å hjelpe. Det gjør det legitimt å reise spørsmål om det er utdanningsinstitusjonene som bidrar til eller opprettholder slike holdninger hos sosialarbeidere? Eller om det er sosialarbeidernes krysspress mellom hjelp og kontroll, empowerment og undertrykking, som begrenser et empowermentperspektiv? Eventuelt om det er fravær av vilje og evne til å gi fra seg makt hos oss som fagpersoner som er hinderet? Gjennom vår egen profesjonsutdanning på 80- og 90-tallet ble vi opplært i ekspertrollen. Det å innta rollen som samfunnsarbeider er for oss, og mange med oss, å gi avkall på tidligere praksis. Men det beriker yrkesrollen slik vi ser det.

Vi ønsker å bidra til å etablere en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn, dersom det er et ønske fra foreldrene selv. Når vi setter *samfunnsarbeidsfoten* først frem i en slik prosess vil det gjøre det mulig å se foreldrene som *mer* enn bare en kategori, da vil vi kunne se masken bak masken. Det vil muliggjøre å se foreldrene som kompetente, handlende aktører. Da ligger veien åpen for en krevende, litt *ulydig* og spennende yrkesrolle, hvor det å arbeide sammen med foreldrene kan bidra til endring for ulike mennesker, på ulike nivåer, både i og utenfor gruppen.

²⁸⁶ Askheim og Starrin 2008:189

Litteraturliste

- Alver, B.G. og Øyen, Ø. *Forskningsetikk I Forskerhverdag: Vurderinger Og Praksis*. Oslo: Tano Aschehoug, 1997.
- Angel, B.Ø. *Det Vanskelige Foreldreskapet*. Skriftserien Kristiansand Høgskolen i Agder 2007.
- Arnstein, Sherry R. *A Ladder of Citizen Participation*. Journal of the American Planning Association 1969.
- Askheim, O.P. *Empowerment - ulike tilnæringer* I Askheim, O.P. og Starrin, B. *Empowerment: I Teori Og Praksis*. Oslo: Gyldendal akademiske forlag, 2007.
- Askheim, O.P. og Starrin, B. *Empowerment: I Teori Og Praksis*. Oslo: Gyldendal akademiske forlag, 2007.
- Barnekonvensjonen, 1989. *FNs Konvensjon Om Barns Rettigheter*, Vedtatt Av De Forente Nasjoner 20. November 1989. Ratifisert av Norge 8. januar 1991: Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller.
- Barne-og likestillingsdepartementet. *Oppfølging Av Foreldre Med Barn/Ungdom Plassert I Fosterhjem Eller På Institusjon*, Veileder. Oslo: Barne- og familiedepartementet, 2009.
- Bauman, Z. og May, T. *Å Tenke Sosiologisk*. Oslo: Abstrakt forlag, 2004.
- Bracht, N., Kingsbury, L. og Rissel, C. *A Five-Stage Community Organization Model for Health Promotion: Empowerment and Partnership Strategies* I Bracht, N. *Health promotion at the community level: New Advances*. Thousand Oaks, California: Sage Publications, 1999:83-104
- Cameron, G. og Birnie-Lefcovitch, S. *Parent Mutual Aid Organizations in Child Welfare Demonstration Project: A Report Of Outcomes*. Children and Youth Services Review. Vol. 22 nr.6:421-440, 2000.
- Clausen, S-E. og Kristofersen, L.B.. *Barneverns klienter I Norge 1990-2005: En Longitudinell Studie*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, 2008.
- Cornwall, A. *Unpacking participation: Models, meanings and practices*. Community Development Journal Vol 43 No 3 July 2008:269-283
- Dalen, M. *Intervju Som Forskningsmetode: En Kvalitativ Tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget, 2004.
- Dominelli, Lena. *Anti-Oppressive Social Work Theory and Practice*. Basingstoke, Hampshire England: Palgrave Macmillan, 2002.

- Douglas, M. *Risk Acceptability According to the Social Sciences*. New York: Russell Sage Foundation, 1985
- Egelund, T. og Hestbæk, A-D. *Children in Care (Cic): A Danish Longitudinal Study: A Study on Young Children in out-of-Home Care from the 1995 Cohort : Results from 1. Data Collection*. København: The Danish National Center for Social Research, Research Department of Children, Integration and Equal Opportunity, 2007.
- Ellingsen, I. *Å miste omsorgen for sitt barn*. Nordisk sosialt arbeid nr. 4, 2007:263-275
- Everett, E. L. og Furseth, I. *Masteroppgaven: Hvordan Begynne - Og Fullføre*. Oslo: Universitetsforlaget 2004.
- Fangen, K. *Deltagende Observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget, 2004.
- Follesø, R. *Brukermedvirkning I Barnevernet*. Norges Barnevern Vol .75 nr. 1:5-10 1998.
- Follesø, R. *Bruker Eller Brukt?: Landsforeningen for Barnevernens barn : Analyse Av En Interesseorganisasjon I Møte Med Dagens Barnevern*. Institutt for sosialt arbeid og helsefag, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 2004.
- Freire, P. og Nordland, E. *De Undertryktes Pedagogikk*. Oslo: Ad notam Gyldendal, 1999.
- Frønes, I. *Skam, Skyld Og Ære I Det Moderne*. I *Skam: Perspektiver På Skam, Ære Og Skamløshet I Det Moderne*, s. 69-80. Bergen: Fagbokforlaget, 2001.
- Gautun, H., Fløtten, T. og Drøpping, J.A. *Når Nøden Er Størst: En Analyse Av Frivillige Organisasjoners Hjelp Og Tilbud Til Fattige*, Fafo-Rapport. Oslo: Fafo, 2005.
- Gilje, N. og Grimen, H. *Samfunnsvitenskapenes Forutsetninger: Innføring I Samfunnsvitenskapenes Vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget 2007.
- Goffman, E. *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Simon & Schuster, Inc. 1986
- Goffman, E. *Vårt Rollespill Til Daglig: En Studie I Hverdagslivets Dramatikk*. Oslo: Pax, 1992.
- Grimen, H. *Samfunnsvitenskapelige Tenkemåter*. Oslo: Universitetsforlaget, 2004.
- Grønmo, S. *Samfunnsvitenskapelige Metoder*. Bergen: Fagbokforlaget, 2004.
- Gundersen, K. og Moynahan, L. *Nettverk og sosial kompetanse*. Oslo: Gyldendal akademisk 2006

- Halvorsen, R. *The Paradox of Self-Organisation among Disadvantaged People: A Study of Marginal Citizenship*. Institutt for sosiologi og statsvitenskap, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 2002.
- Haug, V. og Horverak, S. *Barns Deltakelse Og Ressurstilgang På Ulike Nivåer Sett I Lys Av Sosial Kapital*. Norges barnevern nr 2, 2009:76-88.
- Havik, T. og Røed, P.A. . *Ett Fosterbarn - Mange Voksne. Erfaringer Fra Møterekke for Foreldre, Fosterforeldre, Saksbehandlere Og Tilsynsførere*. Barnevernets kompetansesenter på vestlandet 1995.
- Heggen, K., Jørgensen, G. og Paulgaard, G. *De Andre: Ungdom, Risikosoner Og Marginalisering*. Bergen: Fagbokforlaget, 2005.
- Henriksbø, K. og Sudmann, T. *Hva Kan Samfunnsarbeid Være I 2009?* . I Nordiske Sosialhøgskole komitè's 23. konferanse. Bodø, 2009.
- Henriksbø, K. og Økland, M.A. (2009). *Community work: two Norwegian cases. I: Community work in the Nordic countries: new trends*. G. S. Hutchinson 2009:148 - 167.
- Hutchinson, G.S. *Samfunnsarbeid I Sosialt Arbeid*. Oslo: Gyldendal akademisk, 2003.
- Høgsto, K. *Sociale Problemer Og Selvorganisert Selvhjelp I Danmark*. Samfundslitteratur: Fredriksberg, 1992.
- Høgskolen i Bergen. *Studieplan for Mastergradsstudiet I Samfunnsarbeid* , 2008
- Ife, J. og Tesoriero, F. *Community Development: Community-Based Alternatives in an Age of Globalisation*. Frenchs Forest: Pearson Education Australia, 2006.
- Ihle, R. *Søkelys: Perspektiver På Arbeid Med Etniske Minoriteter I Velferdstjenestene*. Kristiansand: Høgskoleforlaget 2008.
- Ingerslev, H. *Støttesenter for Foreldre I København, Et Eksempel for Norsk Barnevern*. Norges barnevern nr 3:13-22, 1999.
- Johannessen, A., Tuft, P.A. og Kristoffersen, L. *Introduksjon Til Samfunnsvitenskapelig Metode*. Oslo: Abstrakt forlag, 2006.
- Kvale, S. *Det Kvalitative Forskningsintervju*. Oslo: Ad notam Gyldendal, 2004.
- Ledwith, M. *Community Development: A Critical Approach*. Edited by Jo Campling and Margaret Ledwith, xvi, 196 s. Bristol, UK: Policy Press, 2005.
- Lorentzen, H. *Frivillighetens Integrasjon: Staten Og De Frivillige Velferdsproducentene*. Oslo: Universitetsforlaget, 1994.
- Lov om barneverntjenester 1992

- Lov om barneverntjenester 1992 Lov av 17. juni 1992 nr. 100 om barneverntjenester med endringer, sist ved lov av 20. januar 2006 nr 3 (i kraft 1. juli 2006) samt forskrifter
- Lundemark Andersen, M., Brok,P. og Mathiasen,H. *Empowerment På Dansk*. Frederikshavn: Dafolo, 2000.
- Malterud, K. *Kvalitative Metoder I Medisinsk Forskning: En Innføring*. Oslo: Universitetsforlaget, 2003.
- Minkler, M. *Community Organizing and Community Building for Health*. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press, 2005.
- Nash, M., Munford,R. og O'Donoghue, K. *Social Work Theories in Action*. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 2005.
- Nasjonal Plan for Selvhjelp. I samarbeid med Norsk selvhjelpsforum, Sosial- og helsedirektoratet, Oslo:2004.
- NOU 2000:12 *Barnevernet i Norge*, Statens forvaltningstjeneste, Informasjonsforvaltning. Oslo 2000
- NOU 2009 :21 *Adopsjon - Til Barnets Beste En Utredning Om De Mange Ulike Sidene Ved Adopsjon*. Barne-, likestillings-og inkluderingsdepartementet.
- Nygren, P.og Thuen, H. *Barn Og Unges Kompetanseutvikling*: Universitetsforlaget, 2008.
- Nylehn, B. *Prosjektorganisering: Teorigrunnlag Og Implikasjoner*. Bergen: Fagbokforlaget, 2002.
- O'Connor, P. *A Support Group for Families Who Have Children in Care: An Evaluative Case Study*. Children and Society. Vol 10: 64-76 1996.
- Ot. Prp. Nr. 64 (2004-2005) *Lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr 100 om barneverntjenester og lov 13. desember 1991 nr 81 om sosiale tjenester m.v*
- Paulsen, M. *Vi Trenger Et Foreldrevern!* Norges barnevern Nr 1 :4-14 1993.
- Riksrevisjonen. *Riksrevisjonens Undersøkelse Av Oppfølging Og Tilsyn I Barnevernet*. 2003.
- Ronby, A. *Socialpolitisk kritik*.1992 I Hutchinson, G.S. *Samfunnsarbeid I Sosialt Arbeid*. Oslo: Gyldendal akademisk, 2003:15.
- Rønning, R. *Brukermedvirkning og empowerment - Gammel vin på nye flasker? i Askheim, O.P. og Starrin, B. Empowerment: I Teori Og Praksis*. Oslo: Gyldendal akademiske forlag, 2007:34-46

- Sagberg, S. og Steinsholt, K. *Barnet: Konstruksjoner Av Barn Og Barndom*. Oslo: Universitetsforlaget, 2003.
- Schjelderup, L. E., Omre, C. og Marthinsen, E. *Nye Metoder I Et Moderne Barnevern*. Bergen: Fagbokforlaget 2005.
- Skivenes, M. *Norway: Toward a child-centric perspective* I Gilbert, N., Parton, N. og Skivenes, M. *Child Protection Systems International Trends and Orientations* Oxford university press, 2011:154-175
- Skog, O-J. *Skam Og Skade: Noen Avvikssosiologiske Temaer*. Oslo: Gyldendal akademisk, 2006.
- Slettebø, T. *Foreldres Medbestemmelse I Barnevernet: En Studie Av Foreldres Erfaringer Med Individuell Og Kollektiv Medvirkning*. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, 2008.
- Slettebø, T. *Oppfølging Av Foreldre Med Barn/Ungdom Plassert Utenfor Hjemmet Av Barneverntjenesten*, Rapport. Oslo: Diakonhjemmet høgskole, 2009.
- Slettebø, T. *Brukermedvirkning gjennom samhandling* I Seim, S. og Slettebø, T. *Brukermedvirkning I Barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget 2007:148-163.
- Smith, L. *Tilknytning Og Barns Utvikling*. Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2002.
- Solvang, P. *Problematisering, utdefinering eller omfavnelser? Om normaliteten*. I Eriksen, T.H. og Breivik, J-K.J. Oslo, Universitetsforlaget 2006:167-187.
- Starrin, B. *Empowerment som livsinnstilling - kan vi lære noe av Pippi Langstrømpe?* I: *Empowerment i teori og praksis*. Askheim, O.P. og Starrin, B. Oslo, Gyldendal akademisk forlag. 2007:59-70.
- Stortingsmelding nr. 39 (2001-2002) *Oppvekst og levekår for barn og ungdom i Norge*. Barne- og Familiedepartementet
- Tengqvist, A. *Å begrense eller skape muligheter - om sentrale holdninger i empowermentarbeidet* I Askheim, O.P. og Starrin, B. *Empowerment: I Teori Og Praksis*. Oslo: Gyldendal akademiske forlag, 2007:72-84.
- Thagaard, Tove. *Systematikk Og Innlevelse: En Innføring I Kvalitativ Metode*. Bergen: Fagbokforlaget, 2003.
- Thyness, P. A. *Sosialt Arbeid - Lokal Organisering Og Selvhjelp: En Innføring for Helse- Og Sosialarbeidere*. Oslo: Tano Aschehoug, 1999.

Turunen, P. *Samhällsarbete I Norden: Diskurser Och Praktiker I Omvandling*. Växsjö: Växsjö University Press, 2004.

Twelvetrees, A. *Community Work*. London: Palgrave, 2002.

Underlid, K. *Gruppsykologi*. Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget, 1997.

Øvrelid, B. *Empowerment er svaret, men hva var spørsmålet?* I Askheim, O.P. og Starrin, B. *Empowerment: I Teori Og Praksis*. Oslo: Gyldendal akademiske forlag, 2007:47-58

Nettsteder

Barnas Rett. Tilgjengelig fra: <http://www.barnasrett.no>

Forældrestøtten. Tilgjengelig fra: <http://www.foraeldrestoetten.dk>

Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD). Tilgjengelig fra: http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/meldeplikt.html

Redd Barna Våre. Tilgjengelig fra: <http://stem.r-b-v.net/vote.html>

Statistisk sentralbyrå 2010, Barn med barneverntiltak i løpet av året per 1000 barn, etter aldersgrupper. 2007-2009. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/barneverng/fig-2010-07-06-01.html>

Vedlegg 1:

Intervjuguide

Fase	Tema	Aktuelle spørsmål
Innledende fase	Etablere kontakt - definere situasjonen, informere om formål, bruk av lydopptak, avklare eventuell usikkerhet informanten måtte ha	Før vi starter er det noe du er usikker på eller ønsker at vi skal avklare?
Startfase	Unnfangelse av ide, avklaring, rammer (økonomi, lokaler, struktur, bemanning), organisering, rekruttering av deltakere, Forankring i organisasjonene, målsettinger, samarbeidspartnere	Kan du beskrive så godt som du husker utgangspunktet for støttegruppen? Hvor kom ideen fra? Hva gjorde der så? Hva gjorde dere ikke? Samarbeidet dere med noen? Hvem? Hvem var involvert i beslutninger? Hvem var ikke? Vurderte dere andre ting? Hvordan fikk dere kontakt med foreldrene? Hva gjorde dere? Hvem rettet dere henvendelser til? Hvem leder gruppen? Hva er målsettingen? Veksle mellom spørsmål som er beskrivende, utdypende, direkte eller indirekte
Arbeidsfasen	Etablering av gruppen, innhold i støttegruppen	Kan du beskrive hva dere gjør i dag? Hva gjør dere ikke? Hvor ofte møtes dere? Hvem bestemmer innhold? Hvem bestemmer det ikke? Hvem er foreldrene? Hvor mange deltar? Veksle mellom spørsmål som er

		<p>beskrivende, utdypende, direkte eller indirekte</p> <p>Tilbakemelding fra foreldrene</p>
Veien videre fase	Oppsummering av resultater, rapportering, evaluering	<p>Evaluerer dere tilbudet? I så fall hvordan? Har noe vært annerledes enn planlagt? I så fall hva?</p> <p>Veksle mellom spørsmål som er beskrivende, utdypende, direkte eller indirekte</p>
Avslutningsfase	Oppsummere, tilføyninger, avrunde	<p>Nå nærmer vi oss en avrunding, vi har bare et par spørsmål igjen. Nå oppsummerer vi det vi har oppfattet som de viktigste punktene, har du noe du vil tilføye før vi avrunder?</p> <p>Takk for ditt bidrag.</p>

Vedlegg 2:

Informasjonsbrev til døråpner

.....
.....

Bergen 15. september 2010

Vi er to masterstudenter i Samfunnsarbeid ved Høgskolen i Bergen, Avdeling for helse- og sosialfag. Studieåret 2010/ 2011 er vårt siste år ved masterstudiet og vi skal nå i gang med selve forskningsarbeidet i samfunnsarbeid.

Innenfor samfunnsarbeid finnes det ulike tilnærminger. Slik vi ser det, handler samfunnsarbeid om å bidra til at mennesker kan forbedre egne levekår gjennom kollektiv handling. Begreper som innflytelse, deltakelse og fellesskap er sentrale. Utgangspunktet er at vi jobber sammen *med* de berørte og ikke *for* dem.

Vi ønsker å se nærmere på hva som skal til for å lykkes med å etablere en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn. Som førskolelærere og spesialpedagoger har vi ved en del anledninger bekymret oss for barn og deres omsorgssituasjon. I liten grad har bekymringen vår vært rettet mot foreldrene og den situasjon de står i etter å ha blitt fratatt omsorg for sine barn. Gjennom møter med foreldre som ikke lenger har omsorg for egne barn er vi blitt mer oppmerksom på deres situasjon etter en omsorgsovertakelse: Hvordan kan vi legge til rette for at foreldrene kan ha egne møteplasser? Hva må til for å lykkes?

Vi har utarbeidet følgende foreløpige problemstilling:

Hvilke betingelser må være tilstede ved opprettelse og vedlikehold av en støttegruppe for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn?

Vi henvender oss til deg som, fordi vi har et ønske om å gjennomføre intervjuer med personer som har vært eller er involvert i en slik støttegruppe fra ideen om å starte dette prosjektet ble unnfanget fram til driften av støttegruppen slik den fungerer i dag. Det er viktig for oss å presisere at det ikke er foreldrene selv vi ønsker å intervju, med mindre de er/har vært involvert i oppstart og drift av støttegruppen, men medarbeidere, enten fast ansatte, frivillige eller andre personer som på en eller annen måte har vært eller er delaktig i etablering og drift av gruppen.

Vårt spørsmål til deg er om du kan sette oss i kontakt med relevante personer som kan være villig til å la seg intervju. Vi ser for oss å gjennomføre intervjuene i oktober (eventuelt november) 2010. Hvert intervju vil ha en tidsramme på ca 1 – 1,5 timer og vi vil tilpasse stedet for gjennomføring av intervjuene etter ønske fra intervjuerpersonene. Dersom det er mulig for deg å finne frem til personer som er villig til å la seg intervju er det fint om du kan sende oss deres fornavn og telefonnummer, så vil vi avtale nærmere med hver enkelt.

Vår kontaktinformasjon:

Edle Damm, tlf: 911 24 925, E-post edledamm@broadpark.no, Tone Kildedal, tlf:92682535.

Vi håper på positiv respons.

Med vennlig hilsen

Edle Damm og Tone Kildedal

Vedlegg 3:

Brev til alle informantene

Vi er to masterstudenter ved Høgskolen i Bergen, Avdeling for helse- og sosialfag. Studieåret 2010/2011 skal vi skrive en Masteroppgave i samfunnsarbeid.

Vi er opptatt av foreldre som er fratatt omsorg for egne barn. Som førskolelærere og spesialpedagoger har vi ved en del anledninger bekymret oss for barn og deres omsorgssituasjon. I liten grad har bekymringen vår vært rettet mot foreldrene og den situasjon de står i etter å ha blitt fratatt omsorg for sine barn. Gjennom møter med foreldre som ikke lenger har omsorg for egne barn er vi blitt nysgjerrig på hvordan vi kan legge til rette for egne møteplasser for denne gruppen foreldre? Hva må til for å lykkes?

I den forbindelse ønsker vi å intervju deg som har vært med i planlegging, oppstart og/eller drift av denne støttegruppen for foreldre som er fratatt omsorg for egne barn. Vi ser for oss at vi gjennomfører intervjuene i oktober (eventuelt november) 2010. Hvert intervju vil ha en tidsramme på ca 1 – 1,5 timer og vi vil tilstrebe å finne et egnet sted for intervjuet i nærhet til der hvor du som intervjuperson oppholder deg.

Som forskere er vi underlagt taushetsplikt og dataene vil bli behandlet konfidensielt. All informasjon som kommer frem under intervjuet vil ikke kunne spores tilbake til deg som person i ettertid. Intervjuet vil bli tatt opp på lydbånd og slettes umiddelbart etter at de er skrevet ut.

Ellers vil vi gjøre oppmerksom på at den ferdige masteroppgaven vår vil være et dokument som er tilgjengelig for allmennheten. Enkelte deler av oppgaven kan bli publisert i andre media.

Vi håper du har lyst til å delta.

Dersom du har spørsmål så kan vi kontaktes på telefon 911 24 925 eller på e-post:

edle.damm@broadpark.no

Mvh

Edle Damm og Tone Kildedal